

Lokalna razvojna strategija
Lokalne akcijske grupe
„Virovitički prsten“
2013.-2014.

LAG VIP

lokalna akcijska grupa
virovitički prsten

Virovitica, listopad 2013. godine

Sadržaj

1. ZNAČAJKE PODRUČJA LAG-a „VIROVITIČKI PRSTEN“	1
1.1. Opće zemljopisne značajke područja LAG-a „Virovitički prsten“	1
1.1.1. Položaj i osnovne prostorne karakteristike Virovitičko - podravske županije	1
1.1.2. Površina LAG-a „Virovitički prsten“	2
1.1.3. Osnovne klimatske i reljefne karakteristike područja LAG-a	4
1.1.4. Povijesno – kulturna baština.....	5
1.1.5. Priroda baština.....	6
1.1.6. Infrastruktura na području LAG-a „Virovitički prsten“	8
1.2. Gospodarske značajke LAG-a „Virovitički prsten“	16
1.2.1. Stanje gospodarstva i glavne gospodarske djelatnosti.....	16
1.2.2. Šumarstvo i drvoprerađivačka djelatnost	18
1.2.3. Poljoprivreda na području LAG-a „Virovitički prsten“	19
1.2.4. Turizam na području LAG-a „Virovitički prsten“	23
1.3. Demografske i socijalne značajke LAG-a „Virovitički prsten“	27
1.3.1. Broj stanovnika i gustoća naseljenosti	27
1.3.2. Struktura stanovništva prema dobi i spolu	27
1.3.3. Struktura stanovništva prema završenoj školi	27
1.3.4. Stopa nezaposlenosti na području LAG-a „Virovitički prsten“	28
1.3.5. Institucije na području LAG-a „Virovitički prsten“	28
1.3.6. Obrazovne institucije.....	28
1.3.7. Zdravstvene institucije.....	30
2. SWOT ANALIZA RAZVOJNIH MOGUĆNOSTI LAG-a „VIROVITIČKI PRSTEN“	32
3. RAZVOJNA VIZIJA LAG-a „VIROVITIČKI PRSTEN“	37
3.1. Razvojni ciljevi, prioriteti i mjere	37

3.2. Opis mjera za postizanje ciljeva uključujući definiranje korisnika i kriterija prihvatljivosti.....	41
4. STRATEGIJA IZRADE I PROVEDBE LOKALNE RAZVOJNE STRATEGIJE LAG-a „VIROVITIČKI PRSTEN“	53
4.1. Značajke partnerstva u funkciji provedbe strategije.....	53
4.1.1. Opće informacije	53
4.1.2. Put osnivanja LAG-a „Virovitički prsten“ i donošenja LRS.....	53
4.2. Priprema Lokalne razvojne strategije primjenom načela „odozdo prema gore“ (bottom-up).....	54
4.3. Plan provedbe i slijed aktivnosti u ostvarenju ciljeva	56
4.4. Sposobnost upravljanja javnim sredstvima	58
4.5. Utjecaj provedbe strategije na okoliš	59
4.6. Izvori financiranja i održivost strategije bez sredstava javne pomoći	59
4.7. Procjena broja projekata i potrebnih sredstava za razdoblje 2013. i 2014.....	60
4.8. Praćenje provedbe strategije i mjerenje učinaka	60
4.8.1. Baza projekata	61
4.8.2. Kriteriji i pokazatelji uspješnosti i učinkovitosti.....	62
4.9. Procedura donošenja odluka i izdavanje pisma preporuke	63
4.10. Projekti koji su se provodili / se provode iz drugih izvora financiranja	64
5. USKLAĐENOST S NADREĐENIM STRATEŠKIM DOKUMENTIMA (STRATEGIJA RURALNOG RAZVOJA 2008-2013, IPARD PROGRAM 2007-2013 I RAZVOJNA STRATEGIJA VIROVITIČKO-PODRAVSKE ŽUPANIJE).....	65
PRILOZI	67

KRATICE

VPZ	Virovitičko-podravska županija
DZS	Državni zavod za statistiku Republike Hrvatske
EU	Europska unija
HGK	Hrvatska gospodarska komora
HZZ	Hrvatski zavod za zapošljavanje
IPARD	Pretpristupni program Europske unije za razdoblje 2007.–2013.godine za ruralni razvoj
JLS	Jedinica lokalne samouprave
LAG	Lokalna akcijska grupa
LAG „VIROVITIČKI PRSTEN“	Lokalna akcijska grupa „Virovitički prsten“
LEADER	Akronim francuskog naziva, u prijevodu „Poveznica između djelovanja u ruralnom razvoju“; inicijativa EU-a za mobiliziranje i provođenje lokalnog razvoja u ruralnim zajednicama kroz partnerstva javnog, privatnog i nevladinog sektora
LRS	Lokalna razvojna strategija
MP	Ministarstvo poljoprivrede RH
MRRFEU	Ministarstvo regionalnog razvoja i fondova EU-a RH
MZO	Ministarstvo zaštite okoliša i prirode RH
TUG	Područja s težim uvjetima gospodarenja u poljoprivredi
TZ	Turistička zajednica
PUR	Program ukupnog razvoja
VIDRA	Agencija za regionalni razvoj VPŽ

UVOD

Lokalna akcijska grupa „Virovitički prsten“ osnovana je 2012. godine na području sjeverozapadnog dijela Virovitičko - podravske županije. Obuhvaća područje grada Virovitice i pet okolnih općina: Pitomače, Špišić Bukovice, Lukača, Suhopolja i Gradine. Osnivanje LAG-a predstavlja temelj provođenja LEADER programa u Republici Hrvatskoj, čiji je glavni cilj poticanje ruralnog razvoja područja obuhvaćenog LAG-om. Glavni cilj osnivanja udruge LAG „VIROVITIČKI PRSTEN“ je unapređenje i poboljšanje ruralnog razvoja te ostvarivanje što bolje suradnje između jedinica lokalne samouprave, nevladinih organizacija, privatnog i civilnog sektora, obiteljskih poljoprivrednih gospodarstava, mladih, žena te raznih socio-ekonomski ugroženih skupina. Navedenim partnerstvom ostvarit će se zajedničko donošenje odluka i djelovanje velikog broja lokalnih dionika koji će upotpuniti i nadopuniti svoja pojedinačna znanja i vlastita iskustva u funkciji ostvarenja budućih rezultata i ciljeva.

Područje LAG-a „Virovitički prsten“ smješteno je u nizinskom području Republike Hrvatske. To područje obiluje kvalitetnim i plodnim poljoprivrednim zemljištem koje, uz ugodne klimatske karakteristike, pružaju idealne uvjete za razvoj poljoprivredne djelatnosti, glavne gospodarske grane ovog područja. Povoljan geografski položaj omogućuje dobru prometnu povezanost područja sa Središnjom i Istočnom Hrvatskom te susjednom Mađarskom i ostalim zemljama Europe. Posebnosti poput kulturno-povijesne baštine, prirodnih vrijednosti, manifestacija kulturnog i zabavnog karaktera te ostalih sadržaja vezanih uz sportska i tradicijska događanja čine ovaj kraj atraktivnim i zanimljivim tijekom cijele godine. Neprocjenjivo bogatstvo šuma Bilogore i blizina rijeke Drave pružaju mogućnosti razvoja lovnog i ribolovnog turizma te drvne industrije, a postoje i veliki neiskorišteni potencijali za daljnji razvoj svih vrsta turizma, naročito seoskog i rekreativnog koji će u budućnosti omogućiti bolje i intenzivnije iskorištavanje i proširenje dosadašnje turističke ponude. Poduzetničke zone na području LAG-a „Virovitički prsten“ omogućit će ubrzani razvoj cjelokupnog poduzetništva i gospodarstva te u što većoj mjeri poticati privlačenje stranih i domaćih investitora.

Jedan od najvažnijih zadataka LAG-a je izrada i provođenje Lokalne razvojne strategije u kojoj će se definirati razvojne strateške smjernice i ciljevi budućeg djelovanja. Glavni strateški cilj i vizija ovog partnerstva je omogućavanje uravnoteženog razvoja cijelog ruralnog područja koji će se temeljiti na učinkovitom korištenju svih gospodarskih, poljoprivrednih, turističkih i kulturnih resursa te na zaštiti okoliša u kojem živimo. Ova strategija omogućit će pronalaženje najboljeg načina kako iskoristiti brojne komparativne prednosti potrebne za stvaranje kapaciteta za napredak. Na taj način potaknut će se cjelokupna gospodarska aktivnost i poljoprivredna proizvodnja, podići životni standard, povećati razina obrazovanja i smanjiti stopa nezaposlenosti što će u konačnici rezultirati podizanjem ukupne kvalitete življenja, održivog rasta te ujednačenog razvoja svih ruralnih područja obuhvaćenih LAG-om „Virovitički prsten“.

Predsjednik Udruge LAG „Virovitički prsten“
Ivica Kirin, dipl. ing.

1. ZNAČAJKE PODRUČJA LAG-a „VIROVITIČKI PRSTEN“

1.1. Opće zemljopisne značajke područja LAG-a „Virovitički prsten“

1.1.1. Položaj i osnovne prostorne karakteristike Virovitičko - podravske županije

Područje LAG-a „Virovitički prsten“ nalazi se na području Virovitičko-podravske županije. Virovitičko-podravska županija zauzima 3,57% površine Republike Hrvatske, odnosno 2.024 kvadratnih kilometara. Nalazi se u kontinentalnom dijelu Republike Hrvatske na prostoru dodira Središnje i Istočne Hrvatske. Na sjeveru graniči sa Mađarskom, na što otpada oko 5% hrvatske granice, na istoku sa Osječko-baranjskom županijom, na jugu sa Požeško-slavonskom, na zapadu sa Bjelovarsko-bilogorskom te na sjevero-zapadu sa Koprivničko-križevačkom županijom. Prema popisu stanovništva iz 2011. godine Županija je u 3 grada (Orahovica, Slatina, Virovitica) i 13 općina (Crnac, Čađavica, Čačinci, Gradina, Lukač, Mikleuš, Nova Bukovica, Pitomača, Sopje, Suhopolje, Špišić Bukovica, Voćin, Zdenci) imala 84.836 stanovnika, a prosječna gustoća naseljenosti iznosila je 41,92 stanovnika po kvadratnom kilometru. Gospodarsko i kulturno središte Županije je grad Virovitica.

Geoprometni položaj LAG-a je dobar. Najvažniji prometni pravci su državna cesta D-2 Varaždin – Osijek i državna cesta D-5 Okučani – Virovitica – Terezino Polje – Barcs. Središnjim dijelom LAG-a prolazi podravski prometni koridor koji povezuje središnju i istočnu Hrvatsku uz koju se nalazi i željeznička pruga najvišeg reda. Također međunarodni Paneuropski koridor X tj. autocesta Zagreb – Lipovac u neposrednoj je blizini što omogućuje povezanost LAG-a sa svim europskim autocestama. Povezanost sa glavnim gradom Republike Hrvatske je vrlo dobra zbog brze ceste Zagreb – Vrbovec koja se gradi prema Virovitici te će se put od LAG-a do Zagreba svesti na put od sat vremena.

Slika 1.: Položaj Virovitičko-podravske županije u Republici Hrvatskoj

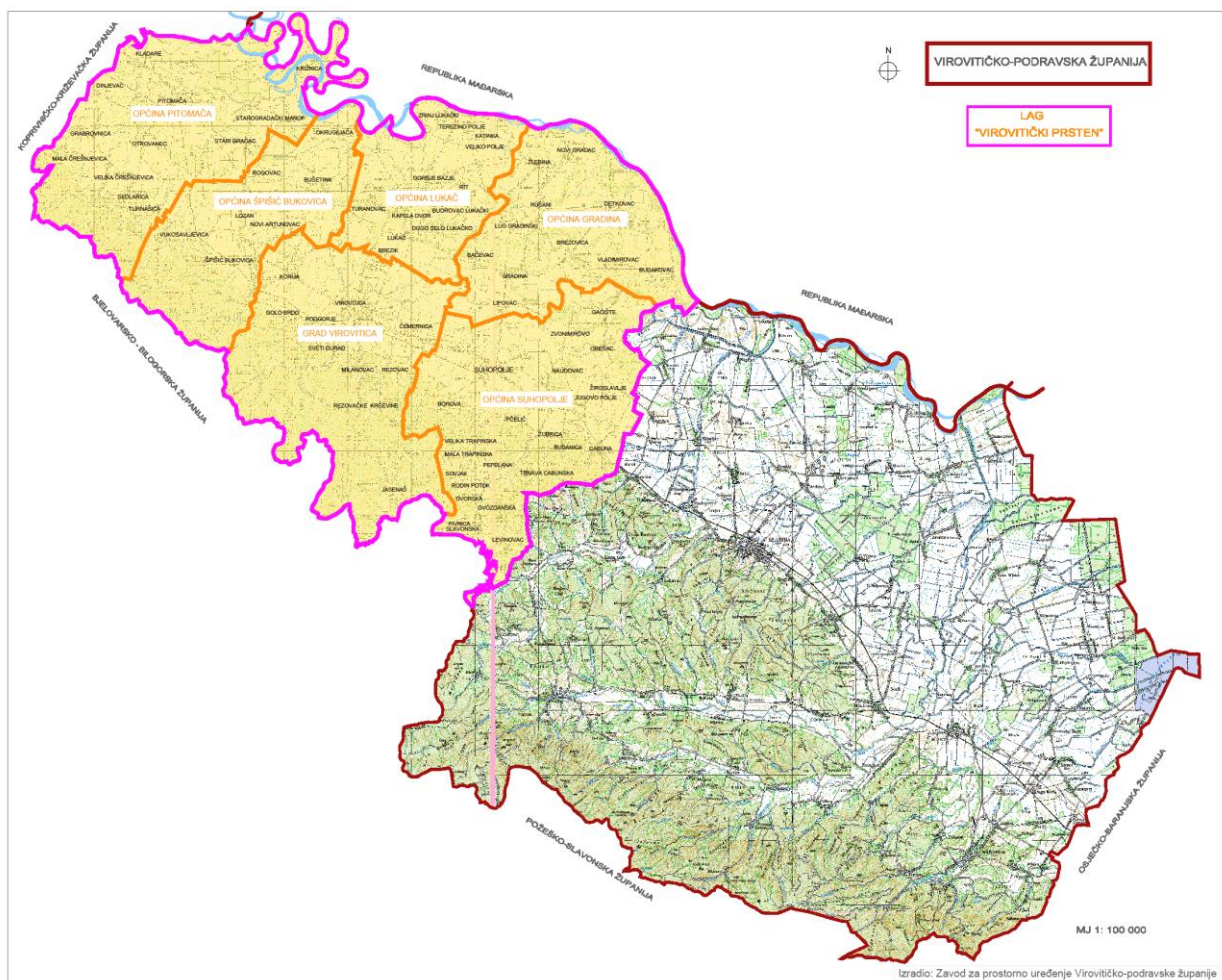
Izvor: www.virovitica.info

1.1.2. Površina LAG-a „Virovitički prsten“

Područje Lokalne akcijske grupe „Virovitički prsten“ sjeverozapadni je dio Virovitičko-podravске županije te obuhvaća površinu od 814,46 kvadratnih kilometara, što čini 40,24% površine Virovitičko-podravске županije, odnosno 1,44% ukupnog kopnenog teritorija Republike Hrvatske. Područje LAG-a „Virovitički prsten“ čini 6 jedinica lokalne samouprave – grad Virovitica te općine Gradina, Lukač, Pitomača, Suhopolje i Špišić Bukovica, ukupne površine 814,46 km². Tablica površina jedinica lokalne samouprave nalaze se u sklopu priloga br. 1.

Slika 2.: Položaj područja LAG-a „Virovitički prsten“ unutar Virovitičko-podravске županije

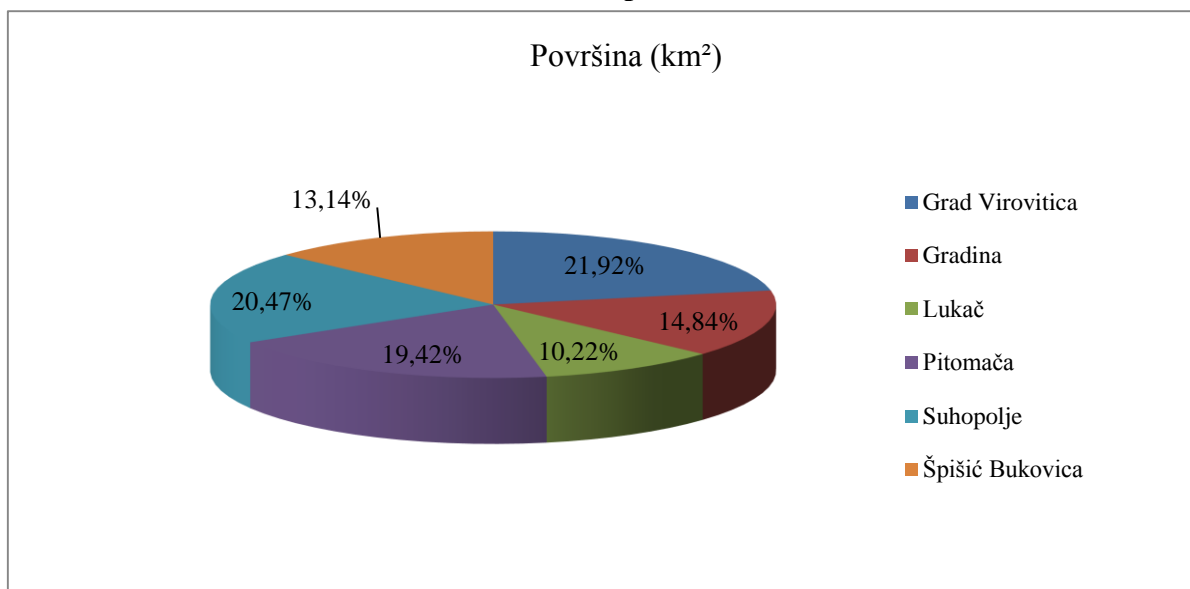
Karta 1. Kartografski prikaz područja LAG-a „Virovitički prsten“

Izvor: Zavod za prostorno uređenje Virovitičko-podravске županije

Područje LAG-a „Virovitički prsten“ čini 6 jedinica lokalne samouprave – grad Virovitica te općine Gradina, Lukač, Pitomača, Suhopolje i Špišić Bukovica, ukupne površine 814,46 km².

Grafikon 1.: Površina jedinica lokalne samouprave u ukupnoj površini LAG-a „Virovitički prsten“

Izvor: www.dzs.hr

Grad Virovitica jedinica je lokalne samouprave, administrativno je sjedište i glavni grad Virovitičko-podravske županije. Obuhvaća područje od 178,49 km². Viroviticu čini njezinih deset naselja, a to su Čemernica, Golo Brdo, Jasenaš, Korija, Milanovac, Podgorje, Rezovac, Rezovačke Krčevine i Sveti Đurađ. Grad se smjestio u nizinsko i ravničarsko područje okruženo Bilogorom, široko otvoreno prema sjeveru i dolini rijeke Drave. U blizini grada nalazi se Park prirode Papuk i Arboretum Lisičine. Zbog svojeg prometnog položaja i gospodarskog kapaciteta, Virovitica je najznačajniji grad na spoju Slavonije i Podravine, središte je na putu od Zagreba prema istoku te je poveznica između Varaždina i Osijeka. Grad je udaljen samo 15 kilometara od Terezinog polja, strateški važnog graničnog prijelaza sa Mađarskom. Prema statističkoj nomenklaturi pripada Kontinentalnoj Hrvatskoj (NUTS II). Službena web stranica grada Virovitice je www.virovitica.hr.

Općina Gradina sa sjevera graniči sa Republikom Mađarskom, sa zapada sa gradom Viroviticom i općinom Lukač, sa juga sa općinom Suhopolje, a sa istoka sa općinom Sopsje. Površina općine Gradina iznosi 120,90 km², a čine ju 11 naselja: Gradina, Bačevac, Brezovica, Budakovac, Detkovic, Lipovac, Lug Gradinski, Novi Gradac, Rušani, Vladimirovac i Žlebina. Službena web stranica je www.gradina.hr.

Općina Lukač prostire se na 83,23 km². Na jugu graniči sa gradom Viroviticom, na sjeveru sa Republikom Mađarskom, na istoku sa općinom Gradina, a na zapadu sa općinom Špišić Bukovica. U svom sastavu ima 12 naselja: Brezik, Budrovac, Dugo Selo, Gornje Bazje, Katinka, Kapela Dvor, Lukač, Rit, Terezino Polje, Turanovac, Veliko Polje i Zrinj Lukački. Službena web stranica je www.opcina-lukac.hr.

Općina Pitomača nalazi se na sjeverozapadnom dijelu Virovitičko-podravske županije. Površinom od 158,14 km² čini 7,82 % ukupnog teritorija Županije. Sa sjeverne strane graniči sa Republikom Mađarskom, sa istočne strane sa općinom Špišić Bukovica, sa južne strane sa Bjelovarsko-bilogorskom županijom (općina Veliki Grđevac), a sa zapadne sa Koprivničko-križevačkom županijom (općine Kloštar Podravski i Sesvete Podravske). Općinu Pitomača

čine naselja: Pitomača, Otrovanec, Dinjevac, Grabrovnica, Velika Črešnjevica, Mala Črešnjevica, Sedlarica, Turnašica, Kladare, Stari Gradac, Starogradački Marof i Križnica. Službena web stranica je www.pitomaca.hr.

Općina Suhopolje prostire se na 166,70 km² površine. Sa sjevera graniči sa općinom Gradina, sa zapada gradom Viroviticom, sa istoka općinom Sopje i gradom Slatinom, sa jugoistoka općinom Voćin, a sa jugozapada općinom Đulovac (Bjelovarsko-bilogorska županija). U svom sastavu ima 23 naselja: Borova, Budanica, Bukova, Cabuna, Dvorska, Gačište, Gvozdanska, Jugovo Polje, Levinovac, Mala Trapinska, Naudovac, Orešac, Pčelić, Pepelana, Pivnica Slavonska, Rodin Potok, Sovjak, Suhopolje, Trnava Cabunska, Velika Trapinska, Zvonimirovo, Žiroslavlje i Žubrica. Službena web stranica je www.suhopolje.hr.

Općina Špišić Bukovica nalazi se u zapadnom dijelu Virovitičko-Podravske županije. Omeđena je sa istoka gradom Virovitica i općinom Lukač, sa zapada općinom Pitomača, sa sjevera Republikom Mađarskom, a sa juga Bjelovarsko-bilogorskom županijom. Općina se sastoji od sedam naselja: Bušetina, Lozan, Novi Antunovac, Okrugljača, Rogovac, Špišić Bukovica i Vukosavljevica. Površina općine Špišić Bukovica je 107 km². Službena web stranica je www.spisicbukovica.hr.

1.1.3. Osnovne klimatske i reljefne karakteristike područja LAG-a

Klimatske osobine područja LAG-a „Virovitički prsten“ mogu se okarakterizirati kao svježja klima kontinentalnog tipa. Za klimu ovog područja karakteristično je da nema suhog razdoblja tijekom godine i oborine su raspoređene na cijelu godinu. Prosječna godišnja količina oborina na području LAG-a iznosi 815,5 mm. Prosječna godišnja temperatura iznosi 11,6°C. Mraz se javlja od rujna do svibnja, dok je najopasniji onaj koji se javlja u doba vegetacije. Tuča se javlja prosječno jednom godišnje u razdoblju od svibnja do srpnja. Prostor LAG-a sastoji se od dvije reljefne cjeline: bilogorskog dijela na jugu sa izraženim reljefom stepenastog karaktera, gdje nadmorske visine dosežu i do 250 m, te ravničarskog dijela na sjeveru, koji nije viši od 115 m nad morem i predstavlja tipičan ravničarski kraj. Okruženje LAG-a karakteriziraju dva tipa pejzaža: niski šumoviti obronci Bilogore te dravsko nizinsko područje sa kvalitetnim poljoprivrednim zemljištem. Obronci Bilogore obrasli šumama graba, jasena i bukve okružuju područje sa južne strane. U nižim predjelima šume zamjenjuju kultivirane površine voćnjaka i vinograda. Ovi niži obronci, koji se spuštaju gotovo do samog gradskog središta, najveća su vrijednost krajolika u gradu. Sjeverni dio područja zauzima vrijedno poljoprivredno zemljište koje se koristi za proizvodnju različitih kulturnih biljaka, od šećerne repe i kukuruza do duhana i kamilice. Iskorištenost poljoprivrednih površina je na zadovoljavajućoj razini iako bi se intenzivnijom obradom mogla i povećavati. Struktura zemljišta na području LAG –a u tabličnom prikazu nalazi se u Prilogu br. 2.

ZAKLJUČAK:

- Geoprometni položaj LAG-a je dobar. Blizina državnih granica, strateških pravaca te dobra povezanost osnova su za razvoj kako prometa tako i gospodarstva
- Bilogora i ravničarski dio dominiraju područjem
- Površina LAG-a je oko 40% površine Virovitičko-podravske županije
- Poljoprivredne i šumske površine čine 88,95 % LAG –a

1.1.4. Povijesno – kulturna baština

Područje LAG-a obiluje mnogobrojnim povijesnim bogatstvima te raznolikim kulturnim posebnostima, od kojih se dio ubraja i u zaštićene dijelove. Današnji kulturni život temelji se na tradiciji i povijesti koja je iza sebe ostavila raznovrsne vrijednosti. Danas ovaj prostor predstavlja iznimno bogatstvo povijesne i kulturne baštine još od davnog neolitika, baroka, klasicizma i drugih stilskih obilježja graditeljstva i umjetnosti.

1.1.4.1. Povijesna baština

Na području LAG-a nalaze se Dvorac Pejačević, Palača Pejačević te Franjevački samostan i crkva sv. Roka u Virovitici, crkva sv. Terezije Avilske u Suhopolju, Dvorac Janković u Suhopolju, Dvorac Janković u Kapela Dvoru te Rodna kuća Petra Preradovića u Grabrovnici.

Samo središte grada Virovitice uljepšava Dvorac Pejačević. Krajem 18. stoljeća grof Antun I. Pejačević ruši srednjovjekovnu virovitičku utvrdu i od 1800. do 1804. godine po nacrtima bečkog arhitekta Rhota daje podići dvorac. Dvorac prijelaznom kasnobarokno – klasicističkom stilu i spomenik je kulture 1. kategorije. Palača Pejačević registrirani je spomenik nulte kategorije, a sagrađena je u drugoj polovici 18 stoljeća. Predstavlja primjer barokne svjetovne arhitekture te je jedna od najstarijih virovitičkih kulturnih građevina. Dvorac u Suhopolju sagrađen je sredinom 18. stoljeća. Tada je bio u sastavu vlastelinstva Vučin, a u vlasništvu grofovske obitelji Carffa. Smješten je u parku na ukupnoj površini od 74.430 m².

U selu Kapela Dvor, 7 km sjeverno od Virovitice, u općini Lukač, nalaze se zapušteni ostaci dvorca/kurije obitelji Janković. Ovaj dvorac potječe iz kasnobarokne gradnje koja je kasnijim preinakama dobila klasicističke oznake. Dvorac je najvjerojatnije sagrađen početkom 19. stoljeća, odnosno u vrijeme vladavine Geze pl. Jankovića oko 1880. godine. Danas nema nikakvu funkciju i već je desetljećima napušten. Virovitičko-podravska županija 2012. godine kupuje kuriju i planira njezinu obnovu pomoću sredstava Europskih fondova u razdoblju od 2013.-2020. godine. Dvorac će time postati turističko-edukacijski centar i središnja točka biciklističkih staza koje će biti označene na područjima Pitomača – Terezino Polje, Kapela Dvor – Virovitica te Lukač – Budakovac.

Rodna kuća Petra Preradovića nalazi se u Grabrovnici, u općini Pitomača, i podignuta je u 18. stoljeću. Kuća za ovaj kraj ima iznimnu povijesnu vrijednost zbog svojeg posebnog stila, ali istovremeno predstavlja i svojevrsan spomenik kulture, budući da se u njoj 19. ožujka 1818. godine rodio jedan od najvećih hrvatskih pjesnika. U kući se nalazi stalna muzejska izložba o životu i djelu pjesnika, ali se zbog njene starosti preporuča temeljita autohtona obnova.

Arheološki lokaliteti

Do sada su na području LAG-a VIP provedena brojna arheološka istraživanja. Među najznačajnijim lokalitetima ističu se :

- *Pepelane*, (prapovijesno naselje koje se nalazi u zapadnom dijelu Slavonije oko 20 km od Virovitice)
- *Zvonimirovo – Veliko polje*, (srednjovjekovno groblje latenske i bjelobrdske kulture koje datira od 1000. do 1080. godine)
- *Orešac* (gruba rimska keramika)

1.1.4.2. Kulturna baština

Na području LAG-a „Virovitički prsten“ nalaze se Gradski muzej, Gradska knjižnica i čitaonica, Kazalište i Muzej franjevačkog samostana u Virovitici, Kulturna baština etno Mikulić iz Špišić Bukovice i velik broj ostavštine prošlih generacija koja se brižno čuva u sadašnjosti kako bi bila ostavljena u nasljedstvo budućim generacijama.

Gradski muzej u Virovitici tematski je vezan uz povijest i prošlost grada Virovitice i okolnog područja. Osnovan je u rujnu 1953. godine, smješten je u dvorcu Pejačević i ima veliku važnost za ovo područje, budući da predstavlja kulturno-znanstveni centar cijele Virovitičko-podravske županije. Od sadržaja koje nudi, najpoznatije su arheološke, povijesne, etnološke i likovne zbirke i izložbe.

Gradska knjižnica i čitaonica u Virovitici središnja je i najveća knjižnica na području Virovitičko-podravske županije. Početak njenog djelovanja veže se uz rad „Kasina“, čitalačkog društva osnovanog davne 1874. godine. Tada se ubrajala u glavna mjesta gdje se odvijao gradski život i urbana kulturna događanja. Do 2006. godine Knjižnica je bila smještena u Dvorcu Pejačević, a od početka 2007. godine nalazi se u novoizgrađenom objektu na Trgu bana Jelačića.

Kazalište Virovitica jedno je od najuspješnijih lokalnih kulturnih institucija u Hrvatskoj. Godišnje producira šest premijera i odigra čak 200 izvedbi. Godine 2011. gvardijan fra Robert Perišić i cijeli niz stručnih suradnika otvorili su Muzej sakralne umjetnosti i kulturno-povijesne baštine u sklopu franjevačkoga samostana sv. Roka u Virovitici. Tu su smještene najveće vrijednosti koje samostan posjeduje: liturgijsko ruho, posuđe, knjige i obrasci, likovni prikazi svetaca, raspela, antikni namještaj, jedan potpuno opremljeni apotekarski ormar i zbirku starih fotografija. Uz Muzej se nalazi i samostanska knjižnica sa cijenjenim i rijetkim primjercima iz vremena od 15. do 21. stoljeća.

Kulturna baština etno Mikulić u Špišić Bukovici bavi se čuvanjem obiteljskog blaga i obiteljske ostavštine s kraja sedamnaestog stoljeća. Među čuvanim predmetima može se pronaći namještaj koji seže u devetnaesto stoljeće, fotografije predaka, knjige tiskane u tiskari Dr. Ljudevita Gaja 1857. godine i nešto mlađa Izabrana djela Antuna Nemčića u izdanju Matice Hrvatske 1898. godine.

Uz kulturnu i povijesnu baštinu, važno je još i spomenuti kako su folklor i glazba na ovim područjima od davnina bili čuvari narodne baštine. Mnogobrojna društva i danas čuvaju raznolike tradicijske narodne nošnje, običaje, glazbu i folklor svoga kraja, što često pokazuju na smotrama i raznim susretima. Na ovom području, također djeluju i poznati pjevački zborovi, puhački orkestri sa stoljetnom tradicijom te zavičajni likovni umjetnici, pjesnici i književnici.

1.1.5. Priroda baština

1.1.5.1. Zaštićene prirodne vrijednosti i Natura 2000

Područje LAG-a „Virovitički prsten“ ima nekoliko prirodnih vrijednosti koje to područje čine jedinstvenim, prepoznatljivim i atraktivnim. Prirodne vrijednosti su dijelovi prirode koji zavređuju posebnu zaštitu radi očuvanja biološke i reljefne raznolikosti, osjetljivosti, znanstvenog, kulturološkog, estetskog, obrazovnog, gospodarskog ili drugog javnog interesa.

Prema Zakonu o zaštiti prirode, na području LAG-a, zaštićene su sljedeće prirodne vrijednosti i upisane u Upisnik zaštićenih prirodnih vrijednosti Republike Hrvatske:

- u kategoriji „značajni krajobraz“: Jelkuš (reg.br. 918, 250 ha), Križnica (reg.br. 919, 846 ha), močvarno stanište Vir (reg.br. 920, 1,0603 ha), Širinski otok (reg.br.921, 186 ha),
- u kategoriji “spomenik parkovne arhitekture“- park: Park u Virovitici (reg.br.403, 4,79 ha), Park u Suhopolju (reg.br.29, 8,1027 ha)
- pojas uz rijeku Dravu (sastavni dio Nacionalne ekološke mreže RH), proglašen zaštićenim Uredbom vlade RH (N.N. 109/07).

Značajni krajobrazi Križnica, Jelkuš i Širinski otok na rijeci Dravi, na području općine Pitomača, zaštićeni su zbog izuzetne estetske i biološke vrijednosti. To su kultivirani krajolici, a unutar njih nalazi se naselje Križnica koje broji 123 stanovnika u samo 39 domaćinstava. Ove prirodne vrijednosti omeđene su hrvatsko-mađarskom granicom i na njima rijeka Drava oblikuje meandre koji se na malom prostoru pojavljuju u velikim zavojima. Ovaj prostor relativno je izoliran, budući da nema kopnenu vezu sa ostalim naseljima u Općini. Može mu se prići samo žičanom skelom te visećim pješačkim mostom. Prostor pruža vrhunske prednosti za turizam ribolovnog i lovnog tipa, miran obiteljski odmor te uživanje u nezagađenoj prirodi, a u posljednje vrijeme počeo se razvijati i rafting na Dravi. Zbog navedenih razloga mora se posvetiti velika važnost očuvanju ovih prirodnih krajobraza, riječnih meandara te nedirnutih obala rijeke Drave kao prirodnih staništa za mnoge vrste ptica i riba.

Močvarno stanište Vir nalazi se u blizini naselja Starogradački Marof u Općini Pitomača. Zaštićeno je zbog rijetkih biljnih i životinjskih vrsta koje ovdje obitavaju. Vir ima stalan dotok vode iz tla, a najpoznatije vrste biljaka koje ovo područje čine posebnim i prepoznatljivim su rezac, zlatnica, žabogriz, ladolež, lokvanj te vodene leće, dok od rijetkih i ugroženih vrsta riba prevladavaju crnka - ugrožena na nivou Europske unije, zatim karas, linjak, žutooka te vijun.

Gradski park Virovitica uljepšava sam centar grada u kojem je smješten i Dvorac Pejačević, zaštićeni spomenik kulture. Nakon izgradnje Dvorca, grofovi Pejačević, a nakon njih njemački knez Schaumburg – Lippe te franjevci i bogati građani, započeli su u 19. stoljeću s oblikovanjem parka. Od bjelogoričnog drveća u parku prevladavaju autohtone vrste i njihovi uzgojni oblici, primjerice piramidalni hrast, poljski jasen, udomaćeni divlji kesten i drugi.

Prostornim planovima za zaštitu predviđeni su: u kategoriji “značajni krajobraz“ - zaštićeni pojas grada Virovitice na obroncima Bilogore i Rezovačke Krčevine, a u kategoriji “spomenik parkovne arhitekture“ - skupina stabala: skupina stabala u Špišić Bukovici i drvodred između Suhopolja i Cabune. Iako se ne ubrajaju u zaštićene prirodne vrijednosti, skup od 9 Virovitičkih ribnjaka predstavlja najveće i najbogatije ribolovno područje u okolici Grada. Ribnjaci obiluju mnogim vrstama slatkovodnih riba, kao što su som, štika, smuđ, amur, linjak, deverika, karas i druge, a njihovim najvećim dijelom gospodari Športsko ribolovna udruga „Ođenica“, koja osigurava mogućnost rekreativno-sportskog ribolova tijekom cijele godine. Uz ribnjake, potrebno je spomenuti i Vinsku cestu „Virovitički vidici“ na prostorima Bilogore. Ona zbog svog razvijenog, i oku nepreglednog, vinogradarstva može biti vrlo atraktivna i zanimljiva čak i kao turistička destinacija.

1.1.5.2. NATURA 2000

Natura 2000 je ekološka mreža sastavljena od područja važnih za očuvanje ugroženih vrsta i stanišnih tipova Europske Unije. Njezin cilj je očuvati ili ponovo uspostaviti povoljno stanje više od tisuću ugroženih i rijetkih vrsta te oko 230 prirodnih i poluprirodnih stanišnih tipova. Navedena područja se biraju prema znanstvenim mjerilima a upravljanje se temelji na EU direktivama.

Na području LAG –a „Virovitički prsten“, nalaze se ne mali broj područja Nacionalne ekološke mreže, odnosno NATURA 2000 područja. Tablični i kartografski prikaz navedenih može se vidjeti u sklopu Priloga br. 3.

ZAKLJUČAK:

- Područje LAG-a bogato je kulturno-povijesnom baštinom
- Na prostoru LAG-a nalazi se veliki broj zaštićenih prirodnih vrijednosti od kojih je dio NATURE 2000 koja su međunarodno važna staništa biljnog i životinjskog svijeta
- Područje LAG-a ima nekoliko prirodnih vrijednosti koje to područje čine jedinstvenim, prepoznatljivim i atraktivnim.

1.1.6. Infrastruktura na području LAG-a „Virovitički prsten“

Infrastruktura obuhvaća raznovrsne objekte potrebne za funkcioniranje suvremenog društva i presudan je čimbenik za razvoj cjelokupnog društva i gospodarstva. Područje LAG-a „Virovitički prsten“ ima dobro razvijenu potrebnu infrastrukturu koja uključuje komunalnu, prometnu, informacijsku i komunikacijsku infrastrukturu te infrastrukturu potrebnu za energetiku.

1.1.6.1. Komunalna infrastruktura

1.1.6.1.1. Vodoopskrba

Od većih vodoopskrbnih sustava na području LAG-a egzistira vodoopskrbni sustav Virovitica, s crpilištem Bikana kapaciteta 390 l/s i s kapacitetom prerade od 160 l/s. Od manjih vodoopskrbnih sustava postoji Špišić Bukovica s vodocrpilištem kapaciteta 2x10 l/s (bez obrade vode) te Pitomača koji se opskrbljuje pitkom vodom s vodocrpilišta Lisičine, kapaciteta 25 l/s. Voda iz javnih vodoopskrbnih sustava redovito se kontrolira i zadovoljava sve zdravstvene kriterije. Na području grada Virovitice poduzeće Virkom d.o.o., kao pravna osoba koja obavlja komunalnu djelatnost, vodi brigu o javnoj vodoopskrbi, odvodnji i pročišćavanju otpadnih voda. Sa 614 km ukupne dužine vodovodne mreže ima najveću dužinu vodovodne mreže u Virovitičko-podravskoj županiji. Na području Virovitice vodu isporučuje svim prigradskim naseljima, a od općina pokriva Špišić Bukovicu, Suhopolje, Gradinu i Lukač.

1.1.6.1.2. Odvodnja

Područje LAG-a ima nižu pokrivenost odvodnim sustavom jer samo grad Virovitica te dio naselja općine Pitomača i Lukača imaju riješenu odvodnju. Odvodni sustav grada Virovitice izgrađen je kao mješovita kanalizacija u koju se ispuštaju i otpadne i oborinske vode. Prije ispuštanja u recipijent – kanal Mantec, otpadna voda se pročišćava na uređaju za pročišćavanje koji ima i mehanički i biološki sustav, a nalazi se u sastavu Tvornice šećera Viro d.d. u Virovitici. Taj pročištač otpadnih voda pročišćava 97,8% od svih otpadnih voda u Virovitici, što predstavlja 87,3% od sveukupno pročišćenih otpadnih voda na Županiji, a

preostalih 12,7% pročišćava se u Pitomači. Odvodni sustav naselja Pitomače izgrađen je kao mješoviti. Sustav sadrži pročistač otpadnih voda koji u svom sastavu ima samo mehanički dio. Nakon mehaničke obrade otpadna voda se ispušta u vodotok Vir.

Zbog neizgrađenog sustava odvodnje u drugim naseljima LAG-a standard življenja je niži, a opasnosti za onečišćenje okoliša veća jer se oborinske vode prihvaćaju otvorenim kanalima uz prometnice i vode do najbližeg recipijenta. Stoga je primjetna potreba izgradnje kanalizacijske mreže s uređajima za pročišćavanje otpadnih voda, kao mjera zaštite zdravlja ljudi i životinja te očuvanje okoliša, posebno močvarnih staništa. U većini ostalih naselja otpadne vode rješavaju se septičkim taložnicama, dok se oborinske vode odводе otvorenim kanalima ili cestovnim jarcima u najbliže vodotoke. Većina septičkih jama je procijedena te zbog toga otpadna voda direktno odlazi u podzemne slojeve.

1.1.6.1.3. Navodnjavanje

Tehnološki napredak i razvoj poljoprivredne tehnologije, te konkurentnost poljoprivrednih proizvođača nezamisliv je bez modernih sustava navodnjavanja. Iako je velika većina površina pogodno za navodnjavanje trenutno se navodnjava oko 1 % poljoprivrednih površina na području LAG-a „Virovitički prsten“ .

Trenutno se priprema tehnička dokumentacija za sustav navodnjavanja Đolta koji se nalazi na području općine Špišić Bukovice. Površina sustava je 182 ha.

Također u fazi projektnih ideja te pred pripremnim radnjama nekoliko je sustava navodnjavanja na području LAG-a koji se slijedom nalaze uz rijeku Dravu koja bi bila izvor vode. Time bi se iskoristilo prirodno bogatstvo u svrhe razvoja gospodarstva područja LAG – a „Virovitički prsten“. Sustavi bi se nalazili u Općinama Pitomači, Špišić Bukovici i Lukaču.

1.1.6.1.4. Gospodarenje otpadom

1.1.6.1.4.1. Trenutna situacija

Otpad sa područja LAG – a „Virovitički prsten“ zbrinjava se na dva odlagališta komunalnog i neopasnog otpada: Gradsko odlagalište u Virovitici (legalno odlagalište) i odlagalište Klisa u Pitomači (dogovorno odlagalište). Odlagalištem u Virovitici upravlja komunalna tvrtka Flora vtc d.o.o. iz Virovitice, koja se nalazi u vlasništvu Grada, a odlagalištem Klisa u Pitomači upravlja komunalna tvrtka Komunalno Pitomača d.o.o. iz Pitomače.

Osim komunalnih tvrtki na području županije djeluju i druge tvrtke/obrtni koje obavljaju poslove vezane za *skupljanje i privremeno skladištenje neopasnog otpada*. U Prilogu br. 4. nalazi se tablični prikaz dozvola za navedene djelatnosti koje je izdao nadležni županijski upravni odjel u 2012. godini.

Po opsegu i djelokrugu rada izdvaja se komunalna tvrtka Flora Vtc d.o.o. iz Virovitice, koja je ishodila i dozvole za slijedeće koncesije: sakupljanje EE otpada, zbrinjavanje ambalaže (papir, plastika, staklo), zbrinjavanje otpadnih ulja, zbrinjavanje metala, zbrinjavanje guma, zbrinjavanje otpadnih automobila, zbrinjavanje istrošenih baterija i akumulatora. Navedene koncesije dobivene su za cijelo područje RH, dok koncesija za zbrinjavanje otpadnih guma dobivena je za područje četiri županije.

Na odlagalištu otpada u Virovitici odlaže se i otpad koji sadrži azbest. U dogovoru sa komunalnom tvrtkom „Flora vtc d.o.o.“ koja upravlja odlagalištem, Fond za zaštitu okoliša i energetska učinkovitost financirao je izgradnju, projektiranje i stručni nadzor.

Opasni otpad sa područja županije uglavnom se skladišti na mjestu nastanka i zbrinjava preko ovlaštenih sakupljača i obrađivača. Zbrinjavanje otpada JLS na odlagališta te pregled količine sakupljenog otpada prikazani su u Prilogu br. 4 u tabličnom prikazu.

1.1.6.1.4.2. Zbrinjavanje divljih odlagališta otpada

Donošenjem Izmjena i dopuna Pravilnika o načinima i uvjetima odlaganja otpada, kategorijama i uvjetima rada za odlagališta (NN 111/11), postojeća odlagališta otpada, koja ne zadovoljavaju uvjete utvrđene Pravilnikom, moraju biti sanirana i zatvorena najkasnije godinu dana od dana puštanja u rad centra za gospodarenje otpadom za područje županije na čijem se području nalaze na temelju izrađenih Planova sanacije, koja imaju suglasnost nadležnog tijela.

Mnoge jedinice lokalne samouprave iskoristile su mogućnost dodjele financijskih sredstava Fonda za zaštitu okoliša i energetske učinkovitosti za sanacije odlagališta otpada, uz vlastita proračunska sredstva za tu namjenu.

Do sada je Upravni odjel za prostorno uređenje, graditeljstvo, komunalne poslove i zaštitu okoliša Virovitičko-podravske županije izdao suglasnost za sanaciju slijedećih divljih odlagališta na području županije: odlagalište Klisa u općini Pitomača (2008. g.), odlagalište Ribina u općini Lukač (2010. g.), odlagalište Špišić Bukovica u istoimenoj općini (2012. g.), i u 2013. godini za odlagališta „Mandinac – Cabuna“, „Zvonimirovo“ i „Orešac“, sve u općini Suhopolje.

1.1.6.1.4.3. Plan za razdoblje do 2020. godine

Prema Prostornom planu županije, postojeća legalna odlagališta otpada u koje pripada i gradsko odlagalište u Virovitici, nakon uspostave rada županijskog centra za gospodarenje otpadom pretvoriti će se u reciklažno dvorište i pretovarnu stanicu otpada.

Trenutno nije uspostavljeno niti jedno planirano reciklažno dvorište. Otpad se u gradovima u većoj mjeri odvaja prema vrstama (papir, plastika, staklo i metal) i putem komunalnih tvrtki koje imaju ugovore sa sakupljačima/obrađivačima, otprema na daljnju preradu. Sukladno Pravilniku o gospodarenju građevnim otpadom (NN 38/08), Skupština županije 21. studenog 2008. godine donijela je Odluku da se za područje županije određuju dvije lokacije za gospodarenje građevnim otpadom: gradsko odlagalište otpada u Virovitici i odlagalište Tuk u Orahovici.

Isto tako prema Prostornom planu županije (2000. g.), Izmjenama i dopunama Prostornog plana Županije (2007. i 2012. g.) i Županijskom planu gospodarenja otpadom (2008. g.), za područje županije predviđena je izgradnja županijskog centra za gospodarenje otpadom, u kojem bi se otpad zbrinjavao sa područja cijele županije. Prethodne godine izrađena je reevalvacija stručne podloge za izbor lokacije centra. Prema Zakonu o otpadu iz 2013. godine, radi pitanja financijske isplativosti pojedinih ŽCGO, u naznaci je da će se predložiti nova shema osnivanja pojedinih centara za gospodarenje otpadom na području države, pa tako i za područje naše županije. Iz navedenih razloga čekaju se potezi Ministarstva zaštite okoliša i

prirode. Isto tako u ožujku 2011. god donesena je Izmjena i dopuna Plana gospodarenja otpadom u RH za razdoblje 2007 – 2011. god. prema kojoj će se sredstvima FZOEU-a financirati do 100% iznosa izrade projektno - tehničke dokumentacije i istražnih radova na lokacijama centara za gospodarenje otpadom.

1.1.6.2. Informacijsko – komunikacijsku infrastrukturu

Područje je u potpunosti pokriveno poštanskim uredima i kurirskim službama za hitne pošiljke, a dostava svih oblika pošte je redovita. Za odvijanje poštanskog prometa i pružanje poštanskih usluga nadležne su Hrvatska pošta d.d (HP) i CityEX d.o.o.. Na području LAG-a, također, postoji i glavna infrastruktura potrebna za odvijanje telekomunikacijskog prometa. Telekomunikacijske usluge pružaju Hrvatske telekomunikacije (HT), odnosno T-Com, kao i noviji operateri koji su se pojavili na tržištu, poput Optime i sličnih, dok mobilnu pokrivenost za sada pružaju operateri T-mobile, „VIROVITIČKI PRSTEN“ net, Tele 2, Tomato i Bonbon. Pokrivenost mobilnim signalom je zadovoljavajuća, osim na nekim udaljenijim područjima u kojim nema pokrivenosti mrežom i pristupa signalu. Važno je još naglasiti da je pokrivenost fiksnom telefonskom mrežom vrlo visoka. Pokrivenost Internetom je jednaka pokrivenosti telefonskom mrežom. Na području LAG-a uvedena je ISDN i ADSL usluga te METRONET na području grada Virovitice. Unatoč navedenoj informacijskoj i komunikacijskoj infrastrukturi, i dalje postoji veliki broj kućanstava koja nemaju pristup Internetu što djelomično utječe i na nisku razinu informatičke pismenosti, pogotovo kod populacije starije životne dobi.

1.1.6.3. Energetska infrastruktura

Područje LAG-a „Virovitički prsten“ ima izgrađenu infrastrukturu koja omogućava dovođenje i opskrbu električnom energijom, plinom i obnovljivim izvorima energije. Cijela Virovitičko-podravska županija, a time i područje LAG-a, ne proizvodi energiju za vlastite potrebe i u potpunosti ovisi o nabavi električne energije, nafte i plina.

1.1.6.3.1. Električna energija

Glavni opskrbljivači električnom energijom su Elektra Virovitica, koja opskrbljuje grad Viroviticu i općine Suhopolje, Gradinu, Lukač i Špišić Bukovicu, i Elektra Koprivnica koja opskrbljuje područje Pitomače. Iznimka ovome je proizvodnja električne energije u Tvornici šećera Viro d.d. za njezine potrebe, s time da se viškovi upućuju u elektromrežu HEP-a. Zbog dotrajalosti vodova i instalacija u nekim dijelovima dolazi i do pada napona pa je zbog toga potrebna rekonstrukcija postojeće električne mreže. Na području LAG-a planirala se graditi hidroelektrana na rijeci Dravi, ali zbog ekonomske situacije, odnosno nedostatka financijskih sredstava, za sada se odustalo od te investicije.

1.1.6.3.2. Zemni plin

Zemni plin kao energent slabije je zastupljen u općinama koje obuhvaća LAG „Virovitički prsten“, nego na području grada Virovitice gdje ima oko 7000 priključaka, a u nekim mjestima tek počinje njegovo uvođenje. Na području Općine Pitomača eksploatira se zemni plin na eksploatacijskom polju „Stari Gradac“ u kontinuitetu od 1985. godine.

1.1.6.3.3. Tekuća i kruta goriva

Zbog nedostatka plinovoda, većina domaćinstava za grijanje kao energent koristi tekuća ili kruta goriva, odnosno ugljen, drva te loživo ulje.

1.1.6.3.4. Obnovljivi izvori energije

Na području LAG-a polaganim ali sigurnim koracima upotreba obnovljivih izvora energije ulazi u sve segmente društva, kako kod privatnih tako i kod javnih dionika. Jedna od prvih solarnih elektrana postavljena je na području općine Suhopolje u sklopu tvrtke Agroland d.o.o.. U zadnje vrijeme zastupljen je trend postavljanja sunčevih ćelija zbog dobivanja električne energije te je sukladno tome 2012. godine Flora Vtc počela sa postavljanjem sunčevih ćelija s ciljem dobivanja besplatne električne energije, ali i kako bi tu vrstu energije proizvodila iz obnovljivog izvora.

Kako je poljoprivreda temeljna grana razvoja LAG –a „Virovitički prsten“ tako se upravo u sektoru poljoprivrede najviše napravilo na području obnovljivih izvora energije. Trenutno su u pripremi ili tijeku investicije u dvije elektrane na biomasu i dvije elektrane na bioplin:

1. Energija Virovitica d.o.o. iz Virovitice, električne snage 4,99 MW i 12 MW toplinske snage 12 MW,
2. Eko-planet energija d.o.o. iz Virovitice, kogeneracijsko postrojenje 0,99 MW,
3. Eko Gradina d.o.o., iz Gradine, bioplinsko-energetsko postrojenje snage 1 MW i
4. Bioplin Suhopolje d.o.o. iz Suhopolja, bioplinsko postrojenje snage 1 MW.

Strategija Europske Komisije Europa 2020. kao jedan od najvažnijih prioriteta ističe održivi razvoj i pametan rast. Navedeno je nemoguće ostvariti ukoliko se energetska učinkovitost ne poveća, odnosno ukoliko se ne smanji korištenje neobnovljivih izvora energije koji će s vremenom biti iscrpljeni. Napredak društva ovisi o energiji, a njezinu neograničenost ostvariti se može samo povećanjem korištenja obnovljivih izvora energije poput sunca ili vjetra. Pametan rast, s druge strane, podrazumijeva ulaganje u inovacije i istraživanje i razvoj. Istraživanje i razvoj novih, obnovljivih izvora energije uz klimatsko energetske ciljeve predstavlja okosnicu napretka EU. Strategiju i ciljeve razvoja EU podržava i Republika Hrvatska razvijanjem nacionalne razvojne strategije u skladu s europskim prioritetima razvoja. Slijedom toga, Virovitičko-podravska županija i grad Virovitica ugradili su nacionalne strategije razvoja i glavne ciljeve i u svoje lokalne i regionalne strategije. Grad Virovitica kontinuirano razvija projekte koje aplicira na natječaje kako ministarstava tako i one Europske, u kojima sve veći i značajniji dio zauzimaju težnje povećanju energetske učinkovitosti i korištenja obnovljivih izvora energije. Naglasak na korištenje obnovljivih izvora energije, stavljen je u i strategiji lokalne akcijske grupe LAG „Virovitički prsten“. Ruralni razvoj područja obuhvaćenim LAG-om „Virovitički prsten“ izgledniji je uz povećanje korištenja obnovljivih izvora energije poput navodnjavanja oborinskim vodama, izgradnjom plastenika čime će se podići energetska učinkovitost, te korištenjem solarne energije kao izvora toplinske energije u plasteničkoj proizvodnji. Navedeno će povećati učinkovitost same poljoprivredne proizvodnje uz smanjenje troškova, te će doprinijeti i podizanju konkurentnosti gospodarstva na našem području. Izgradnja nisko energetske objekata i korištenje solarnih panela kao izvora toplinske i električne energije zauzimaju važan dio razvojnih projekata što je prioritet razvoja svih projekata na području LAG-a „Virovitički prsten“, a sve u cilju smanjenja ovisnosti o tradicionalnim izvorima te stvaranju uvjeta za održiv rast i razvoj.

1.1.6.4. Prometna infrastruktura

1.1.6.4.1. Cestovni promet

Mrežu *cesta* čine dvije državne te veći broj županijskih i lokalnih cesta. Državne ceste omogućuju povezanost ovog područja sa ostalim prostorima na području Republike Hrvatske te sa susjednim zemljama i Europom. Županijske ceste imaju ulogu povezivanja grada Virovitice i središnjih dijelova pet općina LAG-a sa svim većim naseljima na području, dok lokalne ceste povezuju sva naselja koja se nalaze na području općina. Najvažniji prometni pravci su državna cesta D-2 Varaždin – Osijek i državna cesta D-5 Okučani – Virovitica – Terezino Polje – Barcs. Središnjim dijelom LAG-a prolazi podravski prometni koridor koji povezuje središnju i istočnu Hrvatsku. To je jedan od najvažnijih prometnih pravaca kontinentalnog dijela Republike Hrvatske. Prometno je jako opterećen, budući da je cestovno povezan i sa susjednom Mađarskom te kroz Viroviticu dnevno prođe više od 10.000 vozila.

1.1.6.4.2. Željeznički promet

Područjem LAG-a prolaze dvije trase *željezničkih pruga*. Pruga najvišeg reda na ovom području je dionica tzv. „Podravske magistrale“ koja pripada skupini glavnih pruga 1. reda, odnosno pravac istok- zapad, koji podrazumijeva relaciju Osijek - Zagreb u duljini 82 km. Ovim područjem prolazi i dionica pruge 2. reda, odnosno pravac sjever-jug, s relacijom Pčelić - Banova Jaruga duljine 10 km. One povezuju sva važnija županijska mjesta i pridonijele su njihovom razvitku. Na području LAG-a samo općina Lukač i Gradina nemaju povezanost željezničkom infrastrukturom. Za teretni promet na ovom području značajni su i industrijski kolosijeci. Pruga prolazi kroz grad Viroviticu što uzrokuje povremene zastoje u prometu. Kompletna infrastruktura zahtjeva obnovu kako bi ista udovoljila modernim prijevoznim standardima.

1.1.6.4.3. Riječni promet

Odvija se graničnom rijekom Dravom te time pripada pod međudržavnu vlast. Plovidba se odvija do Barcsa u ukupnoj udaljenost od 157 km i ima dva pristaništa, Terezino Polje i Kapinci.

1.1.6.4.4. Zračni promet

Na području LAG-a nema aktivnog *zračnog prometa* koji služi za prijevoz putnika i robe, ali postoje sportsko-rekreativne aeronautičke aktivnosti u organizaciji lokalnog aerokluba. One se odvijaju na jednom terenu, od ukupno osam, koji je do nedavno služio poljoprivrednoj avijaciji u obavljanju radova za potrebe poljoprivredne proizvodnje, a nalazi se u prigradskom naselju Koriya.

1.1.6.5. Društvena infrastruktura

1.1.6.5.1. Školstvo

U vlasništvu grada i općina na području LAG-a postoje ukupno 4 predškolske institucije, dva Dječja vrtića „Cvrčak“ u Virovitici, Dječji vrtić „Potočnica“ u Pitomači te Dječji vrtić u Suhopolju. U okviru njih provode se redoviti poludnevni programi predškolskog odgoja. Opremljenost uglavnom ne zadovoljava jer vrtići nemaju odgovarajuće dvorane za tjelesnu

aktivnost i igrališta, a za bolju opremljenost predškolskih ustanova potrebna su dodatna financijska sredstva.

Na području LAG –a „Virovitički prsten“ obrazovanje se odvija u 9 osnovnih škola, odnosno u OŠ I.B. Mažuranić, OŠ Vladimir Nazor, Centru za odgoj, obrazovanje i rehabilitaciju te u Glazbenoj školi Jan Vlašimsky u Virovitici, zatim u OŠ Petra Preradovića u Pitomači, OŠ August Cesarec u Špišić Bukovici, OŠ I.G.Kovačića u Gornjem Bazju, OŠ Gradina u Gradini te u OŠ Suhopolje u Suhopolju.

Srednjoškolsko obrazovanje na području LAG-a provodi se u 7 srednjoškolskih ustanova, odnosno u Gimnaziji Petra Preradovića, Industrijsko – obrtničkoj školi, Katoličkoj klasičnoj gimnaziji s pravom javnosti, Strukovnoj školi, Tehničkoj školi te u Glazbenoj školi Jan Vlašimsky u Virovitici i u Srednjoj školi Stjepana Sulimanca u Pitomači. U sklopu srednjoškolske infrastrukture djeluje i srednjoškolski dom za učenike.

Na cijelom području LAG-a postoji jedna obrazovna ustanova koja pruža visokoškolsko obrazovanje, a to je Visoka škola za menadžment u turizmu i informatici u Virovitici. Također jedina ustanova koja na području LAG-a provodi cijelo životno obrazovanje je Pučko otvoreno učilište Aspekt u Virovitici, koje obuhvaća učenje u svim životnim razdobljima, od rane mladosti do starosti.

U školsku infrastrukturu se konstantno ulaže kako iz sredstava regionalne i lokalne samouprave tako i sredstvima IPA programa. Samo u 2013. godini rekonstruirano je ili izgrađeno 5 škola na području LAG –a „Virovitički prsten“.

1.1.6.5.2. Zdravstvene i socijalne institucije

Na području LAG-a zdravstvenu zaštitu pružaju tri zdravstvene ustanove, Opća bolnica Virovitica, Zavod za hitnu medicinu, Dom zdravlja i jedna ustanova obiteljske medicine koja pruža zdravstvenu njegu u kući (odnosno Baturina Virovitica) te nekoliko ustanova za dentalnu medicinu. Infrastruktura objekata i oprema navedenih institucija su na nezadovoljavajućem nivou.

Socijalna skrb na području LAG-a obavlja samo jedan centar za socijalnu skrb, odnosno Centar za socijalnu skrb Virovitica s podružnicom u Pitomači.

1.1.6.5.3. Sportska infrastruktura

S obzirom na to da su na području LAG-a najzastupljenije udruge sportskog karaktera, najrazvijenija je sportska infrastruktura. Velik dio sportskih aktivnosti vezan je uz školsku infrastrukturu, tj. školske dvorane (sve matične škole na području LAG-a imaju vlastite sportske dvorane). Svaka općina ima izgrađene sportske terene za nogomet (najzastupljeniji sport na području LAG-a), a sve se više ulaže i u druge objekte (kako općine tako i privatne osobe) ne bi li se time omogućilo što većem broju stanovnika aktivno i rekreativno bavljenje sportom kao bitnim aspektom zdravog života (teniski tereni).

Od ostalih značajnijih sportskih aktivnosti izdvajamo:

1.1.6.5.3.1. Biciklističke staze

Na području LAG postoji nekoliko biciklističkih staza s postavljenom signalizacijom. Najznačajnija je Bilogorska biciklistička staza dužine 14 km. Sa prilazom iz Općine Pitomača dužina se povećava za još dodatnih 20 km. Kroz LAG prolazi i Drava route koja se prostire od Legrada do Križnice te je ukupne dužine 10 km na području LAG-a (Općina Pitomača).

1.1.6.5.3.2. Lov

Područje LAG-a izuzetno je bogato lovištima te se mogu podijeliti na ona koja prate tok rijeke Drave i ona te brdska na obroncima Bilogore. Lovišta obiluju većim šumskim oazama sa skrovitim obroncima i šikarama te brojnim vodotocima. Glavne lovne vrste su jelen, srna, divlja svinja, zec, fazan i prepelica.

1.1.6.5.3.3. Ribolov

Područje LAG –a obiluje prirodnim i umjetnim mjestima pogodnim za ribolov. Najznačajniji su:

1. Rijeka Drava
2. Virovitički ribnjaci – 9 ribnjaka sa poučnom i planinarskom stazom
3. Umjetni ribnjak Šoderana u Pitomači
4. Umjetni ribnjak Bara u Pitomači (Stari Gradac)
5. Jezero Liman u Gradini (Detkovac)
6. Jezero Neteča u Gradini (Detkovac) sa ribičkom stazom
7. Bare Dravica i Budakovac u Gradini

Navedena mjesta obiluju autohtonim ribljim vrstama (šaran, smuđ, štika, som i dr.) te su odlično mjesto za rekreacijski i sportski ribolov.

1.1.6.5.3.4. Konjički sportovi

S obzirom na bogatu poljoprivrednu tradiciju Virovitičko-podravska županija uvijek je bila sklona razvoju konjogojstvu. To vrijedi i za područje LAG-a. Na području Općine Pitomača održava se državno natjecanje u jahanju pod nazivom „Utakmica u daljinskom jahanju“.

Sve više je privatnih gospodarstva koji uz turističku uslugu u ponudi imaju i rekreacijsko jahanje a među njima prednjači obiteljsko imanje „Zlatni klas“ iz Otrovanca (Općina Pitomača) koje u ponudi ima desetak rasnih konja za jahanje, vožnju ili školu jahanja.

ZAKLJUČAK:

- Na području LAG-a izgrađena je većim djelom vodoopskrbna mreža kao sastavni dio javnog vodoopskrbnog sustava
- Sustavi za odvodnju i pročišćavanje otpadnih voda postoje u gradu Virovitici, te mjestima Pitomači i Lukaču dok je za ostatak područja u fazi planiranja i izgradnje.
- Navodnjava se samo 1 % poljoprivrednih površina na području LAG –a
- Gospodarenje otpadom dobro je organizirano te je u pripremi izgradnja županijskog centra za gospodarenje otpadom
- Cestovni promet je na zadovoljavajućoj razini jer je većina prometnica na području LAG-a asfaltirana, ali postoji potreba za njihovom djelomičnom obnovom

- Nedovoljna ulaganja u željezničku infrastrukturu.
- Nedovoljno se koriste jeftiniji i ekološki prihvatljiviji obnovljivi izvori energije ali postoje pozitivna kretanja
- Elektroenergetska mreža zadovoljava potrebe gospodarstva i kućanstava.

1.2. Gospodarske značajke LAG-a „Virovitički prsten“

1.2.1. Stanje gospodarstva i glavne gospodarske djelatnosti

1.2.1.1. Opće stanje gospodarstva

Unatoč velikim problemima koji su se pojavili u tranzicijskom razdoblju te posljedicama Domovinskog rata, cjelokupno gospodarstvo LAG-a pokazalo se sposobnim i uspješnim za razvoj i sudjelovanje u suvremenim gospodarskim događanjima. Na području grada Virovitice razvijen je širok raspon industrijskih grana i pogona koji uključuju drvoprerađivačku, prehrambenu, duhansku, metaloprerađivačku i tekstilnu industriju te proizvodnju građevinskog materijala, dok je na području općina najviše razvijena proizvodnja poljoprivrednih proizvoda. Razvoj gospodarstva do sada se prvenstveno oslanjao na karakteristike prostora i vrlo povoljan prometno – geografski položaj koji pridonosi njegovom napretku i boljitku.

Poljoprivredne površine, šume i povoljan zemljopisni položaj glavni su temelj gospodarskog razvoja LAG – a „Virovitički prsten“. Uslijed globalnih i tranzicijskih procesa, cijela se Virovitičko-podravska županija nalazi u teškoj gospodarskoj situaciji, pa tako i područje LAG-a. Gospodarski razvoj LAG-a kao izrazito ruralnog područja temelji se na primarnoj poljoprivrednoj proizvodnji. Nositelji razvoja gospodarstva su obrti, trgovačka društva i obiteljska poljoprivredna gospodarstva. Uz pad broja stanovnika i visoku stopu nezaposlenosti stanje gospodarstva na području LAG-a nije zadovoljavajuće.

Povijesno gledajući, područje LAG-a „Virovitički prsten“ razvijalo se na tri gospodarske grane: poljoprivredi, prerađivačkoj industriji i šumarstvu. U gradu Virovitici najrazvijenija je prerađivačka industrija u kojoj dominiraju Viro d.d. tvornica šećera, registrirana za preradu šećerne repe i proizvodnju konzumnog šećera, Tvin d.d. čija je djelatnost prerada drveta i izrada ostalog namještaja te Hrvatski duhani d.d., poduzeće za otkup, obradu i prodaju duhana.

Od ostalih gospodarskih grana na području LAG-a, ističe se građevinarstvo, u kojem su najdominantnija poduzeća Opeco d.o.o., Brana d.o.o. i Domogradnja d.o.o..

U posljednje vrijeme došlo je i do znatnog povećanja broja obiteljskih poljoprivrednih gospodarstava s intenzivnijom poljoprivrednom proizvodnjom na okrupnjenim površinama.

1.2.1.2. Stupanj razvijenosti prema JLS

Područje LAG–a „Virovitički prsten“ kao dio Virovitičko-podravske županije ulazi u 1. Skupinu jedinica područne (regionalne) samouprave čija je vrijednost indeksa razvijenosti manja od 75 % prosjeka Republike Hrvatske.

U I.skupinu JLS prema stupnju razvijenosti čija je vrijednost manja od 50% prosjeka Republike Hrvatske ulazi Općina Gradina.

Većina jedinica lokalne samouprave na području LAG –a „Virovitički prsten“ pripada u II. Skupinu prema stupnju razvijenosti između 50% i 75 % prosjeka Republike Hrvatske (općine Pitomača, Lukač, Suhopolje i Špišić Bukovica).

Grad Virovitica spada u III. skupinu JLS prema stupnju razvijenosti čija je vrijednost indeksa razvijenosti između 75% i 100% prosjeka Republike Hrvatske.

1.2.1.3. Obrtništvo

Prema podacima Udruženja obrtnika Virovitice za 2011. godinu na području grada Virovitice i općine Gradina, Lukač, Suhopolje, Špišić Bukovica i Pitomača bilo je evidentirano gotovo 800 obrta. Prema podacima Obrtničke komore Virovitičko-podravske županije za 2011. godinu ukupan broj aktivnih obrta bio je 1390. Zadnje dvije godine broj obrta je u padu. Najbrojniji obrtnički sektor u partnerskom području su usluge, a ostali obrtnički sektori su proizvodni obrti, ugostiteljstvo, prijevoznništvo i trgovina. Od tradicionalnih obrta na području LAG-a „VIROVITIČKI PRSTEN“ najpoznatiji su kovači, licitari, medicari, pletari, vinogradari, pčelari i poljodjelci.

1.2.1.4. Poduzetništvo

U Tablici broj 10 vidi se da je u 2011. godini na području LAG-a „Virovitički prsten“ bilo registrirano čak 439 poduzetnika, od kojih se više od polovice nalazi u Virovitici. Sukladno tome, u Virovitici je ostvareno čak 75,60% ukupnih ostvarenih prihoda. Najmanji prihodi ostvareni su u općini Špišić Bukovica. Dobit, kao razlika između ukupnih prihoda i rashoda, ostvarena je u svim jedinicama lokalne samouprave, što govori o pozitivnom poslovanju ovog područja. Tablični i grafički prikaz ukupnih prihoda i rashoda poduzetnika po gradovima i općinama na području LAG-a „VIROVITIČKI PRSTEN“ za razdoblje 01.01.-31.12.2011. godine nalazi se u Prilogu br.5.

1.2.1.5. Poduzetničke zone na području LAG-a „Virovitički prsten“

Poduzetnička infrastruktura predstavlja vrlo važnu komponentu razvoja cjelokupnog poduzetništva i gospodarstva. Najznačajnije institucije na području LAG-a „Virovitički prsten“ koje potiču razvoj poduzetništva su gospodarske komore, obrtničke komore, odbori, sekcije i cehovi, razvojne agencije, klasteri, poduzetničke i poslovne zone, Poduzetnički inkubator, a u izgradnji je i Panonski drvni centar izvrsnosti.

Na području LAG-a „Virovitički prsten“ nalaze se 12 poduzetničkih zona ukupne površine 326,81 ha. Otvaranjem i izgradnjom poduzetničkih zona na području LAG-a želi se potaknuti ukupan razvoj gospodarstva, riješiti prostorne probleme poduzetnika, ali i poticati potencijalne poduzetnike na što veće ulaganje u budućnosti. Zone predstavljaju središte razvoja ovog područja te omogućavaju povećanje broja novih gospodarskih subjekta, odnosno razvoj malih i srednjih poduzeća. Također, njihova važnost očituje se u otvaranju novih radnih mjesta, povećanju stope zaposlenosti te ostvarenju što boljih gospodarskih rezultata i konkurentnosti koja će dovesti do osiguravanja održivog lokalnog gospodarskog razvoja. Tablični prikaz Poduzetničkih zona prema Jedinicama lokalne samouprave nalaze se u Prilogu 6.

1.2.1.6. Istraživanje i razvoj novih proizvoda

1.2.1.6.1. Poduzetnički e-nkubator

U sklopu projekta IPA III C programa poslovna infrastruktura se nalazi u poduzetničkoj zoni II u Virovitici. Osnovni cilj je utjecaj na razvoj start up poduzeća iz ICT sektora. U sklopu e-nkubatora izgrađeno je 5 proizvodnih prostora i 10 manjih prostora za razvoj visokih tehnologija. U okviru objekta osigurana je i stručna pomoć za korisnike.

1.2.1.6.2. Drvni centar izvrsnosti

Panonski drvni centar izvrsnosti je pripremljen projekt koji će biti izgrađen na području Virovitice. Navedeni će imati površinu cca 1.950 m² te će objedinjavati usluge za poduzetnike i obrtnike iz drvoprerađivačke industrije.

1.2.1.6.3. Post inkubator

Grad Virovitica je u pripremi i izradi projektne dokumentacije za realizaciju inovativnog projekta Post inkubatora kao prvog u Republici Hrvatskoj. Naime, cilj je da korisnici inkubatora ostanu u istom dok god ne steknu uvjete za samostalno funkcioniranje. Sadašnja praksa svih inkubatora je da se korisnici mogu biti u inkubatoru do 2 godine što se nije pokazalo kao dovoljno vrijeme s obzirom na otežane uvjete gospodarstva poslijednjih nekoliko godina.

1.2.2. Šumarstvo i drvoprerađivačka djelatnost

Virovitičko – podravska županija iznimno je bogata šumama. Od ukupne površine Županije (2.021 km²), oko 33% otpada na šume, što znači da u Republici Hrvatskoj sudjeluje sa 3% površina pod šumama. U privatnom vlasništvu na području LAG-a „Virovitički prsten“ nalazi se 1.798,95 ha šuma. Važnost šuma može se utvrditi na razne načine, primjerice one predstavljaju temelj za razvoj drvne industrije i izvor su toplinske energije za brojna kućanstva, naročito poljoprivredna i ona koja nemaju druge mogućnosti grijanja. Dominantne vrste drveća koje su se prilagodile osobinama reljefa ovog kraja su bukva, hrast kitnjak i jela u brdskim predjelima, dok je u nizinskim predjelima najveća zastupljenost hrasta. Budući da šume predstavljaju obnovljivo dobro i imaju veliku važnost ne samo za područje LAG-a, već i za cijelu Republiku Hrvatsku, zahtijevaju posebne uvjete zaštite i očuvanja.

Važnost šuma na području LAG-a očituje su u stoljetnoj tradiciji vezanoj za drvoprerađivačku industriju, gdje je potrebno spomenuti TVIN d.o.o u Virovitici. TVIN drvna industrija d.o.o. današnji je drvni gigant koji svoje korijenje vuče iz pilane „Drach“ koja je započela sa proizvodnjom 1913. godine. Danas je jedan od najvećih proizvođača uredskog namještaja priznat na europskom tržištu. Najveći dio svoje proizvodnje izvozi za potrebe švedske tvrtke "IKEA". Broj zaposlenih u TVIN –u u 2011. godini iznosio je 949 osoba, što ga čini uvjerljivo najvećim poduzećem na području grada Virovitice i cijele Virovitičko-podravske županije. Zbog nezagađenih šuma na području LAG-a i blage klime, šume su bogate gljivama, od kojih su najpoznatije lisičarke i vrganji.

Kao korak naprijed u drvoprerađivačkoj industriji zasigurno je udruživanje svih dionika ovog sektora u udrugu VIRIDIS – drvni klaster Virovitičko-podravske županije koji ima 9 članica.

Čine ga Razvojna agencija VIDRA, znanstvena institucija, ured za dizajn te 6 tvrtki koje se bave proizvodnjom u drvnom sektoru (drvene konstrukcije, parket, namještaj, opremanja objekata i sl.). Proizvodne tvrtke klastera zapošljavaju ukupno 350 djelatnika, a ostvaruju ukupan prihod od 133 mil. kn, od čega na izvoznom tržištu 61%. Tvrtke članice posluju stabilno, a u posljednjoj godini bilježe prosječan rast od oko 5 %.

1.2.3. Poljoprivreda na području LAG-a „Virovitički prsten“

1.2.3.1. Opće informacije o sektoru

Jedan od osnovnih identiteta LAG-a i Virovitičko-podravске županije je poljoprivredna proizvodnja koja se temelji na plodnim tlima i pogodnim klimatskim uvjetima. Navedeno područje LAG-a „Virovitički prsten“ omogućuje proizvodnju žitarica (osobito pšenice i kukuruza), uljarica (uljane repice, soje, suncokreta), uzgoj industrijskog bilja (šećerne repe), dok su pjeskovita tla pogodna za uzgoj duhana i povrća (osobito paprike i dr.). Razvijena je i proizvodnja voća (jabuka, šljiva, krušaka i dr.) te proizvodnja vinove loze i grožđa, od kojih se dobivaju visokokvalitetna i cijenjena vina, primjerice Zeleni silvanac, Graševina, Frankovka i ostale vrste pogodne za ovo područje. Na području LAG –a sve je više razvijena proizvodnja ljekovitog bilja, najviše kamilice, metvice, crnog sljeza i drugih vrsta. Najvažnije poljoprivredno područje smješteno je prema rijeci Dravi gdje se uzgajaju povrtlarske i voćarske kulture. Od ukupne poljoprivredne površine na području LAG-a najveći dio zauzimaju oranice i vrtovi sa 88,33%, dok najmanji dio otpada na povrtnjake, samo 0,37%. Najveći udio zasijanih površina na području Virovitičko-podravске županije je pod žitaricama (59,21%), od kojih su najzastupljenije pšenica i kukuruz. Duhan, kao prepoznatljiva kultura Virovitičko-podravске županije, pokazuje konstantnost u proizvodnji, te njezin udio proizvodnje na području Županije u odnosu na Republiku Hrvatsku iznosi oko 72%.

Područje je klimatski vrlo povoljno za razvoj poljoprivrede. Prosječna godišnja količina oborina na području LAG-a iznosi 815,5 mm, dok prosječna mjesečna količina oborina varira od 44.7 mm (u mjesecu veljači) do 89.5 mm (u mjesecu lipnju). Kod analize mjesečnih količina oborina jako su važna dva perioda u uzgoju poljoprivrednih kultura, a to su vegetacijski period (od IV do IX mjeseca) i van vegetacijski period (od X do III mjeseca). Na temelju prosječnih mjesečnih vrijednosti oborina, utvrđeno je da se u vegetacijskom razdoblju može prosječno očekivati svega 451.8 mm, a u van vegetacijskom razdoblju nešto manje, odnosno 363.7 mm oborina. Od ukupne poljoprivredne površine na području LAG-a najveći dio zauzimaju oranice i vrtovi sa 88,33%, dok najmanji dio otpada na povrtnjake, samo 0,37%.

Kako je poljoprivreda najznačajnija grana gospodarstva, u poslijeratnom okruženju a posebno sada nakon ulaska u Europsku Uniju ista je suočena sa nekoliko ključnih problema koji će obilježiti kako razvoj poljoprivrede tako i razvoj cijelog ovog područja. Problemi poljoprivrede na područja LAG – a „Virovitički prsten“ mogu se podijeliti na one koji se izravno tiču poljoprivrednih subjekata kao što su:

1. Usitnjenost poljoprivrednih gospodarstava
2. Nepovoljna obrazovna i dobna struktura poljoprivrednih dionika
3. Neorganiziranost poljoprivrednika,

te problemi koji se tiču šireg okruženja:

1. Loša tržišna pozicija poljoprivrednog proizvođača
2. Nepovoljni izvori financiranja
3. Nedovoljno iskorištenje prirodnih resursa – tlo i voda.

Izravan rezultat gore navedenih problema je slaba konkurentnost poljoprivrednih proizvođača koja se direktno odražava na kompletno gospodarstvo područja LAG – a „Virovitički prsten“. Jedan od najznačajnijih razloga slabe konkurentnosti je usitnjenost i veličina poljoprivrednih subjekata. Evidentno je da većina subjekata ima organizacijski oblik obiteljskog poljoprivrednog gospodarstva te da obrađuje do 10 ha poljoprivredne površine (Tablica br.12. Priog br.7.).

Broj poljoprivrednih proizvođača na području LAG – a „Virovitički prsten“ je 5.161 što kad se uzme ukupno poljoprivredna površina od 35.108,77 ha dobijemo da je prosječna površina poljoprivrednih proizvođača 6,80 ha.

Iz tablice broj 13. u Prilogu 7 vidljivo je da velika većina poljoprivrednih gospodarstva ima manje od 10 ha zemljišta tj. da je prosjek 6,80 ha te sukladno tome, i strukturi korištenja (većina ratarstvo) proizlazi da je gotovo većina poljoprivrednih proizvođača nekonkurentna (ako se uzme u obzir da je za konkurentno bavljenje ratarstvom potrebno min 75 ha oranica po gospodarstvu).

Iz navedenih podataka razvidno je da diversifikacija tj. promjena strukture sjetve neophodna kako bi se postigla konkurentnost poljoprivrednih proizvođača. Naime ukoliko bi se poljoprivredni proizvođači diversificirali na visoko intenzivne poljoprivredne kulture u povrtlarstvu, voćarstvu ili ljekovitom i aromatičnom bilju ostvarili bi veći dohodak po ha te time osigurali opstanak na tržištu.

1.2.3.2. Ratarstvo

Ratarska proizvodnja predstavlja jednu od najvažnijih grana poljoprivrede na području LAG-a. Prema podacima Državnog zavoda za statistiku i Popisa poljoprivrede iz 2003. godine, u strukturi obrađenog zemljišta na oko 70,29% površine korištenih oranica i vrtova uzgajaju se žitarice. Na oranicama najviše se uzgajaju ratarske i industrijske kulture, kao što su kukuruz, pšenica, šećerna repa, duhan, soja, ječam te suncokret, a značajne površine nalaze se pod krmnim biljem, primjerice kukuruzom za silažu, travom i djetelinom.

1.2.3.3. Povrtlarstvo

Posebnost i prepoznatljivost područja LAG –a „Virovitički prsten“ je proizvodnja povrća. Od povrtlarskih kultura najznačajnije mjesto pripada uzgoju paprike, rajčice, lubenica, crvenog i bijeloga luka, kupusnjača te salate. Virovitička paprika (babura, paradajz-paprika i roga) vrlo je poznata na tržištu i cijenjena od strane kupaca pa je pod nazivom „Virovitička paprika“.

Inovativan pristup iskazuje se kroz podatak da je „Virovitička paprika“ među dvanaest zaštićenih proizvoda na području Republike Hrvatske te nosi oznaku zemljopisnog porijekla. Ovo je pokazatelj smjera razvoja poljoprivrede ka visoko intenzivnoj proizvodnji koja će ostvarivati dodatnu vrijednost kroz zaštitu tih istih proizvoda oznakama izvornosti, tradicionalnog ugleda ili zemljopisnog porijekla.

Na području LAG-a evidentan je porast proizvodnje povrća u plastenicima kojih na području LAG-a ima gotovo na 42 ha, što čini 90% ukupnih površina na području VPŽ. Površine pod plasteničkom proizvodnjom i dalje imaju lagani trend porasta, što je vrlo poželjno obzirom da se radi o visoko dohodovnom načinu proizvodnje povrća.

1.2.3.4. Autohtono, ljekovito, aromatično i začinsko bilje

Ljekovito, aromatično i začinsko bilje postaje novi visoko-profitabilni izvozni proizvod za kojeg je relativno lako naći tržište. Uzgoj ljekovitog bilja u pravilu je jednostavniji nego uzgoj brojnih drugih poljoprivrednih kultura. Za većinu kultura potrebne su velike površine zemlje kako bi proizvodnja bila isplativa, dok se pri uzgoju ljekovitog bilja i na relativno malim površinama može dobro zaraditi, što je naravno prilika obiteljskim gospodarstvima.

Na području LAG-a ima nekoliko poduzeća koja se bave uzgojem i preradom ljekovitog i aromatičnog bilja, od kojih su najpoznatija i predvodnik u inovativnosti Spider grupa d.o.o. iz Pitomače, DAM d.o.o. iz Lozana, koje se bavi uzgojem bilja za uporabu u farmaciji, aromatskog, začinskog i ljekovitog bilja, te Poison city d.o.o. iz Pitomače.

Najpoznatije od njih je Jan Spider osnovan 1990. godine. Danas Spider Grupa u svom sastavu ima i novo poduzeće Đoltu, koja se bavi ekološkim uzgojem poljoprivrednih proizvoda, te poduzeće Herbarium za proizvodnju ekoloških čajeva. Na 60 hektara vlastitih površina Spider Grupa započela je i ekološku proizvodnju ljekovitog bilja prema međunarodnim certifikatima. Ljekovito i aromatično bilje uzgaja se na 200 hektara vlastitih površina te na površinama kooperanata, odnosno na oko 400 obiteljskih gospodarstava s područja Podravine i Slavonije. Na tim se površinama uzgaja kamilica, metvica, matičnjak, trputac, bijeli i crni sljez, timijan i komorač. Na površini od 120 hektara proizvodi se ljekovito bilje prema načelima ekološke proizvodnje i hrvatskim standardima.

1.2.3.5. Vinogradarstvo

Područje LAG-a predstavlja veoma bogati prostor obradivih površina i najveći dio otpada na oranice. Unatoč tome što je idealno za poljoprivredu, vinogradi su zasađeni na vrlo malom dijelu korištenog poljoprivrednog zemljišta, odnosno zauzimaju samo 0,83%. Od ukupne površine koju zauzimaju vinogradi, odnosno 447,82 ha, 65,24% odnosi se na plantažne. Na ovom području zasađeno je 1480 trsova, od kojih se 954 odnosi na plantažne. Vinogradarstvo i podrumarstvo ima dugu tradiciju na području LAG-a, pogotovo na obroncima Bilogore gdje se nalazi Virovitičko vinogorje na kojemu se najviše uzgajaju sorte grožđa za bijela vina: graševina (preko 60% od ukupne površine vinograda), pinot bijeli (burgundac bijeli), rajnski rizling, sauvignon bijeli, a od crnih sorti najviše se koriste: frankovka, pinot crni (crni burgundac) i sauvignon cabernet. U posljednjih 10-ak godina znatno se poboljšala kvaliteta i ponuda svih vrsta vina pa su tako mnoga već zapažena na tržištu.

1.2.3.6. Voćarstvo

U posljednjih 20 godina na području LAG-a intenzivno se razvija i voćarstvo. Područje LAG-a obuhvaća mnogobrojna kvalitetna poljoprivredna zemljišta pogodna za uzgoj raznovrsnih autohtonih vrsta voćaka koje predstavljaju osnovu za potencijalnu proizvodnju poznatih i kvalitetnih proizvoda. Najzastupljenije voćne vrste su jabuka, breskva, kruška, jagoda i lubenica. Područje je pogodno za uzgoj svih vrsta voća, a naročito je preporučljivo drvenaste

voćne nasade podizati na područjima koja se nalaze na nadmorskoj visini minimalno 150 m, dok je preporučljiva nadmorska visina 200 i više metara. Otkup i prerada voća veliki je problem koji voćare LAG-a pogađa već dugi niz godina, kao i nedostatak ulaganja u intenzivniju proizvodnju, kao što su ulaganja u mreže za protugradnu obranu, navodnjavanje i hladnjače. Tablični prikaz površina pod višegodišnjim nasadima tj. voćnjacima i vinogradima nalazi se u Prilogu br. 7.

1.2.3.7. Stočarstvo i peradarstvo

Stočarstvo predstavlja vrlo važan dio poljoprivrede i gospodarstva. Umjesto ostvarenja priljeva novca od izvoza, iz godine u godinu na području LAG-a sve se više uvozi rasplodne stoke, žive stoke za klanje i tov, mesa te mlijeka i mliječnih proizvoda. Brojnost stoke u proteklom desetogodišnjem razdoblju se smanjuje, najviše zbog nepovoljnog gospodarskog stanja u stočarskoj proizvodnji. U stočarstvu nužno je povećavati obujam proizvodnje, kvalitetu proizvoda te suvremenom organizacijom i tehnologijom maksimalno povećati produktivnost i profitabilnost proizvoda. Postoje mnogi potencijalni uvjeti za razvoj i napredak stočarstva, primjerice proizvodnja ovčjih i kozjih sireva za kojima vlada potražnja na europskim i svjetskim tržištima. Uzgoj stoke odvija se na intenzivan način, a najveći broj otpada na muzne krave za proizvodnju mlijeka, ovce te tovne svinje, a u manjoj mjeri zastupljene su rasplodne svinje. Tablični prikaz broja stoke na području LAG –a prikazan je u Prilogu br. 7.

Govedarstvo je znakovito zastupljeno na području LAG-a gdje se nalaze čak 33 veće farme za proizvodnju mlijeka sa 40 i više muznih krava, stotinjak manjih obiteljskih farmi za proizvodnju mlijeka, 2 velike farme za tov junadi te 20 manjih obiteljskih farmi za tov junadi. Svinjogojstvo je tradicionalno zastupljeno na područjima na kojima se uzgajaju žitarice pa je tako i na području LAG-a, sve do prije 15 godina, činilo okosnicu stočarske proizvodnje, no pod utjecajem tržišta, koje ne želi ugovarati proizvodnju, svinjogojstvo je svedeno na najmanju moguću mjeru. Kapaciteti i tradicija postoje, ali bez osiguranog tržišta to nije dovoljno za uspjeh u intenzivnijoj proizvodnji. Glavni problemi u proizvodnji mlijeka i mesa su nedostatak preradbenih kapaciteta, otkup i ostali načini pomoću kojih bi proizvođači samostalno mogli istupiti na tržište te time izbjeći često nekorektan odnos otkupljiivača. Govedarska (a naročito mljekarska) i svinjogojska proizvodnja, također, zahtijevaju i dugoročna ulaganja sa izuzetno velikim financijskim iznosima.

1.2.3.8. Pčelarstvo

Pčelarstvo je jedna od vrlo uspješnih grana proizvodnje na području LAG-a, koje je inače i poznato po većem broju profesionalnih pčelara, budući da posjeduju 400 i više pčelinjih zajednica. Od ukupno 62 evidentirana pčelara najmanje 50% njih koristi mobilni način pčelarenja koji osigurava višestruko veće prinose po košnici od stacionarnog načina pčelarenja. Zahvaljujući jednom velikom otkupljiivaču meda na području LAG-a gotovo sav med nađe svojeg kupca, ali unatoč tome ne treba zanemariti činjenicu da se na taj način med prodaje za najmanju cijenu po kilogramu. Kako u svim kontinentalnim dijelovima Republike Hrvatske, tako i na području LAG-a, pčelarstvo se još uvijek bori sa plasmanom meda u manjim pakiranjima direktno do kupca. Tablični prikaz broja pčelara i pčelinjih zajednica na području LAG –a nalazi se u Prilogu br.7.

1.2.3.9. Ekološka proizvodnja

Virovitičko-podravska županija bilježi značajan rast površina pod ekološkom poljoprivredom od 305 ha u 2008. godini na 4.149 ha u 2011. godini. Akcijskim planom razvoja ekološke poljoprivrede želi se unaprijediti kvaliteta života i održivi gospodarski razvitak ruralnih područja te osigurati socijalni, kulturni i demografski oporavak hrvatskog sela. Osnovni cilj ovog plana je povećanje udjela površina pod ekološkom poljoprivredom u ukupnim poljoprivrednim površinama u Hrvatskoj do 2016. godine na 8%. Na području LAG-a najviše površina zasađeno je ekološkim ljekovitim biljem, a veliki broj proizvođača bavi se i ekološkom proizvodnjom meda i pčelinjih proizvoda te raznolikog voća i povrća.

1.2.4. Turizam na području LAG-a „Virovitički prsten“

1.2.4.1. Opće informacije o sektoru

Povoljan prometno-zemljopisni položaj područja LAG-a je uz dugu i bogatu tradiciju i ljepotu prirode uvjetovao pokretanje ozbiljnijih turističkih aktivnosti već u drugoj polovici 19. stoljeća. Turizam se razvija kroz različite tradicijske i suvremene oblike. Kulturno – povijesni, kazališni, izložbeni, književni, koncertni i sportski sadržaji ovdje imaju dugu tradiciju i svojim ritmom odvijanja ovo područje čine živim i atraktivnim tokom cijele godine.

U neposrednoj okolici Virovitice može se uživati u ambijentu vinorodnih brjegov, s čijih se vrhova širi jedinstven pogled na prostrane slavonske i podravske ravnice, ili u očuvanom prirodnom ambijentu Virovitičkih ribnjaka, popularnom izletištu s idealnim uvjetima za rekreaciju i sportski ribolov. Virovitički ribnjaci su niz od 9 ribnjaka koji predstavljaju najveće i najbogatije ribolovne vode na virovitičkom području. Na Ribnjacima je smještena i Poučna staza dugačka 4 kilometra duž koje je postavljeno deset informacijskih ploča na kojima se nalaze podaci o šumskim predjelima te prirodnim i kulturnim značajkama pored kojih se prolazi.

Nedaleko Virovitice, na obroncima Bilogore, nalazi se skijalište Rezovačke Krčevine, uređeno 1985. godine koje je tada bilo jedino osvjetljeno skijalište u Hrvatskoj. Ima dvije staze, južnu koja je dugačka oko 400 metara, te sjevernu koja je stotinjak metara kraća.

Cijeli prostor, od šumovitih obronaka Bilogore, pa sve do rijeke Drave, koja predstavlja granicu sa Republikom Mađarskom, nudi izvrsne mogućnosti naročito lovcima jer obiluje različitim vrstama visoke i niske divljači. Na udaljenosti 15 - 25 km od Virovitice nalazi se rijeka Drava, jedna od najbogatijih ribolovnih voda u Hrvatskoj, koju nazivaju „zelenim srcem Europe“. Pored Drave, postoji više bara, jama, bajera ili ostataka starog toka rijeke Drave koji također predstavljaju vrlo kvalitetna ribolovna područja.

Na području općine Pitomača smješten je kultivirani krajolik Križnica (sa naseljem Križnica), omeđen hrvatsko mađarskom granicom i rijekom Dravom. Na samo desetak kilometara od središta Pitomače može se uživati u vožnji po cestama bez prometne gužve, u miru i tišini bilogorskih šuma. Biciklistička staza se proteže od ušća rijeke Mure u Dravu kod Legrada te uz Dravu do Pitomače. Staza je duga 84 kilometra, obilježena, lagana za orijentaciju i vožnju te je idealna za obiteljski turizam i rekreaciju.

Primjer razvijenog seoskog turizma predstavlja imanje Zlatni klas u Otrovancu koje je idealno odredište za jednodnevne izlete i nastavu u prirodi predškolske djece i mladih osnovnoškolaca. U okruženju idiličnog seoskog dvorišta domaćini će posjetioce upoznati sa svim starim običajima i tako priuštiti edukativan, nezaboravan i siguran boravak i zabavu za grupe do 200 djece u pratnji odgajatelja. Restoran Zlatni klas nudi bogat jelovnik biranih

domaćih i zdravih specijaliteta, a posebnost ponude je zanimljiv izbor vegetarijanskih jela pripremljenih po tradicijskim receptima.

Prirodni položaj općine Špišić Bukovica, koja se prostire od šumovitih obronaka Bilogore preko ravničarskog dijela do rijeke Drave uz bogatstvo divljači, daje joj sve predispozicije za lovni i seoski turizam.

Vrhunsko izletišta "Kinkovo" nudi svakom posjetitelju mir slavonske šume, a lovcima bogat raspon divljači za ulov, dok vinski „Podrum Vineda“ u naselju Vukosavljevica već godinama predstavlja nezaobilaznu stanicu svih iskusnih vinara na tom području.

1.2.4.2. Turistička infrastruktura

Cjelokupna turistička ponuda LAG-a ne zadovoljava zahtjeve tržišta, odnosno ne postoji dovoljan broj smještajnih kapaciteta. To je jedan od uzroka nedovoljne posjećenosti i iskorištenosti ovog područja koji pruža mnogobrojne sadržaje, iako je, sukladno povećanoj potražnji, prisutan trend otvaranja novih ugostiteljskih i smještajnih objekata, koji su kategorizirani u rasponu od dvije do četiri zvjezdice. Statistički podaci vezani uz broj ležajeva, dolazaka i noćenja na području LAG –a nalaze se u Prilogu br. 8.

Ovo područje posjećuju strani i domaći posjetitelji, a uglavnom je veći broj domaćih posjetitelja. U razdoblju od 2008. - 2011. godine, broj turista se povećavao, tako da se i u idućim godinama očekuje uzlazni trend. Utjecaj recesije vidi se i u 2011. godini kada dolazi do pada dolazaka i noćenja stranih i domaćih turista. Turističku ponudu te postojeće smještajne objekte potrebno je modernizirati kako bi se što bolje razvila turistička djelatnost i iskoristile atraktivne lokacije koje postoje na ovom području. Na području LAG-a od 1994. godine djeluje sustav turističkih zajednica koji se odnosi na Turističku zajednicu u Virovitici te u općini Pitomača. Te zajednice surađuju s brojnim institucijama, ustanovama, udrugama i pojedincima te pružaju informacije o ponudi različitih turističkih proizvoda.

Od smještajnih objekata najpoznatije su Sobe-Mario Pavelić, Sobe-'KTC' u Virovitici, Hotel 'Šulentić' u Milanovcu, Sobe-cafe-bar 'Venera' u Rezovcu, Sobe-OPG Ruža Fabčić u Križnici, Kuća za odmor u domaćinstvu-Željko Šubić u Sedlarici, Sobe-Smiljanec i Prenoćište 'Slavonska kuća' u Koriji te Hotel 'Mozart' u Špišić Bukovici.

Najviše turista na područje LAG-a dolazi kada se održavaju poznate manifestacije, poput „Rokova“ i „Prosinca u gradu“ u Virovitici te Pitomačke tradicijske manifestacije U posjet starim vremenima.

Prostorno – urbanističkim planovima koji se posljednjih godina sustavno izrađuju za područja svih gradova i općina, jasno se utvrđuju prostorna područja planske turističke izgradnje i razvoja, naročito na do sada nedovoljno iskorištenim oblicima ruralnog i seoskog turizma.

1.2.4.3. Manifestacije

Na području LAG-a održavaju se mnogobrojne manifestacije kulturnog i zabavnog karaktera koje se temelje na obilježavanju i očuvanju tradicijskih običaja i na vrednovanju prirodnih, povijesnih i kulturnih sadržaja.

Kroz dva velika mozaična manifestacijska ciklusa – ‘Rokovo’ i ‘Prosinac u gradu’ u Virovitici se objedinjuju tradicijski običaji i suvremenost.

„Prosinac u gradu“ je manifestacija posvećena prosinačkim običajima i tradiciji. Program obuhvaća i niz koncertnih, izložbenih, promocijskih, kazališnih i sportskih sadržaja, koji u svojoj ukupnosti oblikuju ugodno i dinamično blagdansko ozračje. Središnji motiv Rokova, odnosno Dana grada, je crkveni blagdan sv. Roka – zaštitnika virovitičke župe, ali manifestacija obuhvaća i niz glazbenih, scenskih, plesnih, povijesnih, likovnih, ekoloških, sportskih, gastro-enoloških, rekreacijskih i zabavnih elemenata.

Uz ove manifestacije, poznate su i:

1. Mikeška biciklijada (sportsko-rekreativno-natjecateljska manifestacija sa 19-godišnjom uspješnom tradicijom održavanja),
2. Virovitičko kazališno ljetno (ciklus besplatnih kazališnih predstava koje se u pravilu održavaju na otvorenoj ljetnoj pozornici),
3. Proljetni zvuci Jana Vlačinskog (manifestacija posvećena klasičnoj glazbi),
4. Virovitički kazališni susreti – Virkas (dvo tjedni kazališni program izrastao na stoljetnoj tradiciji održavanja kazališnih predstava i na 60-godišnjem kontinuiranom uspješnom djelovanju Kazališta Virovitica),
5. Izložba malih životinja (manifestacija međunarodnog karaktera koja se redovno održava od 1977. godine),
6. Europska noć kazališta,
7. Noć muzeja,
8. Cvjetni korzo i još mnoge druge slične manifestacije.

Od virovitičkih sajmova najpoznatiji su Viroexpo, međunarodni sajam gospodarstva, obrtništva i poljoprivrede koji se redovito održava od 1994. godine u siječnju, te Agroexpo, sajam poljoprivrede i prehrambene proizvodnje koji se održava se u rujnu svake godine.

U Općini Pitomača održava se slijedeće manifestacije:

1. Glazbeni festival pjesme Podravine i Podravlja,
2. Dani pjesme, kruha i vina-Vidovo,
3. KUP općine Pitomača u ribolovu,
4. Izložba pitomačkih proizvoda i usluga,
5. Izložba vina, Pitomačka biciklijada,
6. Tradicionalni humanitarni malonogometni turnir,
7. Smotra izvornog folklora,
8. Natjecanje starom vatrogasnom špricom u Velikoj Črešnjevici,
9. Teniski turnir u Grabrovnici,
10. Bartolovo u Otrovanskom Bregu,
11. V picok na sok,
12. U posjet starim vremenima,
13. Martinje u Kladarskom Bregu,
14. Mali Božićni sajam,
15. Božićni koncert i slično.

U općini Lukač najpoznatije su manifestacije:

1. Sv. Luka-Dan Općine Lukač,
2. Smotra folklora,
3. Snježna gospa i Sveti Nikola u Turanovcu,
4. Cestovna trka Terezino Polje-Barcs,
5. Općinsko natjecanje u ribolovu i još mnoge druge manifestacije raznolikih sadržaja.

U općini Špišić Bukovica odražavaju se Dani Općine Špišić Bukovica, Moto alka te mnogi drugi događaji vezani uz zaštitnike mjesta pod tom općinom. U općini Suhopolje najpoznatije je Suhopoljsko ljeto - Dani Općine Suhopolje i Dan sv. Terezije Avilske. U općini Gradina najpoznatija je manifestacija vezana uz zaštitnika mjesta Sv. Iliju, Mokra vježba DVD-a Brezovica, Smotra folkloru u Brezovici, Magyar bal i mnogi drugi.

1.2.4.4. Turistički potencijali

Turizam doprinosi razvoju urbanih i ruralnih sredina koje se nalaze na području LAG-a, ali i ostalih djelatnosti, poput građevinarstva, trgovine, poljoprivrede i kulture. Turizam omogućava očuvanje kulturne, prirodne, ekološke, povijesne baštine i svih lovnih i ribolovnih područja kojima ovo područje obiluje te pogoduje i održavanju svih manifestacija jedinstvenih za ovo područje.

Ovaj prostor ima idealne uvjete za buduću veći i mnogo intenzivniji razvoj turizma. Zemljopisni položaj i svi prirodni potencijali omogućuju razvijanje raznovrsnih oblika turizma, od seoskog i eko turizma pa sve do lovnog, sportskog, rekreativnog, eno-gastronomskog i kulturnog. Iako su te sve vrste velikim dijelom već razvijene i postoji određena turistička ponuda za njih, potrebno je konstantno raditi na njenom poboljšanju i modernizaciji te razvoju dodatnih i novih ponuda.

Da bi se smanjio ključni problem koji karakterizira ovo područje, a to je nedostatak smještajnih kapaciteta, potrebno je osigurati dodatne smještajne kapacitete te podići razinu i kvalitetu postojećih kako bi se time osigurali uvjeti za prihvatanje većeg broja zadovoljnih turista koji će se, nakon što dobiju priliku upoznatu sve ljepote ovog područja, vraćati iz godine u godinu u što većem broju.

ZAKLJUČAK:

- Poljoprivredne površine, šume i povoljan zemljopisni položaj glavni su temelj gospodarskog razvoja LAG – a „Virovitički prsten“ .
- područje LAG-a „Virovitički prsten“ razvijalo se na tri gospodarske grane: poljoprivredi, prerađivačkoj industriji i šumarstvu
- Područje LAG –a „Virovitički prsten“ kao dio Virovitičko-podravске županije ulazi u 1. Skupinu jedinica područne (regionalne) samouprave čija je vrijednost indeksa razvijenosti manja od 75 % prosjeka Republike Hrvatske
- Na području LAG-a „Virovitički prsten“ nalazi se 12 poduzetničke zona i 1 e-inkubator
- Jedan od osnovnih identiteta LAG-a i Virovitičko-podravске županije je poljoprivredna proizvodnja koja se temelji na plodnim tlima u i pogodnim klimatskim uvjetima
- Nekonkurentna poljoprivreda uslijed rascjepkanosti parcela i velikog broja malih proizvođača sa prosječnom obradivom površinom od 6,80 ha
- Posebnost i prepoznatljivost područja LAG –a „Virovitički prsten“ je proizvodnja povrća. Inovativan pristup ukazuje da je „Virovitička paprika“ među dvanaest zaštićenih proizvoda na području Republike Hrvatske te nosi oznaku zemljopisnog porijekla
- Područje VPŽ gdje spada LAG „Virovitički prsten“ bilježi značajan rast površina pod ekološkom poljoprivredom od 305 ha u 2008. godini na 4.149 ha u 2011. godini
- Cjelokupna turistička ponuda LAG-a ne zadovoljava zahtjeve tržišta, odnosno ne postoji dovoljan broj smještajnih kapaciteta.

- Područje LAG-a ima sve preduvjete na kojima se može dugoročno graditi kulturno-turistička ponuda čime bi se osigurala dodatna sredstva za održavanje i razvoj

1.3. Demografske i socijalne značajke LAG-a „Virovitički prsten“

1.3.1. Broj stanovnika i gustoća naseljenosti

Prema popisu stanovništva iz 2011. godine na području LAG-a „Virovitički prsten“ živi 49.738 stanovnika, što čini 58,63% od ukupnog broja stanovništva Virovitičko-podravске županije. Demografsko kretanje stanovnika cijele Virovitičko-podravске županije je negativno, broj stanovnika između popisa stanovništva iz 2011. godine u odnosu na 2001. godinu smanjio se je za čak 9,16%, a na području LAG-a „Virovitički prsten“ za 8,06%. Prosječna gustoća naseljenosti područja LAG-a „Virovitički prsten“ iznosi 61,07 st./km². Najbrojnije naselje je grad Virovitica koji broji 21.291 stanovnika, što je 25,10% od ukupnog broja stanovništva Virovitičko-podravске županije. Prema popisu stanovništva iz 2001. godine na području grada Virovitice je živjelo 22.618 stanovnika što pokazuje da je broj stanovnika u 2011. godini u gradu pao za 5,87%. Naselje s najmanjim brojem stanovnika je općina Lukač koja broji 3.634 stanovnika. Tablični prikaz broja i gustoće stanovništva nalazi se u Prilogu br. 9.

1.3.2. Struktura stanovništva prema dobi i spolu

Dobna struktura stanovništva područja LAG-a „Virovitički prsten“ ukazuje na dominaciju udjela radno sposobnog stanovništva u dobi od 20 do 59 godina starosti, odnosno 54,95%, što je više nego u cijeloj Virovitičko-podravskoj županiji (54,62%, odnosno 44.338 stanovnika). Udio stanovništva starijeg od 60 godina iznosi visokih 22,86% što ukazuje na problem starenja stanovništva, dok na stanovništvo do 19 godina otpada 22,19%. Iz tablice broj 20. također je vidljivo da na području LAG-a prevladavaju žene sa 51,84%, dok se preostalih 48,16% odnosi na muškarce. Tablični prikaz prema dobi i spolu stanovništva LAG-a „Virovitički prsten“ nalazi se u Prilogu br. 9.

1.3.3. Struktura stanovništva prema završenoj školi

Obrazovanje je jedan od glavnih čimbenika važnih za stvaranje suvremenih gospodarstava temeljenih na znanju. Prema razini obrazovanja struktura stanovništva LAG-a je izrazito nepovoljna. Prema popisu stanovništva 2001. godine najveći dio stanovništva, odnosno 45,33%, odnosi se na one koji imaju završenu srednju školu, dok 41,95% ima samo osnovnu školu. Veći dio onih koji imaju završenu srednju školu odnosi se na muškarce, dok žene prevladaju u strukturi prema završenoj osnovnoj školi. Osoba koje nemaju završenu niti osnovnu školu ima visokih 4,31% što je više od onih koji imaju završeno visoko obrazovanje (4,12%). Također, primjetan je mnogo veći udio ženske populacije koja nema nikakvu završenu školu, dok sa završenom visokom stručnom spremom prevladavaju muškarci. Tablični prikaz stanovništva prema završenoj razini obrazovanja nalazi se u Prilogu br.9.

1.3.4. Stopa nezaposlenosti na području LAG-a „Virovitički prsten“

Prema podacima Hrvatskog zavoda za zapošljavanje prosječna godišnja nezaposlenost na cjelokupnom području LAG-a „VIROVITIČKI PRSTEN“ smanjila se sa 4.915 u 2010. godina na 4.904 stanovnika u 2011. godini dok se ista povećala u 2012. Godini na 5.340 stanovnika. Iako se u svim općinama nezaposlenost zapravo povećala u 2011. godini u odnosu na prethodnu godinu, smanjenje nezaposlenosti u općini Pitomača i Špišić Bukovica dovelo je do cjelokupnog smanjenja nezaposlenosti LAG-a u 2011. godini. U 2011. godini najveća nezaposlenost od visokih 41,21% zabilježena je Virovitici, dok je najmanja u općini Špišić Bukovici, samo 7,50%.

Nadalje, u 2012. godini evidentno je povećanje nezaposlenosti u svim jedinicama lokalne samouprave na području LAG-a „Virovitički prsten“. Tablični i grafički prikaz nezaposlenosti kroz posljednje tri godine nalazi se u Prilogu br. 10 .

1.3.5. Institucije na području LAG-a „Virovitički prsten“

Na području LAG-a „Virovitički prsten“ osnovane su mnogobrojne institucije kojima je cilj pružanje što boljeg i kvalitetnijeg obrazovanja, zdravstvene i socijalne zaštite te udruge za razvoj civilnog društva.

Postojanje adekvatnih i obrazovanih ljudi nužna je pretpostavka za ostvarenje gospodarskog rasta svakog područja.

1.3.6. Obrazovne institucije

1.3.6.1. Opće informacije

Obrazovni sustav područja LAG-a uključuje pet obrazovnih razina, odnosno predškolsko, osnovnoškolsko, srednjoškolsko, više obrazovanje te obrazovanje odraslih, odnosno cijelo životno obrazovanje. U obrazovnim ustanovama, pored redovitih obrazovnih programa, organiziraju se i provode programi te razni tečajevi stranih jezika, informatike, kao i niz drugih izvannastavnih aktivnosti. Na području LAG-a, kao i u cijeloj Republici Hrvatskoj, odgoj i obrazovanje započinje obveznim polaženjem *predškole*, koje se ustrojava pri predškolskim organizacijama, ili pri osnovnim školama gdje nije organizirano, a nastavlja se u obveznom polaženju osnovnoškolskog i prema vlastitom izboru srednjoškolskog obrazovanja.

U vlasništvu grada i općina na području LAG-a postoje ukupno 4 predškolske institucije, dva Dječja vrtića „Cvrčak“ u Virovitici, Dječji vrtić „Potočnica“ u Pitomači te Dječji vrtić u Suhopolju. U okviru njih provode se redoviti poludnevni programi predškolskog odgoja. Na navedenom području ne postoje privatni dječji vrtići, kao niti oni organizirani od strane vjerskih zajednica, što predstavlja svojevrsan potencijal. U budućnosti se planira izgradnja novih vrtića jer u tri općine nema niti jedne predškolske institucije što otežava problem zaposlenih roditelja koji se moraju snalaziti na razne načine.

1.3.6.2. Osnovnoškolsko obrazovanje

Na području LAG-a sustav osnovnog obrazovanja dobro je razvijen, tako da svaka općina ima jednu osnovnu školu, dok Virovitica ima čak četiri. Prema tome, obrazovanje se odvija u 9 osnovnih škola, odnosno u OŠ I.B. Mažuranić, OŠ Vladimir Nazor, Centru za odgoj,

obrazovanje i rehabilitaciju te u Glazbenoj školi Jan Vlašimsky u Virovitici, zatim u OŠ Petra Preradovića u Pitomači, OŠ August Cesarec u Špišić Bukovici, OŠ I.G.Kovačića u Gornjem Bazju, OŠ Gradina u Gradini te u OŠ Suhopolje u Suhopolju. U svim ustanovama koje pružaju osnovnoškolsko obrazovanje zabilježen je od 1991. godine trend smanjenja učenika zbog ratnog i poslijeratnog stanja te depopulacije stanovništva.

1.3.6.3. Srednjoškolsko obrazovanje

Sedam srednjoškolskih ustanova djeluje na području LAG –a, Gimnazija Petra Preradovića, Industrijsko – obrtnička škola, Katoličko klasična gimnazija s pravom javnosti, Strukovna škola, Tehnička škola te Glazbena škola Jan Vlašimsky u Virovitici te Srednja škola Stjepana Sulimanca u Pitomači. Ostale općine nemaju srednjoškolskih ustanova i zbog toga ne pružaju niti jednu vrstu srednjoškolskog obrazovanja, što predstavlja mogućnost za otvaranje sličnih vrsta ustanova, sa sličnim ili potpuno drugačijim usmjerenjem kakvog još nema na ovom području. Za učenike srednjih škola, koji se školuju izvan mjesta školovanja i nemaju mogućnost svakodnevnog putovanja, organiziran je smještaj u Učeničkom domu u Virovitici.

1.3.6.4. Visoko obrazovanje

U skladu s Bolonjskim procesom, visoko obrazovanje u Republici Hrvatskoj provodi se kroz sveučilišne programe, koji se provode na sveučilištu, i stručne, koji se u pravilu provode na visokoj školi ili veleučilištu. Na cijelom području LAG-a postoji, nažalost, samo jedna obrazovna ustanova koja pruža visokoškolsko obrazovanje, a to je Visoka škola za menadžment u turizmu i informatici u Virovitici. To je stručni studij koji studentima pruža razinu znanja i vještina iz područja društvenih i tehničkih znanosti, polja ekonomije, grane menadžment i upravljanje u turizmu, polja računalnih znanosti, informacijskih sustava i druge temeljne tehničke znanosti, grane zaštita okoliša i polja organizacije rada u trajanju od tri godine, kojima se stječe stručni naziv prvostupnik/prvostupnica (baccalaureus/baccalaurea) odgovarajuće struke. U tijeku je ishodaenje dopusnice za Visoku zdravstvenu školu. Vjeruje se da bi njezino ishodaenje, kao i pokretanje ovih studijskih programa ubrzalo podizanje razine obrazovanosti, kao i broj više i visokoobrazovanih osoba. Na području LAG-a ne djeluje niti jedno sveučilište, iako postoji mogućnost da će se u budućnosti ta činjenica promijeniti otvaranjem Veleučilišta s novim programima.

1.3.6.5. Cijelo životno obrazovanje

Odnosi se na svaku vrstu učenja koja se odvija tijekom cijeloga života zbog unapređenja i poboljšanja vlastitog znanja, vještina i kompetencija. Takav oblik obrazovanja provodi se u okviru otvorenih učilišta, osnovnih škola, srednjih škola, visoke škole, škole stranih jezika, ustanove za skrb o osobama s posebnim potrebama i invaliditetom, popravnih i ostalih ustanova. Jedina ustanova koja na području LAG-a provodi cjeloživotno obrazovanje je Pučko otvoreno učilište Aspekt u Virovitici, koje obuhvaća učenje u svim životnim razdobljima, od rane mladosti do starosti. Ova ustanova za obrazovanje odraslih provodi programe za stjecanje prve kvalifikacije, dokvalifikacije, stručnog usavršavanja i prekvalifikacije.

1.3.7. Zdravstvene institucije

1.3.7.1. Opće informacije

Na području LAG-a zdravstvenu zaštitu pružaju tri zdravstvene ustanove, Opća bolnica Virovitica, Zavod za hitnu medicinu, Dom zdravlja i jedna ustanova obiteljske medicine koja pruža zdravstvenu njegu u kući (odnosno Baturina Virovitica) te nekoliko ustanova za dentalnu medicinu. Prema uvjetima za razvrstavanje bolničkih zdravstvenih ustanova Opća bolnica Virovitica pripada u III. A kategoriji, odnosno predstavlja bolnicu za cijelu Virovitičko-podravsku županiju. Primarna zdravstvena zaštita, sukladno mreži koju je odobrilo Ministarstvo zdravstva i socijalne skrbi, organizirana je i putem ambulanti lociranih u svakom općinskom središtu LAG-a i većem naselju. Prema svemu navedenom, važno je reći da je zdravstvena zaštita građana dovoljno sveobuhvatna i dostupna. Prostori Doma zdravlja opremaju se opremom kojom se zadovoljavaju uvjeti pristupačnosti osoba s invaliditetom. Zdravstvena zaštita na području LAG-a ima nekoliko problema, od kojih su najznačajniji: nedovoljna opremljenost suvremenom opremom, nedovoljan broj kvalitetnih i specijaliziranih liječnika i medicinskog osoblja u manjim mjestima, preopterećenost liječnika, prekomjerna centralizacija prema Gradu Virovitica i slično.

1.3.7.2. Socijalna skrb

Na području LAG-a uslugu socijalne skrbi obavlja samo jedan centar takvog tipa, odnosno Centar za socijalnu skrb Virovitica s podružnicom u Pitomači. Na području LAG-a djeluju i udruge osoba s invaliditetom u Virovitici, kao i gradske organizacije Crvenog križa koje obavljaju humanitarne djelatnosti, poput distribucije hrane, higijenskih proizvoda i odjeće socijalno ugroženim osobama te sudjeluju u dobrovoljnom darivanju krvi.

Sukladno mreži domova, kao i onima izvan mreže, na području LAG-a djeluje više domova za starije i nemoćne u privatnom i obiteljskom vlasništvu. Neki od najpoznatijih domova su oni u vlasništvu Jasminke Andrašević i Ivana Bodalije u Virovitici, Marice Huđ u Čemernici, Mirele Stipanić u Suhopolju, Tihane Popović i Valentine Mihoković u Pitomači, Ane Toplak u Borovi, Ive Špegelj u Špišić Bukovici i drugi.

Uz ove domove, na području LAG-a postoji i Dom za psihički bolesne odrasle osobe Borova, u općini Suhopolje. To je javna ustanova socijalne skrbi, osnovana 1950. godine koja pruža usluge stalnog smještaja za prosječno 150 korisnika u tri stambena objekta. Osim spomenute usluge, Dom Borova nudi i usluge pomoći i njege u kući na području općine Suhopolje i dijela grada Virovitice. Također, na području grada Virovitice osnovan je i Dnevni boravak za stare i nemoćne.

1.3.7.3. Civilno društvo

Na području LAG-a „Virovitički prsten“, prema Registru udruga Republike Hrvatske, nalazi se 376 organizacija *civilnog društva* različitog djelokruga. Prema području djelovanja dijele se na: tehničke, sportske, gospodarske, kulturne, socijalne, humanitarne, zdravstvene, znanstvene udruge, udruge za okupljanje djece, mladeži i obitelji, udruge nastale iz Domovinskog rata, udruge za okupljanje žena i ostale. Najviše je sportskih udruga (nogometnih i malonogometnih,...). U tih 376 organizacija nalazi se oko 11.000 članova, od čega je oko 5.000 aktivnih, što u prosjeku čini 46% ukupnog broja. Prosječno se u udruzi

nalazi oko 40 članova, dok je njih 20 aktivno uključeno u rad udruge. Trenutno se sve udruge na području LAG-a financiraju potporama dobivenim iz proračuna grada ili općine, dok je u europskim zemljama drugačiji sustav sufinanciranja udruge gdje se to realizira putem donacija donatorskih organizacija i potpomaganjem poduzeća. Trenutno se udruge financiraju putem Proračuna jedinica lokalne samouprave, odnosno putem njihovih natječaja za financiranje projekata udruge. Sve navedene udruge dosta su motivirane da budu pokretači promjena i jedan od čimbenika poboljšanja kvalitete života na nekom području, ali im nedostaje znanja, inovativnosti i snalažljivosti samih članova da pronađu načine financiranja svojih aktivnosti. U današnje vrijeme udruge se sve češće počinju samostalno financirati, tako što počinju pisati projekte koje šalju na EU natječaje, ali traže i donacije od lokalnih gospodarstvenika. Tablični prikaz Udruge prema djelatnosti koje djeluju na području LAG –a nalazi se u Prilogu br. 11.

ZAKLJUČAK:

- Dobna struktura stanovništva područja LAG-a ukazuje na dominaciju udjela radno sposobnog stanovništva u dobi od 20 do 59 godina starosti, odnosno 54,95%
- Udio stanovništva starijeg od 60 godina iznosi visokih 22,86% što ukazuje na problem starenja stanovništva, dok na stanovništvo do 19 godina otpada 22,19%
- Nezaposlenost se povećava posljednje tri godine u svim jedinicama lokalne samouprave na području LAG-a „Virovitički prsten“
- Obrazovni sustav područja LAG-a uključuje pet obrazovnih razina, odnosno predškolsko, osnovnoškolsko, srednjoškolsko, više obrazovanje te obrazovanje odraslih, odnosno cjeloživotno obrazovanje te je dobro razvijen
- Zdravstveni sustav na području LAG-a je na zadovoljavajućoj razini
- Na cijelom području LAG-a aktivne su udruge koje se bave očuvanjem tradicijske kulturne baštine i pridonose prepoznatljivosti toga kraja. Također, među najaktivnijima su i udruge koje se bave sportom, kao i udruge šireg društvenog značaja.

2. SWOT ANALIZA RAZVOJNIH MOGUĆNOSTI LAG-a „VIROVITIČKI PRSTEN“

SWOT analiza je vrsta analize pomoću koje se određuju ključne informacije svakog područja, a uključuje unutarnje snage i slabosti te vanjske prilike i prijetnje. Ova analitička metoda vrlo je popularna te se često primjenjuje zbog svoje jednostavnosti. Snage i slabosti LAG-a predstavljaju sadašnjost temeljenu na prošlosti, dok prilike i prijetnje predstavljaju budućnost temeljenu na prošlosti i sadašnjosti. Radeći na ovoj strategiji vodila se briga o stanju ruralnog područja, trendovima odnosno razvojnim pokazateljima. SWOT analiza područja LAG-a ukazala je na brojne komparativne i konkurentske prednosti područja LAG-a, ali i nedostatke s kojima se suočava u svome razvoju. Ukazala je, prije svega, i na postojanje iznimnih prirodnih bogatstava, ljudskih potencijala, povoljan geostrateški položaj te značajan poljoprivredni, turistički i industrijski potencijal. Samo ujednačavanjem svih snaga ovog područja može se postići napredak koji će pratiti nacionalni, odnosno europski i svjetski razvoj. Također, važno je naglasiti da ovo područje ne polazi od ničega, već da u njemu postoje poznati, uspješni i inovativni gospodarstvenici. To predstavlja mogućnost za lakše uključivanje i praćenje međunarodnih događanja. Prije svega potrebno je dodatno poticati razvoj gospodarstva posebice na način da se uskladi sa programima obrazovnih ustanova i tržištem rada.

Tablica 24. SWOT analiza područja LAG-a „Virovitički prsten“

SNAGE	SLABOSTI
<p>OPĆE ZEMLJOPISNE ZNAČAJKE PODRUČJA</p> <ul style="list-style-type: none"> • povoljan geoprometni položaj i razvijena prometna infrastruktura (cestovna i željeznička) • značajne poljoprivredne površine pogodne za navodnjavanje • očuvana priroda i mnogo kvalitetnih šumskih površina, bogata fauna (divljač i slatkovodna riba) • bogatstvo kulturne baštine • infrastruktura vodoopskrbe (većina kućanstava priključena na vodovod), zadovoljavajuća opskrba električnom energijom gospodarstva i kućanstava, plinoopskrba pokriva potrebe gotovo polovine kućanstava • dobra telekomunikacijska infrastruktura i kvaliteta usluga • korištenje obnovljivih izvora energije (prva solarna elektrana u Hrvatskoj) • dobra pokrivenost područja osnovnim školama • zadovoljavajuća zdravstvena infrastruktura (bolnica, ambulante i ljekarne) • sportska infrastruktura (sportski objekti pri školama, privatni objekti; šetnice, uređene biciklističke staze i rute, lovačka i ribolovna infrastruktura i dr.) 	<p>OPĆE ZEMLJOPISNE ZNAČAJKE PODRUČJA</p> <ul style="list-style-type: none"> • nezadovoljavajuća povezanost s europskim cestovnim koridorima • nema navodnjavanja poljoprivrednih površina, nedovoljna uređenost detaljne kanalske mreže • nedovoljna briga i uključenost lokalnog stanovništva u očuvanje prirodne i kulturne baštine • nedostatak inicijativa, programa i projekata održivog korištenja prirodne i kulturne baštine • dio cesta nije rekonstruiran i dio poljskih putova nedovoljno se održava • loše stanje željezničke infrastrukture, nezadovoljavajuće prometovanje • nedovoljna izgrađenost kanalizacijske mreže i problemi sa septičkim jamama i odvodnjom oborinskih voda • predškolske ustanove nisu primjereno opremljene i manjka im prostora • neke škole nemaju zadovoljavajuće prostore i uvjete za rad • neodgovarajuća opremljenost škola za suvremenu nastavu (IT oprema, laboratoriji, praktikumi i dr.) • nezadovoljavajuća infrastruktura u sportu (nedostatak sportskih dvorana, zastarjeli sportski objekti i oprema)
<p>GOSPODARSKE ZNAČAJKE PODRUČJA</p> <ul style="list-style-type: none"> • razvijena drvoprerađivačka industrija • tradicija u bavljenju poljoprivredom • trendovi povećanja bavljenja ekološkom poljoprivredom • pojedinačni primjeri dobre prakse u poljoprivredi (pojedini moderni gospodarski subjekti s profitabilnom i konkurentnom proizvodnjom industrijskog bilja, ljekovitog bilja, povrtlarstva, 	<p>GOSPODARSKE ZNAČAJKE PODRUČJA</p> <ul style="list-style-type: none"> • veći dio industrije je niskoakumulativan i trajno zaostaje u konkurentnosti • u strukturi gospodarstva nizak udio industrije, posebno visokotehnološke, te proizvodnje s većom dodanom vrijednosti • manjak inovativnosti i korištenja i razvoja tehnologija • nedovoljno konkurentna poljoprivredna proizvodnja (rascjepkanost i usitnjenost posjeda, nedovoljno korištenje znanja i tehnologije, manjak

<p>voćarstva i vinogradarstva)</p> <ul style="list-style-type: none"> • niži troškovi poslovanja u odnosu na druga područja RH (niža cijena radne snage, porezne olakšice itd.) • primjeri dobre prakse malog gospodarstva u prerađivačkoj industriji • gospodarska infrastruktura s infrastrukturno opremljenim poduzetničkim zonama, e-inkubatorom i organizirano upravljanje privlačenjem ulaganja • pojedinačni primjeri dobre prakse u ruralnom turizmu (smještaj, ugostiteljstvo, programi lova i ribolova, jahanje, sportski programi) 	<p>poslovnih vještina, ne umreženost proizvođača i dr.)</p> <ul style="list-style-type: none"> • slabo razvijena prerada poljoprivrednih proizvoda • slaba horizontalna i vertikalna povezanost malih proizvođača s tržištem, manjak izravnih kanala prodaje i distribucije i slabo razvijeno brendiranje i promocija poljoprivrednih proizvoda • slabo povezivanje i udruživanje poljoprivrednih proizvođača (nepovjerenje, manjak motivacije, interesa i poznavanja mogućnosti i prednosti) • nedovoljno korištenje šumskog potencijala za razvoj gospodarstva • slab razvoj malog i srednjeg poduzetništva (stagnacija i smanjivanje obrtništva) • slaba poduzetnička klima (manjak poduzetničkog duha, poduzetničkih inicijativa) • velika stopa nezaposlenosti • neodgovarajuća obrazovna struktura radne snage za razvoj djelatnosti s većom dodanom vrijednosti (prerađivačka industrija, razvoj tehnologija i inovacija i dr.) • slabo korištenje programa cijelo životnog učenja, stručnog usavršavanja, mala motiviranost pojedinaca za sudjelovanje • manjak poticaja za zapošljavanje i samozapošljavanje, osobito teže zapošljivih skupina stanovništva • manjak poduzetničkog duha za razvoj ruralnog i drugih selektivnih oblika turizma kvalitetnih turističkih programa i proizvoda • manjak smještajnih kapaciteta i nerazvijena turistička infrastruktura • nedovoljno razvijen marketing u turizmu i promocija područja LAG-a
<p>DEMOGRAFSKE I SOCIJALNE ZNAČAJKE PODRUČJA</p> <ul style="list-style-type: none"> • očuvane vrijednosti obiteljskog života • lokalne zajednice daju potporu školovanju mladih stipendiranjem učenika i studenata i pomoći učenicima koji putuju te sustavom nagrađivanja 	<p>DEMOGRAFSKE I SOCIJALNE ZNAČAJKE PODRUČJA</p> <ul style="list-style-type: none"> • smanjenje broja stanovnika i velik udio starije populacije • odlazak mladih i nedovoljna zainteresiranost za poljoprivredu i poduzetništvo • loša obrazovna struktura stanovništva, izrazito nizak udio

<ul style="list-style-type: none"> • zadovoljavajuća kvaliteta i dostupnost zdravstvenih usluga • programi socijalne skrbi pomoći lokalnih zajednica najugroženijima • brojne kulturne manifestacije vezane za folklor i očuvanje običaja i tradicije te priredbe vezane za lokalna događanja • brojna sportska natjecanja • uključenost mladih u sportsko-rekreacijske aktivnosti, uspješni sportski klubovi • brojne udruge i dobra angažiranost i rad organizacija civilnoga društva, osobito u području kulture i sporta • znanje i iskustvo u pripremi i provedbi projekata EU-a (prekogranična suradnja) • dobra suradnja među JLS-ima i županijskim organizacijama • uključenost mladih obrazovanih ljudi u upravljanje razvojem (programi volonterstva, udruge i dr.) • potpora i angažman lokalnih uprava u organiziranju edukacije i treninga za poljoprivrednike i poduzetnike te za osposobljavanje svojih suradnika za pripremu projekata za programe EU-a, upravljanje projektima i drugim vještinama (javna nabava, fiskalna odgovornost, računovodstvo i dr.) • osnivanje LAG-a i drugih zajedničkih institucija radi bržeg i uspješnijeg razvoja i boljeg korištenja potencijala (EU fondovi i dr.) 	<p>visokoobrazovanog stanovništva</p> <ul style="list-style-type: none"> • nedostatak stručnih kadrova u osnovnim i srednjim školama (pojedini predmeti, pedagozi, psiholozi i dr.), osobito u ruralnim područjima • nejednake mogućnosti za obrazovanje u usporedbi s većim urbanim centrima (manjak dodatnih obrazovnih programa) • u zdravstvu nedostatak specijaliziranog stručnog kadra nedostatni kapaciteti za promicanje zdravog života i sprječavanje bolesti • nedovoljno razvijena izvaninstitucionalna socijalna skrb i pružanje novih socijalnih usluga • nedovoljna uključenost udruga u kreiranju strategija lokalnog razvoja • potencijal i doprinos udruga civilnoga društva cjelokupnom razvoju lokalnih zajednica nedovoljno je iskorišten • nedovoljno iskustvo lokalnih uprava u strateškom planiranju, u izradi razvojnih programa te pripremi, provedbi i praćenju rezultata razvojnih projekata • vrlo slabi fiskalni kapaciteti lokalnih jedinica ograničavaju mogućnosti za planiranje, pripremu i provedbu razvojnih projekata • čitavo područje LAG-a je ispod prosjeka razvijenosti Republike Hrvatske mjereno indeksom razvijenosti ispod 75%, izuzev Virovitice čija je vrijednost između 75 – 100 %
PRILIKE	PRIJETNJE
<ul style="list-style-type: none"> • članstvom Republike Hrvatske u EU bitno se povećavaju sredstva i mogućnosti financiranja programa i projekata za ruralni i sveukupni lokalni i regionalni razvoj • ulaskom Republike Hrvatske u EU otvara se tržište za izvoz roba i usluga, za jačanje proizvodne, tehnološke, investicijske 	<ul style="list-style-type: none"> • neučinkovita decentralizacija u planiranju, pripremi i provedbi razvojnih programa i projekata (u infrastrukturi, poduzetništvu, zapošljavanju, zaštiti okoliša i dr.) • izostanak kvalitetne podrške središnje države u pripremi i provedbi razvojnih projekata

<p>suradnje</p> <ul style="list-style-type: none"> • potrebe za jačanjem i širenjem prekogranične suradnje Republike Hrvatske kao članice EU-a • poticajne mjere Republike Hrvatske i EU-a za povećanje konkurentnosti u poljoprivredi i industriji • poticanje i očekivani porast korištenja obnovljivih izvora energije u Hrvatskoj i EU-u te poticanje provedbe programa energetske učinkovitosti • nužnost zaštite prirode i okoliša primjenom standarda EU-a • porast interesa i potražnje za uslugama ruralnog i drugih specifičnih oblika turizma zasnovanih na lokalnim i regionalnim posebnostima 	<ul style="list-style-type: none"> • povećana konkurencija poljoprivrednih i industrijskih proizvođača iz EU-a • odlazak stručne radne snage (osobito visokoobrazovane) u gradove i inozemstvo • nedovoljna podrška razvoju kontinentalnog turizma • nekontrolirano iskorištavanje šuma i drugih prirodnih resursa • smanjenje pomoći iz državnoga proračuna zbog potreba za smanjenjem deficita uslijed nastavka i produbljivanje gospodarske i društvene krize
---	---

3. RAZVOJNA VIZIJA LAG-a „VIROVITIČKI PRSTEN“

3.1. Razvojni ciljevi, prioriteti i mjere

Najvažniji dio lokalne razvojne strategije LAG-a „Virovitički prsten“ je definiranje njegove vizije, razvojnih ciljeva, prioriteta i mjera koji će biti temelj za pripremu, odabir te samu provedbu razvojnih projekata predloženih od članova LAG-a. Vizija opisuje dugoročne i željene rezultate te predstavlja sliku budućih događaja koji se planiraju ostvariti. LAG „Virovitički prsten“ će nakon definirane vizije odrediti svoje glavne smjernice budućeg razvoja koje će definirati u strateškim ciljevima. Definirana vizija te strateški ciljevi bit će pokretači razvoja ruralnog područja koju dionici LAG-a žele postići.

Ključni dionici ovog područja su lokalna vlast, odnosno jedinice lokalne samouprave, razvojne agencije, županijska i gradska turistička zajednica, poduzetnici u privatnom sektoru, poslovni sektor i civilno društvo u cjelini, obiteljska poljoprivredna gospodarstva, mladi, žene i drugi. Krajnji cilj koji LAG „Virovitički prsten“ želi ostvariti svakako mora biti ukupan razvoj cijelog ruralnog područja temeljen na znanju i sposobnostima lokalnog stanovništva. Važno je naglasiti da lokalna razvojna strategija neće služiti samo za korištenje mogućnosti financiranja iz IPARD programa, već i drugih programa Europske unije.

Budući da ovo područje obiluje iznimnim prirodnim resursima i povijesnom kulturnom baštinom te da oni imaju veliko značenje za opći gospodarski razvoj, pitanje zaštite okoliša, ali i općenito poticanje održivog razvoja, visoko je rangirano među razvojnim prioritetima ovog područja. Prilikom definiranja strategije vodilo se računa o horizontalnim politikama Europske unije. Najvažniji cilj razvojne strategije je definiranje vizije te je, stoga, radna skupina LAG-a „Virovitički prsten“ predložila sljedeću viziju, iz koje je izveden strateški okvir.

Vizija Lokalne akcijske grupe „Virovitički prsten“ je omogućavanje i promocija uravnoteženog razvoja cijelog ruralnog područja koji će se temeljiti na učinkovitom korištenju svih gospodarskih, poljoprivrednih, turističkih i kulturnih resursa, zaštiti okoliša i održivom razvoju u cilju ostvarenja što veće stope zaposlenosti i povećanja razine obrazovanja

Radna skupina je nakon definiranja vizije LAG-a odredila ključne ciljeve, prioritete i mjere kojima će ostvariti željenu viziju. Upravo te mjere i aktivnosti omogućit će postizanje očekivanih rezultata. Neki od najvažnijih rezultata koji će se postići lokalnom razvojnom strategijom LAG-a „Virovitički prsten“ su: postizanje bolje povezanosti između civilnog i javnog sektora sa intenzivnijim uključivanjem žena te mlađe i starije populacije, obnova i zaštita svih prirodnih vrijednosti i povijesno-kulturne baštine te razvoj poljoprivrede koja će nakon okrupnjavanja pružati konkurentnije proizvode zbog jeftinijih troškova proizvodnje. Također, povećat će se stupanj zaštite okoliša, razina ekološke proizvodnje te bolje iskorištavanje obnovljivih izvora energije. Stanovništvo područja LAG-a sve će se više usmjeravati na cijelo životno obrazovanje kako bi time proširili mogućnosti prilikom zaposlenja, područje će se sve više orijentirati na nove oblike turizma, primjerice na seoski i rekreativni turizam koji postaju sve popularniji. Svim navedenim podići će se kvaliteta života i osigurati održivi razvoj ruralnog područja.

Iz vizije razvoja izvode se i razrađuju strateški ciljevi, prioriteta i mjere koji predstavljaju okvir i područje za razvojne projekte. Na radionicama, sastancima te komunikacijom preko interneta, nakon analize stanja i utvrđivanja razvojnih problema te izrade SWOT analize dionici LAG-a identificirali su i usuglašavanjem utvrdili 4 strateška cilja, 12 prioriteta i 23 mjera.

Grafikon 5. Pregled ciljeva LRS LAG-a „VIROVITIČKI PRSTEN“

LAG „VIROVITIČKI PRSTEN“ niz je prostora s konkurentnom poljoprivredom i malim gospodarstvom, kvalitetnim ljudskim resursima i očuvanom prirodnom i kulturnom baštinom, ugodan za rad i življenje.

1. Razvoj poljoprivrede na području LAG-a

2. Razvoj gospodarstva na temelju malog i srednjeg poduzetništva

3. Razvoj ljudskih resursa i jačanje identiteta LAG-a

4. Pобољшanje uvjeta života i unapređenje zaštite okoliša

Tablica 25. CILJEVI PRIORITETI I MJERE LAG-a „VIROVITIČKI PRSTEN“

CILJEVI	PRIORITETI	MJERE
1. Razvoj poljoprivrede na području LAG-a	<p>1.1. Razvoj poljoprivredne proizvodnje i prerade</p> <p>1.2. Razvoj izravne prodaje i distribucije proizvoda i usluga</p> <p>1.3. Jačanje povezivanja i udruživanja proizvođača</p>	<p>1.1.1. Promocija i potpora profitabilnijim načinima proizvodnje i podizanje produktivnosti proizvodnje i prerade</p> <p>1.1.2. Poboljšanje korištenja novih znanja, vještina i tehnologija u proizvodnji i preradi te istraživanje i razvoj novih proizvoda</p> <p>1.2.1. Poticanje otvaranja tržišnih mjesta na poljoprivrednim gospodarstvima i razvoj zajedničke prodaje</p> <p>1.3.1. Razvoj zadruga, klastera i drugih oblika poslovnog umrežavanja proizvođača</p>
2. Razvoj gospodarstva na temelju malog i srednjeg poduzetništva	<p>2.1. Razvoj malog i srednjeg poduzetništva</p> <p>2.2. Razvoj potporne i poduzetničke infrastrukture</p> <p>2.3. Razvoj ruralnog turizma i s njim povezanih drugih selektivnih oblika turizma</p>	<p>2.1.1. Jačanje informiranja, edukacije, financijske i savjetničke potpore za malo i srednje poduzetništvo</p> <p>2.1.2. Jačanje zajedničke potpore lokalnih vlasti razvoju poduzetništva</p> <p>2.2.1. Razvoj poduzetničkih zona, inkubatora, centara izvrsnosti i potpunih poduzetničkih institucija, osobito za inoviranje proizvoda</p> <p>2.3.1. Razvoj kapaciteta i ponude ruralnog turizma i s njim povezanih drugih selektivnih oblika turizma te novih proizvoda i usluga</p> <p>2.3.2. Razvoj turističke infrastrukture</p> <p>2.3.3. Promocija turizma LAG- a kao jedinstvenog područja, turističke destinacije</p>
3. Razvoj ljudskih resursa i jačanje identiteta LAG-a	<p>3.1. Povećanje znanja, vještina i ponašanja stanovnika koja su potrebna za razvoj područja LAG-a</p>	<p>3.1.1. Jačanje cijelo životnog učenja i stručnog usavršavanja, osobito za potrebe razvoja poljoprivrede, prerađivačke industrije, malog gospodarstva i turizma</p> <p>3.1.2. Poticanje zapošljavanja/samozapošljavanja i promicanje poduzetničkog duha</p>

	<p>3.2. Jačanje kapaciteta i pozicije LAG-a za upravljanje razvojem</p> <p>3.3. Jačanje prepoznatljivosti područja i organizacije LAG-a</p>	<p>3.2.1. Edukacija i trening članova LAG-a za upravljanje lokalnim razvojem, za provedbu LRS-a i razvoj partnerstva</p> <p>3.2.2. Jačanje razmjene znanja i iskustava na regionalnoj, nacionalnoj i međunarodnoj razini</p> <p>3.3.1. Promocija i jačanje identiteta područja i organizacije LAG-a</p> <p>3.2.2. Razvoj zajedničkih proizvoda i usluga umreženih proizvođača LAG-a i zajedničkog marketinga</p>
<p>4. Poboljšanje uvjeta života i unapređenje zaštite okoliša</p>	<p>4.1. Razvoj prometne, komunalne i infrastrukture za navodnjavanje</p> <p>4.2. Razvoj društvene infrastrukture i društvenih djelatnosti</p> <p>4.3. Zaštita i očuvanje prirode i promocija održivog razvoja</p>	<p>4.1.1. Sanacija i izgradnja prometne, komunalne i infrastrukture za navodnjavanje</p> <p>4.2.1. Obnova i izgradnja društvene infrastrukture</p> <p>4.2.2. Poticanje kulturnog stvaralaštva i očuvanja i održivog korištenja kulturne baštine</p> <p>4.2.3. Jačanje angažmana organizacija civilnoga društva u radu LAG-a i u programima ruralnog razvoja</p> <p>4.3.1. Zaštita okoliša i održivo korištenje prirodne baštine</p> <p>4.3.2. Edukacija i akcije za podizanje svijesti stanovništva za održivo korištenje prirodne baštine</p> <p>4.3.3. Unapređenje korištenja obnovljivih izvora energije i povećanje energetske učinkovitosti</p>

3.2. Opis mjera za postizanje ciljeva uključujući definiranje korisnika i kriterija prihvatljivosti

Opis mjera je radi preglednosti cjeline razvojnih aktivnosti, međusobne povezanosti i jasnoće strukturiran tako da sadrži: naziv mjere i povezanost s odgovarajućim prioritetom i strateškim ciljem, sadržaj mjere, ciljne grupe, očekivane rezultate te indikatore provedbe i ciljane vrijednosti. Pri tome ciljane vrijednosti služe samo kao orijentacija, budući da se temelje na okvirnim procjenama.

Tablica 26. Opis mjera

Strateški cilj: 1. Razvoj poljoprivrede na području LAG-a	
Prioritet : 1.1. Razvoj poljoprivredne proizvodnje i prerade	
Mjere	sadržaj/ aktivnosti
<p>1.1.1. Promocija i potpora profitabilnijim načinima proizvodnje i podizanje produktivnosti proizvodnje i prerade</p> <p>1.1.2. Poboljšanje korištenja novih znanja, vještina i tehnologija u proizvodnji i preradi te istraživanje i razvoj novih proizvoda</p>	<ul style="list-style-type: none"> informiranje, upoznavanje i edukacija poljoprivrednika i poduzetnika o prednostima i mogućnostima profitabilnijih načina proizvodnje (u voćarstvu, povrtlarstvu, proizvodnji ljekovitog bilja, ekološkoj i integriranoj poljoprivredi, stočarstvu i vinogradarstvu i vinarstvu) te preradi poljoprivrednih proizvoda poticanje boljeg korištenja šumskog potencijala, razvoj novih djelatnosti poticanje proizvodnje novih proizvoda na području LAG- te jačanje proizvodnje autohtonih proizvoda poticanje proizvođača na veće i kontinuirano korištenje znanja, vještina i tehnologija, tj. na bolje poznavanje i primjenu novih tehnologija u proizvodnji i preradi informiranjem, umrežavanjem i edukacijom lokalnih proizvođača razvoj marketinga, stvaranje i korištenje brenda za proizvode s područja LAG-a
	ciljne skupine
	<ul style="list-style-type: none"> OPG-ovi, obrti, trgovačka društva, zadruge, udruge, odnosno fizičke i pravne osobe mladi poljoprivrednici i vlasnici nekretnina na ruralnom području žene, nezaposleni
	očekivani rezultati
	<ul style="list-style-type: none"> povećanje profitabilnije poljoprivredne proizvodnje i prerade proizvoda, zasnovane na stalnom korištenju znanja, vještina i tehnologija povećanje konkurentnosti poljoprivrednih proizvođača povećanje i proširenje prerade i plasmana poljoprivrednih proizvoda povećanje ulaganja u istraživanje i razvoj novih proizvoda nova radna mjesta u preradi i plasmanu poljoprivrednih proizvoda
	indikatori provedbe
<ul style="list-style-type: none"> broj novih površina sa suvremenim uzgojem (u voćarstvu, povrtlarstvu, proizvodnji ljekovitog bilja, ekološkoj i integriranoj poljoprivredi, stočarstvu i vinogradarstvu i vinarstvu) broj novih ulaganja u poboljšanje poljoprivredne proizvodnje (nove tehnologije, postupci, oprema) broj programa edukacije i savjetovanja poljoprivrednika za primjenu novih znanja i tehnologija broj certificiranih ekoloških proizvođača broj novozaposlenih u poljoprivredi broj novih prerađevina, posebno autohtonih i ekoloških proizvoda broj novih proizvoda i usluga zasnovanih na korištenju 	<p>10</p> <p>5</p> <p>10</p> <p>10</p> <p>5</p> <p>5</p> <p>3</p>

	šumskog potencijala broj novozaposlenih u preradi poljoprivrednih proizvoda	5
--	--	---

Tablica 27. Opis mjera

Strateški cilj: 1. Razvoj poljoprivrede na području LAG-a		
Prioritet : 1.2. Razvoj izravne prodaje i distribucije proizvoda i usluga		
Mjere	sadržaj/ aktivnosti	
1.2.1. Poticanje otvaranja tržišnih mjesta na poljoprivrednim gospodarstvima i razvoj zajedničke prodaje	<ul style="list-style-type: none"> • osnivanje i povezivanje punktova izravne prodaje na poljoprivrednim gospodarstvima (priprema, pakiranje, distribucija i dr.) • osnivanje zajedničkih tržišnih mjesta za promociju i trženje lokalnih proizvoda, tradicionalnih poljoprivredno-prehrambenih i obrtničkih proizvoda • uvođenje i razvoj internetske trgovine • jačane primjene standarda kvalitete • poboljšanje informiranja i praćenja tržišta te suradnja proizvođača radi stvaranja zajedničkih inovativnih proizvoda i usluga 	
	ciljne skupine	
	<ul style="list-style-type: none"> • OPG-ovi, zadruge, mikro i mala poduzeća • žene, mladi, nezaposleni • organizacije civilnog društva • strukovne organizacije i potporne institucije 	
	očekivani rezultati	
	<ul style="list-style-type: none"> • razvoj marketinga i povećanje prodaje proizvoda i usluga malih proizvođača • povećanje standarda kvalitete u proizvodnji i preradi proizvoda i usluga • poboljšanje zajedničke ponude i marketing proizvoda i usluga te povećanje inovativnih i zajedničkih proizvoda • povećanje konkurentnosti malih proizvođača i poboljšanje njihovog položaja na tržištu (odnos prema velikim trgovačkim lancima, uvoznicima) • doprinos jačanju povezivanja i zajedništva lokalnih zajednica LAG-a • nova radna mjesta 	
	indikatori provedbe	ciljane vrijednosti
<ul style="list-style-type: none"> • broj prodajnih mjesta na poljoprivrednim gospodarstvima i kod proizvođača • broj zajedničkih prodajnih mjesta • broj zajedničkih proizvoda i usluga • broj novih i inovativnih proizvoda i usluga • broj i vrsta promotivnih akcija o zajedničkim prodajnim mjestima • broj proizvođača uključenih u zajedničku e-trgovinu 	<p>10</p> <p>3</p> <p>3</p> <p>2</p> <p>10</p> <p>10</p>	

Tablica 28. Opis mjera

Strateški cilj: 1. Razvoj poljoprivrede na području LAG-a	
Prioritet : 1.3. Jačanje povezivanja i udruživanja proizvođača	
Mjere	sadržaj/ aktivnosti
1.3.1. Razvoj zadruga, klastera i drugih oblika poslovnog umrežavanja proizvođača	<ul style="list-style-type: none"> jačanje informiranja i edukacija o prednostima udruživanja radi zajedničke nabave, proizvodnje, prodaje i promocije, primjene novih tehnologija i znanja, stvaranja novih i zajedničkih proizvoda, mogućnosti korištenja potpora poticanje obnove i jačanje zadruga, klastera i drugih oblika poticanje umrežavanja proizvođačkih organizacija (specijalizirane udruge poljoprivrednih proizvođača, savezi, organizacije proizvođača i dr.) poboljšanje korištenja potpora i podrške za zajedničku proizvodnju i preradu
	ciljne skupine
	<ul style="list-style-type: none"> OPG-ovi, zadruge, mladi poljoprivrednici malo i srednje gospodarstvo, odnosno fizičke i pravne osobe strukovne organizacije i potporne institucije
	očekivani rezultati
	<ul style="list-style-type: none"> bolja poslovna, tehnološka i tržišna povezanost poljoprivrednih proizvođača povećana učinkovitost i uspješnost u poslovanju i razvoju poljoprivrednih proizvođača poboljšan položaj malih proizvođača na tržištu sposobnosti korištenja sredstava EU-a i drugih izvora za povećanje konkurentnosti
indikatori provedbe	ciljane vrijednosti
<ul style="list-style-type: none"> broj nove poslovne suradnje (proizvodne, tehnološke, marketinške) proizvođača broj novih zadruga, udruga, saveza broj novih članova zadruga, udruga, saveza broj ostvarenih zajedničkih programa, projekata broj novih zadružnih ulaganja u proizvodnju i preradu 	<p>5</p> <p>3</p> <p>20</p> <p>5</p> <p>2</p>

Tablica 29. Opis mjera

Strateški cilj: 2. Razvoj gospodarstva na temelju malog i srednjeg poduzetništva	
Prioritet : 2.1. Razvoj malog i srednjeg poduzetništva	
Mjere	sadržaj/ aktivnosti
2.1.1. Jačanje informiranja, edukacije, financijske i savjetničke potpore za malo i srednje poduzetništvo	<ul style="list-style-type: none"> brži i lakši pristup informacijama o mogućnostima i načinu korištenja potpora i podrške poduzetnicima (financiranje, savjetnička potpora u poslovanju te pripremanju i vođenju poduzetničkih projekata i prijenos dobre prakse/iskustva, korištenje novih tehnologija i poticaji za inovacije) edukacija i trening za povećanje vještina poduzetnika, obrtnika i drugih poticanje suradnje s potpornim institucijama, povezivanje s razvojnom agencijom i obrazovno-istraživačkim i razvojno-tehnološkim institucijama te poticanje inovacija
2.1.2. Jačanje zajedničke potpore lokalnih vlasti razvoju poduzetništva	<ul style="list-style-type: none"> poboljšanje financijske podrške za mala poduzeća i obrtnike kroz lokalne kreditne linije, lokalni jamstveni fond, fond za mikro investicije, zajednički nastup prema bankama, bolje informiranje poduzetnika i obrtnika i drugo (osobito mladim i početnicima) smanjivanje lokalnih administrativnih barijera pri pokretanju ili širenju poduzetničkih pothvata

ciljne skupine	
<ul style="list-style-type: none"> • malo i srednje gospodarstvo, OPG-ovi odnosno fizičke i pravne osobe • mladi obrazovani stanovnici • strukovne organizacije i potporne institucije • žene, mladi, nezaposleni • tijela i organizacije lokalne samouprave 	
očekivani rezultati	
<ul style="list-style-type: none"> • povećanje poslovne sposobnosti poduzetnika obrtnika i drugih • povećanje podrške za održanje sadašnjih i razvoj novih malih i srednjih poduzetnika te obrtnika povezanih s proizvodnjom i uslugama, posebno u djelatnostima u prerađivačkoj industriji • povećanje ulaganja za nove i inovativne proizvode i usluge • povećanje konkurentnosti malih i srednjih poduzetnika te obrtnika • povećan broj inovativnih proizvoda/usluga • povećanje zaposlenosti u malom i srednjem gospodarstvu • sposobnosti korištenja sredstava EU-a i drugih izvora za povećanje konkurentnosti 	
indikatori provedbe	ciljane vrijednosti
<ul style="list-style-type: none"> • broj seminara i treninga za poduzetnike i obrtnike • broj polaznika koji su završili edukaciju i trening • broj potpora usmjerenih održanju i razvoju novih malih i srednjih poduzetnika te obrtnika • broj novih poduzetnika i obrtnika • broj novozaposlenih kod poduzetnika i obrtnika • broj novi inovativnih proizvoda i usluga • broj lokalno povezanih i poslovno umreženih poduzetnika i obrtnika 	<p>10</p> <p>100</p> <p>2</p> <p>5</p> <p>5</p> <p>2</p> <p>10</p>

Tablica 30. Opis mjera

Strateški cilj: 2. Razvoj gospodarstva na temelju malog i srednjeg poduzetništva	
Prioritet : 2.2. Razvoj potporne i poduzetničke infrastrukture	
Mjere	sadržaj/ aktivnosti
2.2.1. Razvoj poduzetničkih zona i potpornih poduzetničkih institucija, osobito za inoviranje proizvoda	<ul style="list-style-type: none"> • poboljšanje upravljanja i organizacije te opremljenosti poduzetničkih zona • jačanje zajedničkih aktivnosti za privlačenje ulaganja u poduzetničke zone, obzirom na resurse i potencijale čitavog područja LAG-a • osnivanje i razvoj potpornih poduzetničkih institucija, poduzetničkog inkubatora i/ili centra za poduzetništvo za područje LAG-a • jačanje suradnje te bolje i veće zajedničko korištenje županijskih i nacionalnih potpornih institucija (HRAST i druge agencije, poduzetnički i tehnološki centri, inkubatori, klasteri i dr.)
	ciljne skupine
	<ul style="list-style-type: none"> • malo i srednje gospodarstvo, odnosno fizičke i pravne osobe • mladi obrazovani stanovnici • strukovne organizacije i potporne institucije • žene, mladi, nezaposleni • tijela i organizacije lokalne samouprave
	očekivani rezultati
	<ul style="list-style-type: none"> • poboljšane usluge i uvjeti poslovanja poduzetnika u poduzetničkim zonama i povećane ulaganja

	<ul style="list-style-type: none"> • dobre mogućnosti i uvjeti za razvoj malog i srednjeg gospodarstva na području LAG-a i za modernizaciju (primjena novih tehnologija i inovacija) i za povećanje konkurentnosti • povećanje inovacija • povećanje zaposlenosti 										
	<table border="1"> <thead> <tr> <th>indikatori provedbe</th> <th>ciljane vrijednosti</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>• broj novih inkubatora</td> <td>1</td> </tr> <tr> <td>• broj korisnika inkubatora</td> <td>10</td> </tr> <tr> <td>• broj novih proizvoda i inovacija</td> <td>5</td> </tr> <tr> <td>• broj novih radnih mjesta u poduzetničkim zonama</td> <td>20</td> </tr> </tbody> </table>	indikatori provedbe	ciljane vrijednosti	• broj novih inkubatora	1	• broj korisnika inkubatora	10	• broj novih proizvoda i inovacija	5	• broj novih radnih mjesta u poduzetničkim zonama	20
indikatori provedbe	ciljane vrijednosti										
• broj novih inkubatora	1										
• broj korisnika inkubatora	10										
• broj novih proizvoda i inovacija	5										
• broj novih radnih mjesta u poduzetničkim zonama	20										

Tablica 31. Opis mjera

Strateški cilj: 2. Razvoj gospodarstva na temelju malog i srednjeg poduzetništva	
Prioritet : 2.3. Razvoj ruralnog turizma i s njim povezanih drugih selektivnih oblika turizma	
Mjere	sadržaj/ aktivnosti
2.3.1. Razvoj kapaciteta i ponude ruralnog turizma i s njim povezanih drugih selektivnih oblika turizma te novih proizvoda i usluga	<ul style="list-style-type: none"> • poticanje objedinjavanja i stvaranja novih zajedničkih turističkih sadržaja i zajedničkih turističkih proizvoda za područje LAG-a (ruralni, gastro-eno, sportski, lovački, kulturni, vitality turizam i dr.) • poticanje izgradnje smještajnih i ugostiteljskih kapaciteta • poboljšanje standarda i podizanje kvalitete turističkih usluga i proizvoda • edukacija i trening pružatelja turističkih usluga i lokalne zajednice
2.3.2. Razvoj turističke infrastrukture	<ul style="list-style-type: none"> • poticanje izgradnje i povezivanje turističke infrastrukture za ruralni turizam i druge selektivne oblike turizma (biciklističke i pješačke staze, vinske ceste, sportsko-rekreacijski objekti i dr.) na području LAG-a
2.3.3. Promocija turizma LAG- a kao jedinstvenog područja, turističke destinacije	<ul style="list-style-type: none"> • poticanje zajedničke promocije čitavog područja LAG-a kao turističke destinacije zasnovane na svim lokalnim resursima i atrakcijama (prirodnim, kulturnim, tradicionalnim običajima i dr.) • jačanje suradnje između turističkih zajednica i lokalnih zajednica pri planiranju, pripremi i provedbi zajedničkih turističkih projekata • jačanje sposobnosti zajedničke pripreme za korištenje svih dostupnih domaćih financijskih izvora (lokalnih i županijskih te državnog proračuna) i zajedničko apliciranje turističkih infrastrukturnih projekata za financiranje iz fondova EU-a i drugih izvora
	ciljne skupine
	<ul style="list-style-type: none"> • OPG-ovi, zadruge, mikro i mala poduzeća, odnosno pravne i fizičke osobe • strukovne organizacije i potporne institucije • žene, mladi, nezaposleni • tijela i organizacije lokalne samouprave • organizacije civilnog društva
	očekivani rezultati
	<ul style="list-style-type: none"> • povećanje turističkog prometa i kvalitete turističkih usluga i proizvoda • kvalitetna ponuda zajedničkih proizvoda i usluga ruralnog turizma i drugih oblika selektivnog turizma • povećanje ponude novih proizvoda i usluga • otvaranje novih radnih mjesta • prepoznatljivost LAG-a po kvalitetnom ruralnom turizmu i drugim selektivnim oblicima turizma • dobra i učinkovita promocija turizma i poboljšano upravljanje turističkom

	destinacijom LAG-a <ul style="list-style-type: none"> doprinos razvoju poduzetništva i poticanju razvoja drugih gospodarskih i društvenih djelatnosti doprinos stvaranju simboličkih vrijednosti te njegovanju identiteta LAG-a i održivom korištenju prirodne i kulturne baštine 																				
	<table border="1"> <thead> <tr> <th>indikatori provedbe</th> <th>ciljane vrijednosti</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>• broj novih programa i sadržaja ruralnog turizma i drugih oblika selektivnog turizma u ukupnoj turističkoj ponudi</td> <td>5</td> </tr> <tr> <td>• broj novih ponuditelja turističkih proizvoda i usluga</td> <td>5</td> </tr> <tr> <td>• broj novih i inovativnih proizvoda i usluga ruralnog i drugih oblika turizma</td> <td>3</td> </tr> <tr> <td>• broj novozaposlenih u turizmu</td> <td>20</td> </tr> <tr> <td>• broj edukacijskih aktivnosti za nositelje ruralnog i drugih selektivnih oblika turizma</td> <td>10</td> </tr> <tr> <td>• povećanje smještajnih kapaciteta u turizmu – kreveta</td> <td>2</td> </tr> <tr> <td>• broj ulaganja u izgradnju i obnovu infrastrukture za turizam (staze za biciklizam i penjanje, šetnice, šumske staze, odmorišta, igrališta, dvorane)</td> <td>2</td> </tr> <tr> <td>• broj umreženih aktera u turizmu (hotelijerstvo, ugostiteljstvo, proizvodnja hrane i pića, usluge u sportu, kulturi i dr.) za razvoj turističke destinacije LAG-a</td> <td>5</td> </tr> <tr> <td>• broj umreženih zajedničkih programa za razvoj turističke destinacije LAG-a</td> <td>2</td> </tr> </tbody> </table>	indikatori provedbe	ciljane vrijednosti	• broj novih programa i sadržaja ruralnog turizma i drugih oblika selektivnog turizma u ukupnoj turističkoj ponudi	5	• broj novih ponuditelja turističkih proizvoda i usluga	5	• broj novih i inovativnih proizvoda i usluga ruralnog i drugih oblika turizma	3	• broj novozaposlenih u turizmu	20	• broj edukacijskih aktivnosti za nositelje ruralnog i drugih selektivnih oblika turizma	10	• povećanje smještajnih kapaciteta u turizmu – kreveta	2	• broj ulaganja u izgradnju i obnovu infrastrukture za turizam (staze za biciklizam i penjanje, šetnice, šumske staze, odmorišta, igrališta, dvorane)	2	• broj umreženih aktera u turizmu (hotelijerstvo, ugostiteljstvo, proizvodnja hrane i pića, usluge u sportu, kulturi i dr.) za razvoj turističke destinacije LAG-a	5	• broj umreženih zajedničkih programa za razvoj turističke destinacije LAG-a	2
indikatori provedbe	ciljane vrijednosti																				
• broj novih programa i sadržaja ruralnog turizma i drugih oblika selektivnog turizma u ukupnoj turističkoj ponudi	5																				
• broj novih ponuditelja turističkih proizvoda i usluga	5																				
• broj novih i inovativnih proizvoda i usluga ruralnog i drugih oblika turizma	3																				
• broj novozaposlenih u turizmu	20																				
• broj edukacijskih aktivnosti za nositelje ruralnog i drugih selektivnih oblika turizma	10																				
• povećanje smještajnih kapaciteta u turizmu – kreveta	2																				
• broj ulaganja u izgradnju i obnovu infrastrukture za turizam (staze za biciklizam i penjanje, šetnice, šumske staze, odmorišta, igrališta, dvorane)	2																				
• broj umreženih aktera u turizmu (hotelijerstvo, ugostiteljstvo, proizvodnja hrane i pića, usluge u sportu, kulturi i dr.) za razvoj turističke destinacije LAG-a	5																				
• broj umreženih zajedničkih programa za razvoj turističke destinacije LAG-a	2																				

Tablica 32. Opis mjera

Strateški cilj: 3. Razvoj ljudskih resursa i jačanje identiteta područja LAG-a	
Prioritet : 3.1. Povećanje znanja, vještina i ponašanja stanovnika, koja su potrebna za razvoj područja LAG-a	
Mjere	sadržaj/ aktivnosti
3.1.1. Jačanje cijelo životnog učenja i stručnog usavršavanja, osobito za potrebe razvoja poljoprivrede, malog gospodarstva i turizma	<ul style="list-style-type: none"> informiranje i poticanje stanovnika za cjeloživotno učenje i druge oblike obrazovanja, stručnog usavršavanja, posebno usmjerenih na potrebe razvoja gospodarstva (poljoprivreda i prerada, razvoj malog gospodarstva, turizma) promoviranje i potpora programima za zapošljavanje i samozapošljavanje te za jačanje poduzetničkog duha na području LAG-a promoviranje i provedba programa obrazovanja, osposobljavanja i usavršavanja, s naglaskom na ranjive skupine društva jačanje djelovanja lokalnog partnerstva za zapošljavanje
	ciljne skupine
3.1.2. Poticanje zapošljavanja/ samozapošljavanja i promicanje poduzetničkog duha	<ul style="list-style-type: none"> mladi, nakon završenog formalnog obrazovanja mlade žene iz poljoprivrednih gospodarstava nezaposleni osobe s posebnim potrebama OPG-ovi, zadruge, udruge, zaposleni u malom i srednjem gospodarstvu umirovljenici tijela i organizacije lokalne samouprave
	očekivani rezultati
	<ul style="list-style-type: none"> uspostava sustavnih aktivnosti za cjeloživotno učenje, stručno usavršavanje, informiranje i savjetovanje na području LAG-a poboljšani razvoj ljudskih resursa na području LAG-a

	<ul style="list-style-type: none"> • povećanje zapošljivosti stanovnika na području LAG-a • povećan broj stanovnika sa znanjima i vještinama za pokretanje poduzetničkih projekata i za samozapošljavanje • povećanje uspješnosti u postojećim djelatnostima, naročito u poljoprivredi i malom poduzetništvu, kao i u pokretanju novih djelatnosti, inovativnih proizvoda i usluga 										
	<table border="1"> <thead> <tr> <th>indikatori provedbe</th> <th>ciljane vrijednosti</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>• Broj provedenih programa stručnog usavršavanja</td> <td>5</td> </tr> <tr> <td>• Broj provedenih programa cijelo životnog učenja</td> <td>5</td> </tr> <tr> <td>• Broj polaznika uključenih u edukacijske programe</td> <td>50</td> </tr> <tr> <td>• Broj polaznika koji su završili edukaciju</td> <td>45</td> </tr> </tbody> </table>	indikatori provedbe	ciljane vrijednosti	• Broj provedenih programa stručnog usavršavanja	5	• Broj provedenih programa cijelo životnog učenja	5	• Broj polaznika uključenih u edukacijske programe	50	• Broj polaznika koji su završili edukaciju	45
indikatori provedbe	ciljane vrijednosti										
• Broj provedenih programa stručnog usavršavanja	5										
• Broj provedenih programa cijelo životnog učenja	5										
• Broj polaznika uključenih u edukacijske programe	50										
• Broj polaznika koji su završili edukaciju	45										

Tablica 33. Opis mjera

Strateški cilj: 3. Razvoj ljudskih resursa i jačanje identiteta područja LAG-a	
Prioritet : 3.2. Jačanje kapaciteta i pozicije LAG-a za upravljanje razvojem	
Mjere	sadržaj/ aktivnosti
3.2.1. Edukacija i trening članova LAG-a za upravljanje lokalnim razvojem, provedbu LRS i razvoj partnerstva	<ul style="list-style-type: none"> • edukacija i trening članova LAG-a za upravljanje lokalnim razvojem i za sudjelovanje u inoviranju i provedbi LRS-a • stjecanje vještina za mobiliziranje financijskih sredstava za provedbu razvojnih projekata, provedbu i monitoring projekata • usavršavanje i obrazovanje zaposlenika, volontera te članova LAG-a, (LEADER pristup, izrada poslovnog plana, priprema projektne dokumentacije, računovodstvo). • organiziranje i provedba međusobne razmjene znanja, vještina i iskustava (korištenje primjera dobre prakse) u razvoju projekata unutar LAG-a na regionalnoj, nacionalnoj i međunarodnoj razini
3.2.2. Jačanje razmjene znanja i iskustava na regionalnoj, nacionalnoj i međunarodnoj razini	<ul style="list-style-type: none"> • uspostava i razvoj institucionalizirane i učinkovite povezanosti LAG-a s regionalnom razvojnom agencijom HRAST, županijskom upravom, nadležnim ministarstvima i agencijama i drugim LAG-ovima te organizacijama i mrežama za ruralni lokalni razvoj
	ciljne skupine
	<ul style="list-style-type: none"> • članovi LAG-a • ostali OPG-ovi, zadruge, mikro i mala i srednja poduzeća • strukovne organizacije i potporne institucije • društvene institucije • organizacije i građanske inicijative
	očekivani rezultati
	<ul style="list-style-type: none"> • jačanje sposobnosti za uspješno djelovanje LAG-a i poboljšanje ruralnog lokalnog razvoja • osposobljeni članova LAG-a te dio zaposlenika tijela jedinica lokalne samouprave i članova udruga za pripremu i vođenje projekata te za korištenje osnovnih vještina upravljanja lokalnim razvojem • sposobnost LAG-a za stalno usavršavanje znanja, vještina i ponašanja voditelja, stručnih suradnika i članova LAG-a i drugih članova • realiziran veći broj zajedničkih proizvoda i usluga umreženih proizvođača LAG-a i ostvaren zajednički marketing i prodaja • evaluirana lokalna razvojna strategija i izrađena nova za razdoblje 2014.-2020.

	<ul style="list-style-type: none"> povećano i intenzivnije sudjelovanje lokalne zajednice u radu LAG-a i upravljanju razvojem (povećanje broja članova, suradnika, volontera) 																								
	<table border="1"> <thead> <tr> <th>indikatori provedbe</th> <th>ciljane vrijednosti</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>• broj programa edukacije i treninga za upravljanje lokalnim razvojem</td> <td>10</td> </tr> <tr> <td>• broj polaznika članova i suradnika LAG-a, članova tijela jedinica lokalne samouprave i članova udruga</td> <td>50</td> </tr> <tr> <td>• broj zaposlenih u LAG-u</td> <td>2</td> </tr> <tr> <td>• broj programa suradnje s drugim LAG-ovima u prijenosu iskustava, dobre prakse, razmjene suradnika i članova, studijskih boravaka i dr.</td> <td>3</td> </tr> <tr> <td>• broj sudjelovanja na skupovima u zemlji i inozemstvu</td> <td>5</td> </tr> <tr> <td>• broja konzultacija i stručne pomoći od drugih organizacija (VIDRA, SJEVER, organizacije državne uprave, konzultanti i dr.)</td> <td>5</td> </tr> <tr> <td>• broj prikupljenih projektnih prijedloga i projekata, vrednovanih po kriterijima LRS-a</td> <td>45</td> </tr> <tr> <td>• broj projekata kandidiranih na natječaje</td> <td>10</td> </tr> <tr> <td>• broj ostvarenih projekata</td> <td>5</td> </tr> <tr> <td>• broj rasprava o praćenju, ocjeni i izradi nove LRS</td> <td>5</td> </tr> <tr> <td>• izrađena lokalna razvojna strategija za razdoblje 2014.-2020.</td> <td>1</td> </tr> </tbody> </table>	indikatori provedbe	ciljane vrijednosti	• broj programa edukacije i treninga za upravljanje lokalnim razvojem	10	• broj polaznika članova i suradnika LAG-a, članova tijela jedinica lokalne samouprave i članova udruga	50	• broj zaposlenih u LAG-u	2	• broj programa suradnje s drugim LAG-ovima u prijenosu iskustava, dobre prakse, razmjene suradnika i članova, studijskih boravaka i dr.	3	• broj sudjelovanja na skupovima u zemlji i inozemstvu	5	• broja konzultacija i stručne pomoći od drugih organizacija (VIDRA, SJEVER, organizacije državne uprave, konzultanti i dr.)	5	• broj prikupljenih projektnih prijedloga i projekata, vrednovanih po kriterijima LRS-a	45	• broj projekata kandidiranih na natječaje	10	• broj ostvarenih projekata	5	• broj rasprava o praćenju, ocjeni i izradi nove LRS	5	• izrađena lokalna razvojna strategija za razdoblje 2014.-2020.	1
indikatori provedbe	ciljane vrijednosti																								
• broj programa edukacije i treninga za upravljanje lokalnim razvojem	10																								
• broj polaznika članova i suradnika LAG-a, članova tijela jedinica lokalne samouprave i članova udruga	50																								
• broj zaposlenih u LAG-u	2																								
• broj programa suradnje s drugim LAG-ovima u prijenosu iskustava, dobre prakse, razmjene suradnika i članova, studijskih boravaka i dr.	3																								
• broj sudjelovanja na skupovima u zemlji i inozemstvu	5																								
• broja konzultacija i stručne pomoći od drugih organizacija (VIDRA, SJEVER, organizacije državne uprave, konzultanti i dr.)	5																								
• broj prikupljenih projektnih prijedloga i projekata, vrednovanih po kriterijima LRS-a	45																								
• broj projekata kandidiranih na natječaje	10																								
• broj ostvarenih projekata	5																								
• broj rasprava o praćenju, ocjeni i izradi nove LRS	5																								
• izrađena lokalna razvojna strategija za razdoblje 2014.-2020.	1																								

Tablica 34. Opis mjera

Strateški cilj: 3. Razvoj ljudskih resursa i jačanje identiteta područja LAG-a	
Prioritet : 3.3. Jačanje prepoznatljivosti područja	
Mjere	sadržaj/aktivnosti
3.3.1. Promocija i jačanje identiteta područja i organizacije LAG-a	<ul style="list-style-type: none"> izrada i provedba programa za jačanje vidljivosti djelovanja LAG-a (informiranje, lobiranje i predstavljanje ciljeva projekata, rezultata i iskustava) putem različitih oblika i medija izrada promidžbenih materijala i organizacija promotivno-promidžbenih događaja
3.3.2. Razvoj zajedničkih proizvoda i usluga umreženih proizvođača LAG-a i zajedničkog marketinga	<ul style="list-style-type: none"> sudjelovanje u radu nacionalnih i međunarodnih mreža i organizacija za ruralni razvoj i šire, regionalni razvoj predstavljanje i promicanje LAG-a kao jedinog zajedničkog instrumenta, na razini jedinica lokalne samouprave, koji organizira, potiče i podupire suradnju među njima i zajedničke razvojne projekte izrada i provedba programa za promociju i jačanje identiteta područja i LAG-a putem informiranja i predstavljanja planova, projekata, rezultata razvoj zajedničkih proizvoda i usluga umreženih proizvođača LAG-a i zajedničkog marketinga i prodaje
	ciljne skupine
	<ul style="list-style-type: none"> OPG-ovi, zadruge, mikro i mala i srednja poduzeća strukovne organizacije i potporne institucije društvene institucije organizacije i građanske inicijative tijela i organizacije lokalne i područne samouprave i državne uprave, inozemne organizacije

očekivani rezultati	
<ul style="list-style-type: none"> • izrađen i proveden program brandiranja LAG-a • realizirano više zajedničkih proizvoda i usluga umreženih proizvođača na području LAG-a i ostvaren zajednički marketing • dobra prepoznatljivost udruge LAG-a i njegove uloge i značenja za lokalni razvoj od svih stanovnika na području LAG-a • dobra prihvaćenost LAG-a u županijskim i državnim tijelima, međunarodnim mrežama i organizacijama koje se bave ruralnim i lokalnim razvojem • uključenost LAG-a u pripremu i realizaciju razvojnih projekata s drugim LAG-ovima u Hrvatskoj i drugim državama • angažirano i djelotvorno članstvo LAG-a u tijelima nacionalnih i međunarodnih mreža i organizacija za ruralni razvoj te intenzivno sudjelovanje u njihovom radu 	
indikatori provedbe	ciljane vrijednosti
• broj provedenih akcija za povećanje prepoznatljivosti LAG-a	5
• broj zaštićenih i zajedničkih proizvoda i usluga s područja LAG-a	2
• web stranica LAG-a	1
• broj domaćih i stranih partnera za suradnju	10
• broj programa ostvarenih u suradnji s drugim LAG-ovima u zemlji i inozemstvu	3
• broj sudjelovanja u radu nacionalnih i međunarodnih mreža i organizacija za ruralni razvoj	2

Tablica 35. Opis mjera

Strateški cilj: 4. Poboljšanje uvjeta života i unapređenje zaštite okoliša	
Prioritet : 4.1. Razvoj prometne, komunalne i infrastrukture za navodnjavanje	
Mjere	sadržaj/ aktivnosti
4.1.1. Sanacija i izgradnja prometne, komunalne i infrastrukture za navodnjavanje	<ul style="list-style-type: none"> • poboljšanje prometne infrastrukture • poboljšanje održavanja i izgradnja komunalne infrastrukture (vodovod, kanalizacija, zbrinjavanje otpada, lokalnih pristaništa i dr.) • izgradnje kanalske mreže za navodnjavanje
	ciljne skupine
	<ul style="list-style-type: none"> • građani • OPG-ovi, zadruge, malo i srednje gospodarstvo • tijela i organizacije lokalne samouprave
	očekivani rezultati
	<ul style="list-style-type: none"> • kvalitetniji transport i bolji uvjeti za korištenje lokalnih cesta i poljskih putova • viši standardi usluga komunalne infrastrukture i veći broj korisnika te poboljšano upravljanje • smanjeno zagađivanje okoliša • uređenje pristaništa na rijeci Dravi • navodnjavanje i povećanje produktivnosti u poljoprivredi • povećanje konkurentnosti, nova ulaganja u poljoprivredu i u nove djelatnosti u malom gospodarstvu te posebno razvoj ruralnog turizma •
	indikatori provedbe
• broj rekonstruiranih i obnovljenih lokalnih cesta i poljskih putova	10

	<ul style="list-style-type: none"> • broj novih kućanstava sa saniranom odvodnjom i kanalizacijom • broj saniranih divljih odlagališta otpada • broj reciklažnih dvorišta i mjesta za odvojeno prikupljanje otpada • broj uređenih pristaništa na rijeci Dravi • Nove poljoprivredne površine koje se navodnjavaju (ha) 	<p>100</p> <p>3</p> <p>1</p> <p>1</p> <p>30</p>
--	--	---

Tablica 36. Opis mjera

Strateški cilj: 4. Poboljšanje uvjeta života i unapređenje zaštite okoliša	
Prioritet : 4.2. Razvoj društvene infrastrukture i društvenih djelatnosti	
Mjere	sadržaj/ aktivnosti
<p>4.2.1. Obnova i izgradnja društvene infrastrukture</p> <p>4.2.2. Poticanje kulturnog stvaralaštva, očuvanja i održivog korištenja kulturne baštine</p> <p>4.2.3. Jačanje angažmana organizacija civilnoga društva u radu LAG-a i u programima ruralnog razvoja</p>	<ul style="list-style-type: none"> • poboljšanje obrazovne infrastrukture i organizacije • poboljšanje zdravstvene infrastrukture (uvjeti rada u zdravstvenim ustanovama) • poboljšanje sportske infrastrukture, održavanje i izgradnja zajedničkih sportskih i rekreacijskih objekata na području LAG-a • poboljšanje organizacije skrbi osjetljivim i ugroženim skupinama društva (starije osobe, osobe s posebnim potrebama, žene, mladi i dr.) • poticanje i potpora radu kulturno-umjetničkih društava i drugih organizacija i pojedinaca usmjerenog ka očuvanju i njegovanju kulturne baštine i razvoju i očuvanju identiteta čitavog područja LAG-a • društva u rad LAG-a i u zajedničke programe i projekte ruralnog i šire, lokalnog razvoja
	ciljne skupine
	<ul style="list-style-type: none"> • građani • kulturno umjetnička društva • pojedinci angažirani u kulturi i očuvanju kulturne baštine • organizacije civilnog društva • žene, mladi • nezaposleni • osobe s posebnim potrebama • umirovljenici • tijela i organizacije lokalne samouprave • strukovne organizacije i potporne institucije
	očekivani rezultati
	<ul style="list-style-type: none"> • povećan broj dograđenih i opremljenih školskih objekata • poboljšana kvaliteta i dostupnost zdravstvenih usluga, opremljenost zdravstvenih ustanova • povećan broj građana uključenih u sportske i rekreacijske aktivnosti i bolja opremljenost sportsko-rekreacijskih objekata • povećan broj osoba obuhvaćenih institucionalnom i izvaninstitucionalnom skrbi • povećan broj i vrsta kulturnih manifestacija, posebno vezanih za tradiciju i identitet lokalnih zajednica uz veće sudjelovanje građana • veća uključenost građana u rad organizacija civilnog društva • povećan broj i načini sudjelovanja i uključenosti organizacija civilnoga društva u razvojne projekte i društvena zbivanja LAG-a

	indikatori provedbe	ciljane vrijednosti
	<ul style="list-style-type: none"> • broj obnovljene i izgrađene školske infrastrukture 	3
	<ul style="list-style-type: none"> • broj obnovljene i izgrađene zdravstvene infrastrukture 	3
	<ul style="list-style-type: none"> • broj obnovljenih i izgrađenih sportsko-rekreacijskih objekata 	3
	<ul style="list-style-type: none"> • broj osoba obuhvaćenih institucionalnom i izvaninstitucionalnom skrbi za starije i nemoćne 	50
	<ul style="list-style-type: none"> • broj građana uključenih u sportske i rekreacijske aktivnosti 	100
	<ul style="list-style-type: none"> • broj obnovljene i izgrađene infrastrukture za kulturu (knjižnice, multimedijalni centar, muzeji) 	2
	<ul style="list-style-type: none"> • broj novih kulturnih manifestacija vezanih za tradiciju i identitet lokalnih zajednica uključenih u turističke programe 	3
	<ul style="list-style-type: none"> • broj novih projekata održivog korištenja kulturne baštine (kulturne kreativne industrije) 	3
	<ul style="list-style-type: none"> • broj novih radnih mjesta otvorenih kroz projekte održivog korištenja kulturne baštine 	1
	<ul style="list-style-type: none"> • broj građana, volontera uključenih u organiziranje i provedbu humanitarnih, kulturnih, sportskih, karitativnih i drugih aktivnosti 	50
	<ul style="list-style-type: none"> • broj novih edukacijskih programa za jačanje organizacija civilnoga društva 	5

Tablica 37. Opis mjera

Strateški cilj: 4. Poboljšanje uvjeta života i unapređenje zaštite okoliša	
Prioritet : 4.3. Zaštita i očuvanje prirode i promocija održivog razvoja	
Mjere	sadržaj/ aktivnosti
4.3.1. Zaštita i održivo korištenje prirodne baštine	<ul style="list-style-type: none"> • promocije održivog razvoja na čitavom području LAG-a • provedba programa i projekata zaštite i očuvanja okoliša • informiranje i edukacija građana o održivom razvoju • poticanje aktivnosti i novih projekata održivog korištenja prirodne baštine (povezivanja s ruralnim turizmom, ekološkom i integriranom poljoprivredom i dr.)
4.3.2. Edukacija i akcije za podizanje svijesti stanovnika za održivo korištenje kulturne baštine	<ul style="list-style-type: none"> • poticanje korištenja obnovljivih izvora energije, posebno korištenjem dosadašnjih iskustava na području LAG-a • provođenje programa energetske učinkovitosti u poljoprivrednim gospodarstvima te drugim subjektima u privatnom i javnom sektoru
4.3.3. Unapređenje korištenja obnovljivih izvora energije i povećanje energetske učinkovitosti	<p>ciljne skupine</p> <ul style="list-style-type: none"> • građani • OPG-ovi, malo i srednje gospodarstvo • strukovne organizacije i potporne institucije • tijela i organizacije lokalne samouprave <p>očekivani rezultati</p> <ul style="list-style-type: none"> • veća osviještenost i senzibilitet stanovnika s područja LAG-a za očuvanje okoliša i održivo korištenje prirodne baštine • povećanje zaštite i brige za čuvanje prirodne baštine

	<ul style="list-style-type: none"> • poboljšanje uvjeta za visoku kvalitetu življenja kao i za gospodarski razvoj (ruralni turizam i drugi oblici selektivnog turizma, ekološka i integrirana poljoprivreda i dr.) • očuvanje posebnosti i jedinstvenosti krajobraza i lokaliteta na području LAG-a • razvoj novih inovativnih proizvoda i usluga zasnovanih na održivom korištenju prirodne baštine • povećano korištenje obnovljivih izvora energije i veća primjena energetske učinkovitosti na području LAG-a 	
	indikatori provedbe	ciljane vrijednosti
	<ul style="list-style-type: none"> • broj realiziranih projekata zaštite prirodne baštine 	3
	<ul style="list-style-type: none"> • broj novih radnih mjesta, otvorenih kroz projekte održivog korištenja prirodne baštine 	1
	<ul style="list-style-type: none"> • broj edukacijskih aktivnosti o upoznavanju vrijednosti očuvanja i održivog korištenja (kulturni turizam, poduzetništvo u kulturi i dr.) prirodne baštine 	20
	<ul style="list-style-type: none"> • broj polaznika edukacije o zaštiti okoliša i prirodne baštine 	75
	<ul style="list-style-type: none"> • broj javnih manifestacija i kampanja o zaštiti okoliša i prirodne baštine, uz sudjelovanje većeg broja građana 	5
	<ul style="list-style-type: none"> • broj projekata održivog korištenja prirodne baštine 	5
	<ul style="list-style-type: none"> • broj kućanstava novih korisnika obnovljivih izvora energije i programa energetske učinkovitosti 	10
	<ul style="list-style-type: none"> • broj i vrste promotivnih aktivnosti o korištenju obnovljivih izvora energije i energetske učinkovitosti za gospodarstvo, kućanstva i javni sektor 	5

Kriteriji prihvatljivosti za mjere koje su sukladne mjerama IPARD-a 101 i 103 te 301 i 302 propisani su pravilnicima Ministarstva poljoprivrede Republike Hrvatske. Za druge mjere iz LRS-a kriteriji prihvatljivosti utvrđeni su uvjetima i pravilima programa nadležnih institucija.

4. STRATEGIJA IZRADE I PROVEDBE LOKALNE RAZVOJNE STRATEGIJE LAG-a „VIROVITIČKI PRSTEN“

4.1. Značajke partnerstva u funkciji provedbe strategije

4.1.1. Opće informacije

Za uspješno realiziranje razvojne strategije LAG-a „Virovitički prsten“ nužno je osigurati suradnju sa partnerima koji uvelike pridonose ostvarenju vizije i ciljeva ovog ruralnog kraja u Virovitičko-podravskoj županiji. Cilj partnerstva je ekonomičnija i djelotvornija suradnja kojoj je svrha ostvarenje zajedničkih ciljeva i potreba, kao što su razvoj ruralnog područja i cjelokupne zajednice, otvaranje novih radnih mjesta, smanjenje stope nezaposlenosti, poticanje gospodarske aktivnosti, razvoj poljoprivredne proizvodnje koja će se ostvariti okrupnjavanjem zemljišta i novim načinima obrade te veća ulaganja i uvođenje novih i modernih tehnologija u sve grane gospodarstva. Partnerstvo podrazumijeva suradnju tijela državne/lokalne uprave, gospodarskih subjekata, društvenih institucija, socijalnih partnera i organizacija civilnoga društva te isto djeluje kao forum za dijalog i postizanje konsenzusa između različitih skupina dionika i ima savjetodavnu ulogu pri izradi i provedbi planskih dokumenata politike lokalnog razvoja te se treba zasnivati na zainteresiranosti svih strana i uključivati što veći broj potencijalnih suradnika koji će svojim znanjem i stečenim iskustvom pomagati ukupnom razvoju područja obuhvaćenog LAG-om.

Neki od najznačajnijih partnera su Grad Virovitica, u čijim se prostorima nalazi sjedište LAG-a „Virovitički prsten“, te Virovitičko-podravska županija kojima je cilj razvoj ovog dijela Republike Hrvatske kroz povećanje proizvodnje, otvaranje novih radnih mjesta te smanjenja broja nezaposlenih. Budući da postoji veliki potencijal gospodarskog razvoja na području LAG-a „Virovitički prsten“, a koji nije iskorišten u potpunosti, potrebna je suradnja sa partnerima, kao što su Hrvatska gospodarska komora i Hrvatska obrtnička komora. Oni će svojim iskustvom i znanjem pomoći u pružanju savjeta i dodatnog obrazovanja proizvođača, što predstavlja jedan od većih problema našeg područja te je nužno pružiti potpore svima onima koji se žele baviti ovom djelatnošću i onima koji od nje žive. Kako bi se osiguralo održavanje i izgradnja infrastrukture ovog područja, potrebna je suradnja sa Hrvatskim cestama, tvrtkama Plin Vtc d.o.o., Virkom d.o.o. i drugima, sa ciljem poboljšanja kvalitete života stanovništva LAG-a „Virovitički prsten“. Turizam na području LAG-a nije u potpunosti iskorišten. Postoje idealni uvjeti za buduću jači, veći i mnogo intenzivniji razvoj turizma. Radi razvoja područja potrebna je suradnja sa partnerima koji bi pridonijeli ostvarenju strateškog cilja, a to su Turistička zajednica Grada Virovitice, Turistička zajednica Općine Pitomača i Turistička zajednica Virovitičko-podravske županije. Partneri koji će svojim sudjelovanjem pomoći u upravljanju, održavanju, zaštiti okoliša i osiguravanju održivog razvoja bit će Hrvatske šume, Hrvatske vode, Flora Vtc d.o.o. te lovačke udruge na području LAG-a. Sva navedena partnerstva veoma su važna za ostvarenje strateških ciljeva i vizije, koji su temelj ove lokalne strategije, jer će svojim sudjelovanjem i pruženom pomoći osigurati svjetliju točku u budućnosti razvoja ovoga kraja.

4.1.2. Put osnivanja LAG-a „Virovitički prsten“ i donošenja LRS

Osnivačka sjednica Skupštine LAG-a „Virovitički prsten“ održana je 14. rujna 2012. godine. Na sjednici je donesena Odluka o osnivanju Lokalne akcijske grupe „Virovitički prsten“. Osim donošenja Odluke o osnivanju, na osnivačkoj sjednici donesena je i Odluka o

imenovanju Predsjednika i Dopredsjednika LAG-a, Odluka o imenovanju članova Nadzornog odbora, Odluka o imenovanju tajnika, Odluka o davanju ovlaštenja za zastupanje predsjedniku i dopredsjedniku LAG-a te Odluka o usvajanju Statuta. Na temelju članka 11. Zakona o udrugama („Narodne novine“ broj 88/01), donesena je Odluka o pokretanju postupka za upis u Registar udruga. LAG je pravnu osobnost stekao 24. rujna 2012. godine upisom u Registar udruga Republike Hrvatske pri nadležnom tijelu državne uprave u Virovitičko-podravskoj županiji. Na prvoj sjednici Skupštine 17. prosinca 2012. godine donesena je Odluka o imenovanju 15 članova Upravnog odbora. Prilikom izbora članova Upravnog odbora vodila se briga o odgovarajućoj zastupljenosti članova LAG-a u njegovom sastavu poštujući pri tome načela zastupljenosti članova iz javnog, gospodarskog i civilnog sektora. Jedini kriterij koji potencijalni članovi moraju zadovoljavati je postojanje sjedišta, odnosno prebivališta na području djelovanja LAG-a. Prema Statutu, jedna od najvažnijih djelatnosti LAG-a je izrada LRS te se na sjednici raspravljalo o počecima njene izrade, podjeli radnih zadataka, formiranja radnih grupa te datumu i mjestu organiziranja radionice.

Dana 04. ožujka 2013. godine donesena je Odluka o pristupanju u članstvo LEADER mreži Hrvatske s ciljem ostvarivanja zajedničkih interesa svih Lokalnih akcijskih grupa i implementacije LEADER programa u Republici Hrvatskoj. LAG „Virovitički prsten“ je u razdoblju 1.3.-2.4.2013. godine prijavio Lokalnu razvojnu strategiju na prvi IPARD natječaj za Mjeru 202 „Priprema i provedba lokalnih strategija ruralnog razvoja“.

Druga izvanredna sjednica Skupštine održana je 27. rujna 2013. godine na kojoj su donesene Izmjene i dopune Statuta LAG-a.

Treća sjednica Skupštine održana je 03. listopada 2013. godine, te su u okviru iste članovi skupštine usvojili izmjene LRS-a.

LAG „Virovitički prsten“ održao je i 3 sastanka Upravnog odbora.

4.2. Priprema Lokalne razvojne strategije primjenom načela „odozdo prema gore“ (bottom-up)

Lokalnom razvojnom strategijom LAG-a „Virovitički prsten“ planira se budući razvoj ovog ruralnog područja. Ona je usklađena sa svim LEADER mjerama unutar IPARD programa. Njena izrada započela je 2012. godine, a završila 2013. godine. Prije početka same izrade formirana je radna skupina koja se sastoji od osnivača LAG-a, jednog predstavnika iz svake općine koju LAG obuhvaća, Skupštine od 6 članova, Upravnog odbora od 15 članova, a sve to u suradnji sa svim djelatnicima jedinica lokalne samouprave. Također, sudjelovale su i mnogobrojne pravne i fizičke osobe, VIDRA – Agencija za regionalni razvoj VPŽ, Razvojna agencija Sjever-DAN d.o.o., obiteljska poljoprivredna gospodarstva, različite interesne skupine, uključujući i druge osobe koje još nisu članovi LAG-a, ali su pokazale veliki interes i ponudile svoju stručnu pomoć i iskustva te tako uvelike pomogli kod izrade. Uz navedene sudionike, velika pozornost posvetila se socio-ekonomskim ugroženim skupinama (od kojih je važno spomenuti nezaposlene osobe, umirovljenike, branitelje iz Domovinskog rata i dr.), zatim ženama, mladima te osobama u starijoj životnoj dobi.

Voditelji i glavni predstavnici radne skupine izradili su i pripremili razne upitnike, ankete i materijale za raspravu koji su se dostavili sudionicima da bi se mogli što bolje pripremiti za rasprave. Nakon toga organizirali su se sastanci, sjednice i raznovrsne radionice na kojima se

raspravljalo o ključnim problemima i temama kako bi se strategija što kvalitetnije izradila. Prvi redovni sastanak Upravnog odbora LAG-a održan je 15. ožujka 2013. godine u prostorijama Grada Virovitice. Na prvoj sjednici LAG-a Upravni odbor je raspravljao o samoj potrebi izrade ovog strateškog dokumenta, prezentiralo se što je sve učinjeno u pogledu izrade LRS-a LAG-a „Virovitički prsten“, te je zajedničkim dogovorom donesena odluka o sadržaju, strukturi i metodama koje će se primjenjivati tijekom izrade lokalne strategije. Izneseni su prijedlozi vezani za zemljopisne, gospodarske te demografske i socijalne značajke područja.

Na idućoj sjednici Upravnog odbora sudjelovala je radna skupina koja se sastojala od osnivača LAG-a, u suradnji sa svim djelatnicima jedinica lokalne samouprave, djelatnika Razvojne agencije Sjever-DAN d.o.o., socio-ekonomski ugroženih skupina, žena, mladih te osoba u starijoj životnoj dobi. Najvažniji cilj bio je uključiti što veći broj potencijalnih suradnika koji će svojim znanjem i stečenim iskustvom pomoći u pružanju savjeta i dodatnog obrazovanja za što kvalitetnije izrade LRS-a.

Raspravljalo se o ključnim problemima i temama kako bi se strategija što kvalitetnije izradila, definirani su glavni problemi područja kojeg LAG obuhvaća, te su prezentirani podaci potrebni za izradu SWOT analize. Nakon toga se pristupilo definiranju SWOT analize, a prijedlozi kako postojeće snage i prilike iskoristiti, a slabosti i prijetnje umanjiti korišteni su prilikom definiranja strateških ciljeva i glavnih smjernica. Pristupilo se također definiranju usklađenosti LRS-a sa nadređenim strateškim dokumentima, odnosno sa Strategijom ruralnog razvoja 2008-2013, IPARD programom 2007-2013 i Razvojnou strategijom Virovitičko-podravske županije.

Također, izrađen je i obrazac za prijavu projektnih ideja u bazu projekata za sve razvojne dionike iz svih sektora na području koje LAG „Virovitički prsten“ obuhvaća. Taj obrazac je poslužio za izradu dijela strategije koji govori o procjeni broja projekata i potrebnim sredstvima za vrijeme trajanja IPARD programa. Te ideje bile su smjernice za kreiranje razvojnih ciljeva i vizije LAG-a koji predstavljaju temelj razvojne strategije. Baza projekata konstantno će se nadopunjavati novim idejama kako bi prikazivala točno i trenutno stanje i promjene koje su se u međuvremenu dogodile.

Nakon izrađene radne verzije uslijedilo je, prema određenim datumima, javno predstavljanje dokumenta u svim jedinicama lokalne samouprave, nakon čega su dobivene povratne informacije i savjeti o dijelovima koje treba doraditi, prepraviti i osvježiti sa novijim podacima. Svi dobiveni komentari su prihvaćeni te se nakon ispravljanja dobila konačna verzija lokalne razvojne strategije. Strategiju je potvrdio Upravni odbor.

Nakon neuspješnog javljanja na 1. natječaj Agencije za plaćanja u poljoprivredi, ribarstvu i ruralnom razvoju za mjeru 202 priprema i provedba lokalnih strategija ruralnog razvoja, upravljački odbor se usuglasio kako je potrebno u sklopu sljedeće skupštine LAG –a „Virovitički prsten“ održati radionicu te kvalitativno i kvantitativno revidirati Lokalnu razvojnu strategiju.

Druga izvanredna sjednica Skupštine održana je 27. rujna 2013. godine na kojoj su donesene Izmjene i dopune Statuta LAG-a vezane uz dodavanje novog članka vezanog uz voditelja LAG-a.

U okviru treće održane Skupštine LAG-a dana 03. listopada 2013. godine održana je i radionica na kojoj su članovi skupštine usvojili izmjene LRS-a.

LAG „Virovitički prsten“ u okviru pripreme za odobrenje od strane Ministarstva poljoprivrede i Agencije za plaćanje u poljoprivredi, ribarstvu i ruralnom razvoju kompletira potrebnu dokumentaciju, a donesene su i nove Odluke o imenovanju novih članova Upravnog odbora, Odluke o izmjeni članova Nadzornog odbora, Odluke o imenovanju voditelja LAG-a te Odluke o imenovanju tajnika LAG-a.

U tablici koja slijedi navedena je struktura LAG-a „Virovitički prsten“ sa postotnim izračunom prema sektoru djelovanja iz čega je vidljivo podjednaka uključenost svih dionika društva što je temelj dobrog sadašnjeg i budućeg partnerstva.

Tablica 38. Struktura članstva Skupštine LAG-a

Sektori	Broj članova	Udio u ukupnom broju članova (u %)
Javni sektor	6	10,71
Civilni sektor	17	30,36
Gospodarski sektor	33	58,93
UKUPNO	56	100,00

Izvor: LAG „VIROVITIČKI PRSTEN“

4.3. Plan provedbe i slijed aktivnosti u ostvarenju ciljeva

Plan provedbe sadrži glavne aktivnosti i njihov slijed u planiranom razdoblju od 2013.- 2014. godine. U sklopu plana provedbe i slijeda aktivnosti izrađen je hodogram prema kojem su obuhvaćene sljedeće skupine aktivnosti: planiranje, organiziranje i provedba zadaća LAG-a „Virovitički prsten“, priprema i provedba mjera LRS-a i provedba razvojnih projekata, vrednovanje rezultata i učinaka provedbe, priprema i izrada te usvajanje LRS 2014. godine do 2020. godine, izrada i razvoj baze te prikupljanje projektnih prijedloga u Bazu razvojnih projekata, praćenje natječaja, priprema i prijave, te vrednovanje i praćenje realizacije projekta, informiranje javnosti o radu i postignuti rezultatima LAG-a „Virovitički prsten“.

Tablica 39. Plan provedbe i slijed aktivnosti u ostvarivanju LRS-a LAG „VIROVITIČKI PRSTEN-a“

Aktivnosti	2013.				2014.			
	I.	II.	III.	IV.	I.	II.	III.	IV.
Organiziranje i registriranje LAG-a (prema mjeri 202)								
Ekipiranje stručnih timova i potencijalnih vanjskih suradnika								
Provedba mjera LRS								
Revizija godišnjeg plana rada za 2013. i izrada plana za sljedeću godinu								
Edukacija osoblja i članova LAG-a								
Promocija i marketing LAG-a								
Povezivanje i umrežavanje								
Praćenje i korištenje mogućnosti financiranja iz drugih izvora								

Vrednovanje provedbe te rezultati i učinci iz 2013. godine								
Izveštavanje o provedbi LRS-a za 2013. i radu LAG-a								
Održavanje godišnje skupštine								
Pripreme za izradu LRS-a 2014.-2020.								
Izrada LRS-a za 2014.-2020.								
Usvajanje LRS-a 2014.-2020.								
Provedba mjera LRS-a LAG „VIROVITIČKI PRSTEN-a“								
Izrada i razvoj Baze razvojnih projekata								
Prikupljanje projekata u Bazu								
Konzultacije s podnositeljima projektnih prijedloga								
Pripreme za natječaje za pojedine mjere								
Praćenje informacija o natječajima								
Pripreme i potpora za izradu prijave projekata za natječaje								
Apliciranje projekata na natječaje za pojedine mjere								
Praćenje i vrednovanje rezultata natječaja								
Analiza rezultata i učinaka natječaja								
Praćenje realizacije projekta								
Vrednovanje provedbe, rezultata i učinaka LRS „VIROVITIČKI PRSTEN“ LAG 2013.-2014.								
Izveštavanje o radu LAG-a i rezultatima i učincima provedbe LRS-a „VIROVITIČKI PRSTEN“ LAG 2013.-2014.								
Revizija LRS-a „VIROVITIČKI PRSTEN“ LAG-a za razdoblje 2013.-2014.								

Plan aktivnosti za realiziranje strateških ciljeva LRS-a LAG-a na razini aktivnosti i prioriteta okvirno je procijenjen budući da realizacija ovisi o mnogobrojnim direktnim čimbenicima od kojih među bitnima se može navesti objava natječaja za pojedine mjere. Navedeno je ključan razlog zbog kojega se plan provedbe i realizacije može promijeniti.

Tablica 40. Okvirni plan provedbe prioriteta i ciljeva LRS-a LAG „VIROVITIČKI PRSTEN-a“ za razdoblje od 2013. godine do 2014. godine

Prioriteti LRS-a	2013.				2014.			
	I.	II.	III.	IV.	I.	II.	III.	IV.
1.1. Razvoj poljoprivredne proizvodnje i prerade proizvoda								
1.2. Razvoj izravne prodaje i distribucije proizvoda i usluga								
1.3. Jačanje povezivanja i udruživanja proizvođača								
2.1. Razvoj malog i srednjeg poduzetništva								
2.2. Razvoj potporne i poduzetničke infrastrukture								
2.3. Razvoj ruralnog turizma i s njim povezanih drugih selektivnih oblika								
3.1 Povećanje znanja, vještina i ponašanja stanovnika, koja su potrebna za razvoj područja LAG-a								
3.2. Jačanje kapaciteta i pozicije LAG-a za upravljanje razvojem								
3.3. Jačanje prepoznatljivosti područja i organizacije LAG-a								
4.1. Razvoj prometne, komunalne i infrastrukture za navodnjavanje								
4.2. Razvoj društvene infrastrukture i društvenih djelatnosti								
4.3. Zaštita i očuvanje prirode i promocija održivog razvoja								

4.4. Sposobnost upravljanja javnim sredstvima

Upravljanje javnim sredstvima vrlo je bitna kategorija jer su rezultati takvih aktivnosti, u kojima su korištena društvena sredstva, značajni i utječu na velik broj dionika. Posljedice lošeg ili koristi efektivnog i efikasnog upravljanja osjećaju brojni dionici koji žive i rade na području obuhvaćenom u LAG-u „Virovitički prsten“.

Upravljačku strukturu LAG-a „Virovitički prsten“ čine predsjednik, upravni odbor i skupština. Upravni odbor LAG-a „Virovitički prsten“ čini 15 članova širokog spektra znanja i stručnosti. Naime, u rad i upravljanje lokalnom akcijskom grupom uključeni su predstavnici jedinica lokalne samouprave, civilnog društva i uspješni gospodarstvenici. Svojim timskim radom i kvalitetnom suradnjom, članovi odbora radit će na razvijanju planova i projekata kojima će se poboljšati uvjeti života i rada na području koje obuhvaća LAG „Virovitički prsten“. Gospodarstvenici, članovi upravnog odbora, već imaju značajna iskustva u razvoju i provedbi projekata u svojim poduzećima i obiteljskim poljoprivrednim gospodarstvima te će

uz stručne osobe iz područja poljoprivrede i proizvodnje omogućiti kvalitetno planiranje, pripremu i provedbu projekata koji će unaprijediti i poboljšati gospodarsku i socijalnu sliku LAG-a.

Osim toga članovi upravljačkih tijela LAG-a i njegovi dionici imaju iskustvo vođenja, izrade i provedbe projekata financiranih iz fondova EU-a te stručnjake za provedbu javne nabave po PRAG-u. Dobra suradnja s regionalnim razvojnim agencijama kao što su VIDRA i Sjever-DAN osigurava dodatne ljudske resurse, znanja i vještine te umreženost s organizacijama i institucijama lokalnog razvoja. U poglavlju 4.10. navedeni su neki od važnijih projekata koje su realizirali ili ih provode članovi LAG-a što svjedoči o sposobnostima upravljanja javnim sredstvima u funkciji lokalnog i regionalnog razvoja.

4.5. Utjecaj provedbe strategije na okoliš

LRS potiče i podupire da se sveukupni resursi (prirodni i društveni) na području LAG-a čuvaju, ali i koriste, na održiv način. Zato LRS ima, s obzirom na svoju važnost u upravljanju lokalnim razvojem i uključenost lokalne zajednice (partnerstvo), izrazito pozitivan utjecaj na zaštitu okoliša. Na taj način LAG svjedoči i promiče održivi razvoj u svojem užem (lokalnom, županijskom) i širem (drugi LAG-ovi i županije u Hrvatskoj) okružju.

LRS se temelji na načelima održivog razvoja i potpuno je usklađen sa Strategijom održivog razvoja Republike Hrvatske. Razvojna vizija, strateški ciljevi, prioriteti i mjere utvrđeni LRS-om strukturirani su tako da se sustavno uzima u obzir zaštita okoliša. Svi projekti i aktivnosti predviđeni tom strategijom imaju pozitivan utjecaj na očuvanje i zaštitu okoliša zbog toga što i sustav za pripremu i proces odabira projekata podržavaju isključivo projekte koji potpuno uvažavaju načela održivog razvoja.

4.6. Izvori financiranja i održivost strategije bez sredstava javne pomoći

Osiguranje financiranja projekata planiranih u Strategiji LAG-a „Virovitički prsten“ jedno je od najvažnijih pitanja kako bi se uspješno realizirali zacrtani ciljevi, a time i podizanje uspješnosti i gospodarske učinkovitosti područja uključenih u LAG. Izvori financiranja planiranih projekata navedenih u Strategiji, uz sredstva javne pomoći, uključuju i vlastite izvore financiranja, kao što su to proračuni uključenih općina, članarine i donacije. Projekti planirani u Strategiji lokalne akcijske grupe vrlo su opsežni i prelaze mogućnosti financiranja samo jedne od općina. Razgovorom i dogovorima načelnika uključenih općina i gradonačelnika grada Virovitice, dogovorena su partnerstva u provođenju projekata tako da postoji mogućnost zajedničkog provođenja velikih projekata uz prijavljivanje na nacionalne i EU natječaje.

Općine i Grad Virovitica su se obvezale da će osigurati sredstva u proračunu za 2013. i 2014. godinu kako bi se sufinancirale aktivnosti iz financijskog plana koji se nalazi u Prilogu br. 16. U tabličnom prikazu u Prilogu br. 12. je vidljivo da su proračuni općina uspješno realizirani u 2012. godini, a u 2013. godini čak su i povećani, tako da je mogućnost sufinanciranja projekata iz vlastitih izvora značajna. Najznačajnija je ipak činjenica da su dogovorena partnerstva i suradnje među općinama, tako da postoji mogućnost samostalnog financiranja nekih projekata.

Za održivost LRS-a najvažniju ulogu ima partnerstvo, njegov sastav i sposobnost da stalno jača i unapređuje svoj rad. Posebno su pri tome važne aktivnosti koje omogućuju da se, osim

sredstava za razvoj iz javne pomoći, osiguraju i drugi financijski izvori, tj. vlastito financiranje LAG-a.

Pitanje osiguravanja izvora financiranja provedbe LRS-a jedno je od ključnih za postizanje održivosti. Pri tome je odlučujuće osigurati različite izvore financiranja jer se tako smanjuje ovisnost o sredstvima javne pomoći. Provedba LRS-a planira se osigurati iz različitih izvora i tako osnažiti održivost.

Ti su izvori:

- članarina članova LAG-a
- regionalni i međunarodni izvori financiranja na koje se apliciraju razvojni projekti
- prihodi od marketinških aktivnosti i pružanja usluga
- sredstva iz županijskih programa (za poticanje razvoja poljoprivrede, obrta, mikro i malog gospodarstva, selektivnih oblika turizma, korištenja obnovljivih izvora energije i provedbe energetske učinkovitosti i dr.) i programa općina i gradova
- privatni sektor
- donacije, zaklade i sponzorstva
- drugi izvori.

4.7. Procjena broja projekata i potrebnih sredstava za razdoblje 2013. i 2014.

Tablica 42. Indikativni broj projekata/potrebna sredstva javne potpore

MJERA	Indikativni broj projekata naveden u LRS-u za razdoblje 2013.-2014.	Plan potrebnih sredstava (javna potpora) za realizaciju projekata za razdoblje 2013.-2014. (kn)
101 - „Ulaganje u poljoprivredna gospodarstva u svrhu restrukturiranja i dostizanja standarda Zajednice“	10	20.000.000,00
103 - „Ulaganja u preradu i trženje poljoprivrednih i ribljih proizvoda u svrhu restrukturiranja tih aktivnosti i dostizanja standarda Zajednice“	5	35.000.000,00
301 - „Poboljšanje i razvoj ruralne infrastrukture“	5	20.000.000,00
302 - „Diverzifikacija i razvoj ruralnih gospodarskih aktivnosti“	5	3.500.000,00

Izvor: baza projekata LAG-a „VIROVITIČKI PRSTEN“

Indikativan financijski plan i sredstva potrebna za provedbu LRS iz IPARD Mjere 202, navedena su u Prilogu br. 16. .

4.8. Praćenje provedbe strategije i mjerenje učinaka

Lokalnom razvojnom strategijom definirali su se ključni ciljevi koji se žele ostvariti u budućem razvoju ovog ruralnog područja. Prilikom definiranja tih ciljeva koristili su se planirani projekti kojima se želi postići rješavanje najznačajnijih problema ovog kraja. Kako

bi se to sve uspješno realiziralo, potrebno je konstantno provoditi mjere kontrole i praćenje učinaka provođenja projekata. Budući da se radi o pretežito vanjskim izvorima financiranja, mjere kontrole moraju biti mnogo strože, učestalije i detaljnije.

Svrha je praćenja i mjerenja provedbe LRS-a te izvještavanja osigurati dovoljno podataka za nositelje provedbe, članove i upravu LAG-a „Virovitički prsten“ radi davanja ocjena o sljedećim ključnim elementima:

- uspješnost provedbe utvrđenih ciljeva, prioriteta i mjera
- razlozima za moguće nepostizanje postavljenih ciljeva te moguća rješenja
- primjerenost planiranih resursa (materijalnih, ljudskih, financijskih) za postizanje planiranih ciljeva
- prikladnost planiranih mjera s obzirom na moguće promijenjene okolnosti, odnosno na temelju iskustava iz provedbe
- uspješnost procesa partnerstva članova LAG-a „Virovitički prsten“ s ključnim socioekonomskim dionicima na području LAG-a.

Praćenje i mjerenje učinaka provedbe LRS-a dio je redovnih aktivnosti LAG-a „Virovitički prsten“. Navedene aktivnosti su raspoređene na tijela LAG-a „Virovitički prsten“, Predsjednika, Upravni odbor, članove LAG-a i zaposlenike. Predsjednik je zadužen za organiziranje i vođenje svih aktivnosti praćenja i mjerenja učinaka provedbe.

Praćenje i mjerenje učinaka provedbe LSR-a temelji se na tri ključna elementa: 1) Bazi projekata s podacima o projektnim prijedlozima, projektima u provedbi te završenim projektima; 2) kriterijima i pokazateljima uspješnosti i učinkovitosti i 3) izvještajima o provedbi LSR-a.

4.8.1. Baza projekata

Cilj je osnivanja i rada Baze projekata sustavno, trajno i s jednoga mjesta prikupljati, pratiti i vrednovati projekte za čitavo područje LAG-a „Virovitički prsten“ koji su u skladu sa strateškim ciljevima, prioritetima i mjerama utvrđenim LRS-om, ali i drugim relevantnim projektima koji su funkciji razvoja područja LAG-a. Baza je stoga osnova za provedbu LRS-a, praćenje i vrednovanje provedbe ali i za planiranje i upravljanje lokalnim razvojem ne samo u LAG-u nego i u jedinicama lokalne samouprave. Uz to mogućnost uvida u sistematiziran pregled projekata pridonosi jačanju partnerstva i suradnje među dionicima na području LAG-a „Virovitički prsten“ i prijenosu vještina i iskustava u identificiranju i pripremanju projekata.

Baza projekta polazište je za:

- rangiranje i predlaganje projekata za pismo preporuke za financiranje sredstvima Ruralnog razvoja ali i za druge preporuke i financijsku potporu iz drugih domaćih i međunarodnih izvora
- praćenje i provedbu LRS-a LAG-a za programsko razdoblje 2014.-2015. te za pripremu LRS-a i razvojnih projekata za naredno programsko razdoblje 2014.–2020.

Projekti se razvrstavaju u tri osnovne skupine:

1. *Projekti potpuno spremni za provedbu*, koji imaju: cjelovitu projektnu dokumentaciju
2. *Projekti u pripremi*, kojih je dio projektne dokumentacije u izradi
3. *Projektne ideje* za koje postoji samo projektna ideja

Baza projekata vodi se u elektroničkom obliku, te se nalazi u sjedištu LAG –a „Virovitički prsten“, a njome upravlja voditelj LAG –a.

Razvojni projekti za sve tri skupine prikupljaju se u Bazu javnim pozivom svim fizičkim i pravnim osobama koje djeluju na području LAG-a „Virovitički prsten“, najmanje dva puta godišnje. Za prikupljanje projektnih ideja provodi se informativna kampanja putem javnih glasila, elektroničkim medijima ili izravnim kontaktiranjem članova LAG-a s razvojnim dionicima.

U Bazu se unose podaci o projektima kojih su korisnici i/ili nositelji i/ili predlagatelji javno-pravne, privatne i civilne organizacije. Razvojni projekti za koje LAG „Virovitički prsten“ daje pismo preporuke za kandidiranje za sredstva IPARD-a, ali i za neke druge izvore financiranja, moraju biti upisani u Bazu projekata. Podaci iz Baze projekata dostupni su svim predlagateljima projekata, članovima LAG-a i drugim korisnicima, a prema internom pravilniku. Revizija Baze provodi se jednom godišnje.

Vrednovanje i rangiranje projekata za predlaganje za financiranje i za davanje preporuka za Program ruralnog razvoja i druge programe (županijske, državne, IPA-e, fondova EU-a i druge programe) provodi posebno povjerenstvo koje određuje Upravni odbor. Vrednovanje i rangiranje projekata provodi se prema internom pravilniku što je detaljno opisano u poglavlju 4.9.

4.8.2. Kriteriji i pokazatelji uspješnosti i učinkovitosti

Kriteriji i pokazatelji za monitoring i evaluaciju LRS-a, odnosno njezine uspješnosti i učinkovitosti su:

- Realizacija ciljeva, prioriteta i mjera LRS-a te projekata iz Baze projektnih ideja i projekata za koje je izdano pismo potpore te drugih projekata
- Vrijeme provedbe (da li su aktivnosti provedene u predviđenim rokovima)
- Financijski plan (postizanje financijskih ciljeva, odnosno financijskog plana, za planirano razdoblje).

Kriteriji i pokazatelji za praćenje i mjerenje uspješnosti i učinkovitosti provedbe LRS razrađeni su u poglavlju 3.2. *Opis mjera za postizanje ciljeva uključujući definiranje korisnika i kriterija prihvatljivosti.*

Za praćenje uspješnosti i učinkovitosti provedbe Mjere 202 IPARD-a kriteriji i indikatori prikazani su u sljedećoj tablici.

Tablica 43. Kriteriji i indikatori za praćene provedbe Mjere 202 IPARD-a

IPARD - Mjera 202	Kriteriji i indikatori provedbe
	<ul style="list-style-type: none"> • Odboren LAG
Podmjera 1: Stjecanje vještina, animiranje stanovnika LAG teritorija	<ul style="list-style-type: none"> • Broj lokalnih projekata koji su dobili potporu (od čega, posebno za prioritet 1 i za prioritet 3) • Ukupan broj stvorenih radnih mjesta • Broj usavršavanja za članove LAG-a • Broj sudionika na usavršavanjima LAG-a • Broj informativnih i promotivnih aktivnosti LAG-a • Broj sudionika na informativnim i promotivnim aktivnostima • Broj projekata za koje je LAG izdao pisma preporuke za osi 1 i 3
Podmjera 2: Provedba lokalnih strategija razvoja	
Podmjera 3: Projekti suradnje	

	s preslikama pisma preporuke za svaki pojedini projekt
IPARD program – poboljšanje kvalitete života u ruralnim područjima	<ul style="list-style-type: none"> • Gospodarski rast – neto dodana vrijednost u standardu kupovne moći (SKM),% • Proizvodnost rasta – promjena u bruto dodanoj vrijednosti po ekvivalentu punog radnog vremena (BDV/FTE), %

Praćenje uspješnosti i učinkovitosti ostvaruje se putem Godišnjeg izvješća s ključnim podacima o provedbi LRS-a u prethodnoj godini, ponajprije o ostvarenim, ali i neostvarenim rezultatima.

Godišnje izvješće sastoji se od sljedećih ključnih područja:

- pregled ključnih socioekonomskih i drugih pokazatelja lokalne razvijenosti (sukladno osnovnoj analizi LRS-a)
- analiza uspješnosti provedbe akcijskoga plana
- analiza korištenja fondova EU-a za razvoj LAG-a „Virovitički prsten“ i
- pregled ključnih tekućih i planiranih razvojnih projekata na području LAG-a „Virovitički prsten“.

Ključnu ulogu u procesu praćenja i mjerenju učinaka provedbe LRS-a ima voditelj LAG-a „Virovitički prsten“, koji je zadužen za pripremu i vođenje baze razvojnih i izradu redovitih izvještaja o provedbi. Uprave općina i grada te ostale organizacije u jedinicama lokalne samouprave dužne su osigurati potrebne podatke za izradu izvještaja. Izvješće će pripremati voditelj za Upravni odbor i za Skupštinu LAG-a „Virovitički prsten“ dva puta godišnje (jedno polugodišnje i jedno godišnje izvješće).

Strategiju provode članovi udruge. Za njezino praćenje i procjenu provedbe odgovorni su Predsjednik, voditelj te Upravni odbor. Voditelj je odgovoran za prikupljanje, pregled dokumentacije, nadopunu dokumentacije, provedbu procedura izdavanja pisama preporuke, provedbu LRS-a i financiranje projekata.

Redovito praćenje i vrednovanje provedbe provodi se putem godišnjih izvješća o provedbi aktivnosti i realizaciji ciljeva, prioriteta i mjera, a prema definiranim kriterijima i pokazateljima rezultata i učinaka. Izrada izvješća o provedbi LRS-a temelji se na narativnim i financijskim izvješćima svih članova LAG-a koji sudjeluju. Ta se izvješća dostavljaju stručnom voditelju LAG-a „Virovitički prsten“.

Izvješće o provedbi LRS-a obvezno se priprema krajem kalendarske godine, a služi kao polazište detaljnog planiranja aktivnosti za narednu kalendarsku godinu. Izvješće provedenih aktivnosti odnosno realizacije LRS-a sadrži preporuke za sljedeće razdoblje provedbe LRS-a. Godišnje izvješće i plan rada za sljedeću kalendarsku godinu izrađuje i podnosi Skupštini voditelj LAG-a „Virovitički prsten“, nakon konzultacija i prihvaćanja u Upravnom odboru.

4.9. Procedura donošenja odluka i izdavanje pisma preporuke

Kako bi se omogućio uspješan razvoj LAG-a „Virovitički prsten“ potreban je doprinos svake općine i njenih stanovnika. Radi toga je vrlo važno sudjelovati u procesu predlaganja projektnih ideja. LAG „Virovitički prsten“ napisat će pismo preporuke svim svojim članovima, koji će prijavljivati svoje projekte na natječaje IPARD Programa, nakon što oni obrazlože na koji način projekt pridonosi ostvarivanju ciljeva Lokalne razvojne strategije i kako se on uklapa u mjere predviđene strategijom. Na web stranici LAG-a „Virovitički

prsten“ biti će objavljen obrazac koji se može ispuniti i spremi u bazu podataka. Prikupljene projektne ideje analizirat će se najmanje dva puta godišnje te će se tada objaviti javni poziv za njihovu analizu Upravnom odboru koji će procijeniti da li se taj projekt uklapa u viziju i strateške ciljeve LAG-a. Nakon toga će Odbor u roku dva tjedna odgovoriti na upit pozitivnim ili negativnim odgovorom. Konačna odluka o pisanju pisma preporuke je na glavnom upravljačkom tijelu Skupštini. Osnovni preduvjet za izdavanje pisma preporuke je da zainteresirani poduzetnici imaju registrirano svoje poduzeće na području LAG-a „Virovitički prsten“ jer se u suprotnom projekt odmah odbacuje. Slijedeći kriterij odabira je da se projektna ideja uklapa u Lokalnu razvojnu strategiju, kako bi doprinijela široj i užoj zajednici te kako će to utjecati na nezaposlenost i okoliš. Pisma potpore izdaje uprava LAG-a prema unaprijed definiranim kriterijima.

Tablica 44. Kriteriji za odabir projektnih ideja

KRITERIJI ZA ODABIR PROJEKTNIH IDEJA		Max. broj bodova po kriteriju	Max. broj bodova
1. KRITERIJ	Usklađenost projektne ideje sa strateškim ciljevima i prioritetima Lokalne razvojne strategije	30	20
	Usklađenost sa Županijskom razvojnom strategijom		5
	Usklađenost sa Programom ukupnog razvoja Grada Virovitice		5
2. KRITERIJ	Relevantnost podataka za razvoj LAG-a <ul style="list-style-type: none"> - Od velikog značaja - Srednji značaj - Maleni značaj 	35	15 (15)
	Pripremljenost projektne dokumentacije <ul style="list-style-type: none"> - Projektna dokumentacija u potpunosti pripremljena - U tijeku je priprema projektne dokumentacije - Projektna ideja bez dokumentacije 		15 (15)
	Inovativnost projekta		5 (10)
			5 (5)
3. KRITERIJ	Broj partnera uključenih u projekt	35	5
	Broj otvorenih novih radnih mjesta		10
	Udio sufinanciranja projekta		5
	Održivost projekta		10
	Doprinos očuvanju okoliša		5
UKUPAN BROJ BODOVA		100	100

4.10. Projekti koji su se provodili / se provode iz drugih izvora financiranja

Tablični prikaz najvažnijih projekata, koji se provode ili su se provodili u zadnjih par godina, na području grada Virovitice i općina koje su članice LAG-a „Virovitički prsten“, vezani u za prosperitet cijelog područja LAG-a nalazi se u Prilogu br. 13.

5. USKLAĐENOST S NADREĐENIM STRATEŠKIM DOKUMENTIMA (STRATEGIJA RURALNOG RAZVOJA 2008-2013, IPARD PROGRAM 2007-2013 I RAZVOJNA STRATEGIJA VIROVITIČKO-PODRAVSKE ŽUPANIJE)

Ciljevi, prioriteti i mjere LRS-a LAG-a „Virovitički prsten“, sukladni su ciljevima i prioritetima nadređenih strateških dokumenata i to: Nacionalnog strateškog referentnog okvira 2012.–2013. (NSFR), Strategije ruralnog razvoja 2008.–2013. (SRR), programa IPARD 2007.–2013., i Županijske razvojne strategije Virovitičko-podravске županije 2011.–2013. (ŽRS VPŽ).

Nacionalni strateški referentni okvir 2012.–2013. ima za opći cilj rast gospodarske stope i promicati održivi razvoj nizom kapitalnih investicija u infrastrukturu, proizvodnju i društvo.

Strategija ruralnog razvoja 2008.–2013. određuje viziju ruralnog područja u RH kao područja privlačnog za sve njegove stanovnike i posjetitelje, poželjnog i ugodnog za život, rad i boravak te radi ostvarenja navedenog postavlja sljedeće strateške ciljeve: poboljšanje konkurentnosti poljoprivrednog i šumarskog sektora, očuvanje, zaštita i održiva uporaba okoliša, krajolika, prirodnog i kulturnog naslijeđa, poboljšanje kvaliteta života u ruralnim područjima i proširenje gospodarskog programa ruralnog gospodarstva te poboljšanje učinkovitosti institucijsko okruženja.

Program IPARD 2007.–2013. godine definira ciljeve poljoprivrednog i ruralnog sektora u Hrvatskoj: poboljšanje konkurentnosti poljoprivrede i šumarstva, podržavanje uređenja krajolika i poboljšanja okoliša, poboljšanje kvalitete života i promoviranje raznolikosti ekonomskih aktivnosti u ruralnim područjima.

Na posljetku, ciljevi i prioriteti LAG-a sukladni su strateškim razvojnim prioritetima Europske unije za proračunsko razdoblje 2014.–2020. utvrđenim u dokumentu “EUROPA 2020 – strategija za pametan, održiv i uključiv rast“.

Tablica 46. Usklađenost ciljeva LRS-a LAG-a „Virovitički prsten“ s nadređenim strateškim dokumentima

CILJEVI LRS-a LAG-a „VIROVITIČKI PRSTEN“	CILJEVI SRR-a 2008.-2013.	CILJEVI IPARD-a	CILJEVI ŽRS-a VSŽ-a 2011.-2013.
1. Razvoj održive poljoprivrede na području LAG-a	1. Poboljšanje konkurentnosti poljoprivrednog i šumarskog sektora	1. Poboljšati konkurentnost poljoprivrede i šumarstva	1. Razvoj konkurentnog gospodarstva zasnovanog na konkretnoj poljoprivredi, poduzetništvu, izvoznoj industriji, zaštiti prirode i održivom turizmu
2. Razvoj gospodarstva na temelju malog i srednjeg poduzetništva	3. Poboljšanje kvalitete života u ruralnim područjima i proširenje gospodarskog programa ruralnog gospodarstva 4. Poboljšanje učinkovitosti institucijskog okruženja	3. Poboljšati kvalitetu života i promovirati raznolikost ekonomskih aktivnosti u ruralnim područjima	1. Razvoj konkurentnog gospodarstva zasnovanog na konkretnoj poljoprivredi, poduzetništvu, izvoznoj industriji, zaštiti prirode i održivom turizmu
3. Razvoj ljudskih resursa i jačanje identiteta područja LAG-a	4. Poboljšanje učinkovitosti institucijskog okruženja 3. Poboljšati kvalitetu života i promovirati raznolikost ekonomskih aktivnosti u ruralnim područjima	3. Poboljšati kvalitetu života i promovirati raznolikost ekonomskih aktivnosti u ruralnim područjima	2. Izgradnja ljudskih potencijala u skladu s potrebama tržišta rada Županije i Panonske Hrvatske
4. Poboljšanje uvjeta života i unapređenje zaštite okoliša	2. Očuvanje, zaštita i održiva uporaba okoliša, krajolika, prirodnog i kulturnog nasljeđa	2. Podržati uređenje krajolika i poboljšanje okoliša	3 Unapređenje kvalitete života, očuvanje okoliša, prirodnog, povijesnog i kulturnog nasljeđa

Također, LRS dokument LAG-a „Virovitički prsten“ sukladan je strateškim razvojnim prioritetima Europske unije za proračunsko razdoblje 2014.–2020. utvrđenim u dokumentu „EUROPA 2020 – strategija za pametan, održiv i uključiv rast“.

PRILOZI

Prilog br 1. Tablični prikaz površina jedinica lokalne samouprave

Tablica 1. Površine jedinica lokalne samouprave na području LAG-a „Virovitički prsten“

Jedinica lokalne samouprave	Grad Virovitica	Gradina	Lukač	Pitomača	Suhopolje	Špišić Bukovica	Ukupno
Površina (km ²)	178,49	120,9	83,23	158,14	166,7	107	814,46
Udio u površini LAG-a (%)	21,92%	14,84%	10,22%	19,42%	20,47%	13,14%	100,00%
Udio u površini VPŽ (%)	8,82%	5,97%	4,11%	7,81%	8,24%	5,29%	40,24%

Izvor: www.dzs.hr

Prilog br 2. Tablični prikaz strukture zemljišta

Tablica 2.: Struktura zemljišta na području LAG – a „VIROVITIČKI PRSTEN“

Jedinica lokalne samouprave	Poljoprivredne površine %	Šumske površine %	Vodne površine %	Građevinske površine %	Ostalo %
Virovitica	44,70	40,87	0,35	13,91	0,17
Gradina	76,44	9,04	5,86	8,55	0,11
Špišić Bukovica	65,04	27,94	2,06	4,96	0,00
Suhopolje	72,68	16,95	2,65	7,72	0,00
Lukač	88,17	3,44	1,39	7,00	0,00
Pitomača	67,77	20,72	3,62	7,37	0,52
UKUPNO	69,13	19,82	2,65	8,25	0,13

Izvor: Zavod za prostorno uređenje Virovitičko-podravske županije

Prilog br. 3. Tablični i kartografski prikaz područja NATURA 2000 na području LAG-a „Virovitički prsten“

Tablica 3. Važna područja za divlje svojte i stanišne tipove na području LAG – a „VIROVITIČKI PRSTEN“

OZNAKA I PODRUČJE	CILJNA STANIŠTA	
	Stanište	Kod (stanište)
HR2000845 Virovitička Bilogora	Ilirske hrastovo-grabove šume (Erythronio-Carpinion)	91L0

HR2000848 Suhopolje Kruškova	Poplavne miješane šume <i>Quercus robur</i> , <i>Ulmus laevis</i> , <i>Ulmus minor</i> , <i>Fraxinus excelsior</i> ili <i>Fraxinus angustifolia</i>	91F0
HR5000013 Drava	Aluvijalne šume (<i>Alno-Padion</i> , <i>Alnion incanae</i> , <i>Salicion albae</i>)	91E0*
	Prirodne eutrofne vode s vegetacijom <i>Hydrocharition</i> ili <i>Magnopotamion</i>	3150

Tablica 4. Područja Nature 2000 i ciljevi očuvanja

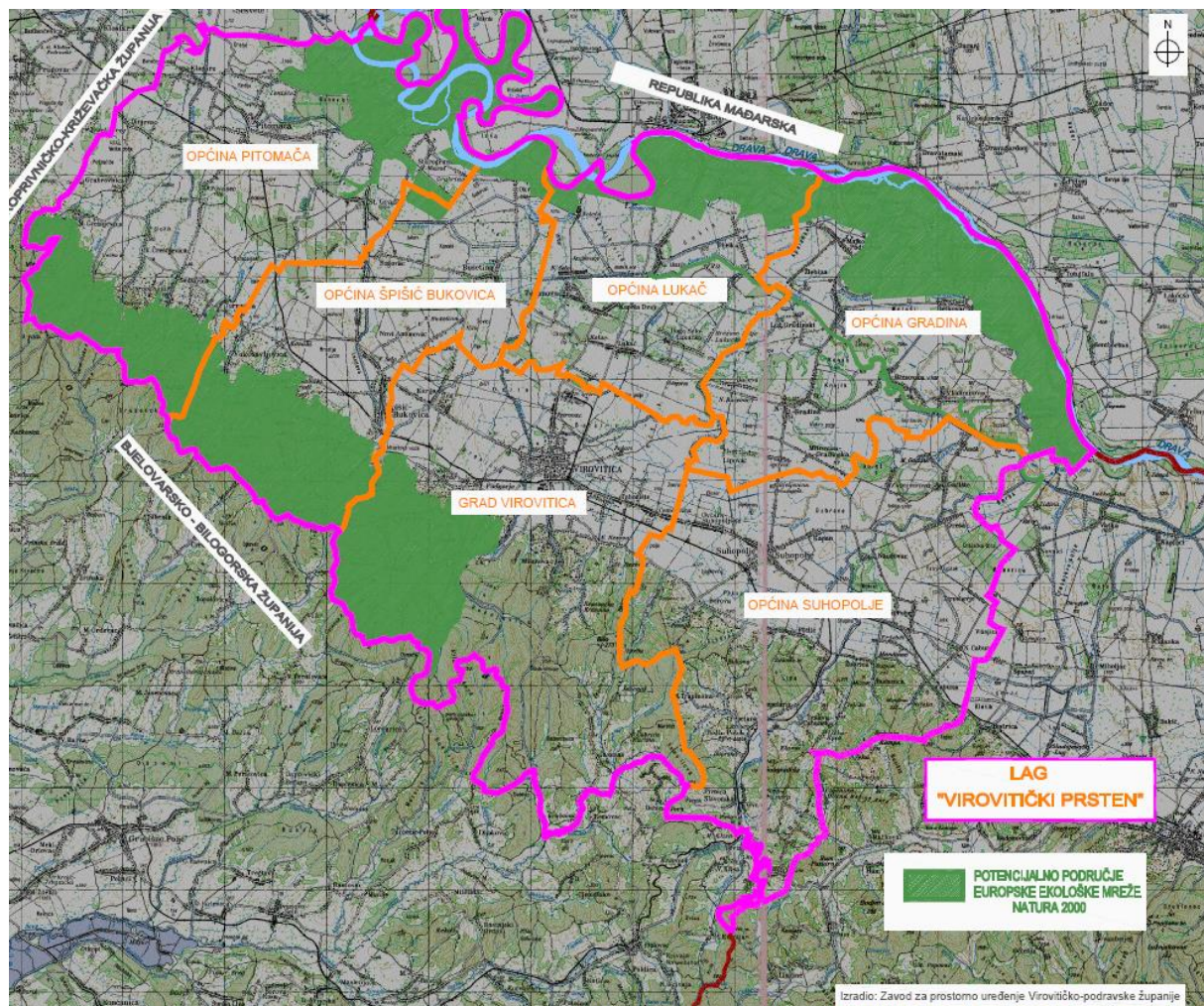
<i>OZNAKA I PODRUČJE</i>	<i>PODRUČJE</i>	<i>CILJEVI OČUVANJA</i>
HR2000407 Širinski otok	Vodena i močvarna staništa	E.1. 91E0* Priobalne poplavne šume vrba i topola
HR2000408 Jelkuš	Vodena i močvarna staništa	E.1. 91E0* Priobalne poplavne šume vrba i topola
HR2000409 Križnica	Vodena i močvarna staništa	E.1. 91E0* Priobalne poplavne šume vrba i topola
HR2000575 Budakovac	Jezera	Prirodna eutrofna jezera s vegetacijom <i>Hydrocharition</i> ili <i>Magnopotamion</i>

Tablica 5. Međunarodno važna područja za ptice

OZNAKA I PODRUČJE	*CILJNE VRSTE :	
	Vrste (Hrv)	Vrste (Lat)
HR1000008 Bilogora i Kalničko gorje	bjelovrata muharica	<i>Ficedula albicollis</i>
	crvenoglavi djetlić	<i>Dendrocopos medius</i>
	mala muharica	<i>Ficedula parva</i>
	škanjac osaš	<i>Pernis apivorus</i>
HR1000012 Taložnice Virovitičke šećerane	vlastelica	<i>Himantopus himantopus</i>
HR1000014 Gornji tok Drave (od Donje Dubrave do Terezinog polja)	crvenokljuna čigra	<i>Sterna hirundo</i>
	mala čigra	<i>Sterna albifrons</i>
	modrovoljka	<i>Luscinia svecica</i>
	štekavac	<i>Haliaeetus albicilla</i>
	vodomar	<i>Alcedo atthis</i>
HR1000015 Srednji tok Drave (od Terezinog polja do Donjeg Miholjca)	čaplja danguba	<i>Ardea purpurea</i>
	modrovoljka	<i>Luscinia svecica</i>
	štekavac	<i>Haliaeetus albicilla</i>
	vodomar	<i>Alcedo atthis</i>
HR2001004 Stari	crnka	<i>Umbra krameri</i>

Gradac – Lendava		
HR2001005 Starogradački Marof	crnka	Umbra krameri
HR2001006 Županijski kanal (Gornje Barje - Zidina)	crnka	Umbra krameri

Karta 2. Kartografski prikaz područja NATURA 2000 LAG-a „Virovitički prsten“

Izvor: Zavod za prostorno uređenje Virovitičko-podravске županije

Prilog br. 4. Tablični prikaz izdanih dozvola za obavljanje djelatnosti skupljanja i skladištenja otpada području LAG-a „Virovitički prsten“, Popis odlagališta i pregledi količina sakupljenog otpada

Tablica 6. Popis dozvola izdanih u 2012. god. za obavljanje skupljanja i skladištenja otpada

<i>RB</i>	<i>IME TVRTKE</i>	<i>ROK VAŽENJA DOZVOLE</i>	<i>NAMJENA:</i>
1.	Obrt Halilović Pitomača	5 god.	skupljanje neopasnog otpada
2.	Opeco d.o.o. Virovitica	5 god.	odlaganje inertnog otpada (proizvodni otpad)
3.	Vitrex d.o.o. Virovitica	5 god.	skupljanje, skladištenje, obrada i uporaba jestivog ulja i masti
4.	„VIROVITIČKI PRSTEN“ Metal d.o.o. Virovitica	5 god.	skupljanje i skladištenje neopasnog otpada
5.	Globus d.o.o. Pitomača	5 god.	skupljanje neopasnog otpada
6.	Obrt Felix Pitomača	5 god.	skupljanje i skladištenje neopasnog otpada
7.	Metaldis d.o.o. Pitomača	5 god.	skupljanje i skladištenje neopasnog otpada
8.	RaMa d.o.o. Virovitica	5 god.	skupljanje, skladištenje i uporaba neopasnog otpada (jestiva ulja i masti)

Izvor podataka: ROO, 2012. god.

Tablica 7. Popis odlagališta otpada na području LAG-a „Virovitički prsten“

ODLAGALIŠTE OTPADA	JLS IZ KOJIH SE TPAD ZBRINJAVA
Gradsko odlagalište Virovitica	Virovitica Suhopolje Gradina Lukač Špišić Bukovica Voćin
Klisa	Sva naselja sa područja općine Pitomača (ukupno 11)

Izvor podataka: ROO, 2012. god.

Tablica 8. Pregled količine skupljenog komunalnog otpada po skupljačima za 2012. god. koje su odložene na odlagališta

SAKUPLJAČ	KOLIČINA SKUPLJENOG OTPADA (T)
Flora Vtc d.o.o. Virovitica	13.799,99
Komunalno Pitomača d.o.o.	4300

Izvor podataka: ROO, 2012. god.

Tablica 9. Pregled količina komunalnog otpada po općinama uključujući i grad Viroviticu koje su odložene na odlagalište u 2012. god.

RB	JLS	KOLIČINA OTPADA (t)	ODLAGALIŠTE
1.	Grad Virovitica	5518	gradsko odlagalište u Virovitici
2.	Gradina	661	gradsko odlagalište u Virovitici
3.	Lukač	703	gradsko odlagalište u Virovitici
4.	Suhopolje	1323	gradsko odlagalište u Virovitici
5.	Špišić Bukovica	701	gradsko odlagalište u Virovitici
6.	Pitomača	4300	Klisa Pitomača

Izvor podataka: ROO, 2012. god.

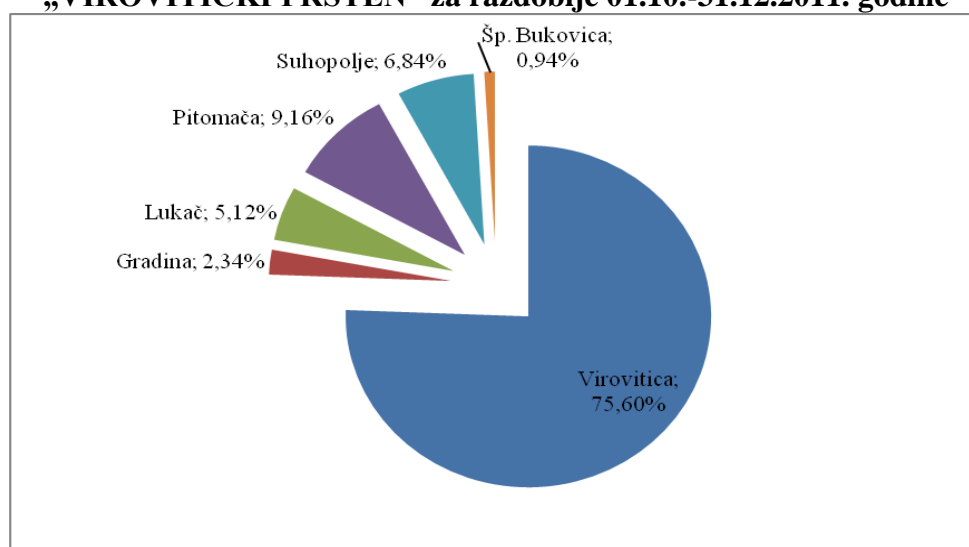
Prilog br. 5. Tablični i grafički prikaz ukupnih prihoda i rashoda poduzetnika po jedinicama lokalne samouprave na području LAG-a „VIROVITIČKI PRSTEN“ za razdoblje 01.01.-31.12.2011. godine

Tablica 10. Ukupni prihodi i rashodi poduzetnika po gradovima i općinama na području LAG-a „VIROVITIČKI PRSTEN“ za razdoblje 01.01.-31.12.2011. godine

Grad/općina	Poduzetnici		Ukupni prihodi		Ukupni rashodi		Razlika (UP-UR) u kn
	Broj	%	u kn	%	u kn	%	
Virovitica	256	58.31	2.295.785	75.60	2.206.735	75.61	89.050
Gradina	14	3.19	71.151	2.34	70.470	2.42	681
Lukač	20	4.56	155.531	5.12	144.903	4.97	10.628
Pitomača	101	23.01	278.249	9.16	261.396	8.96	16.853
Suhopolje	30	6.83	207.876	6.84	206.589	7.08	1.287
Šp. Bukovica	18	4.10	28.541	0.94	28.123	0.96	418
Sveukupno LAG	439	100,00	3.037.133	100,00	2.918.216	100,00	118.917

Izvor: HGK, Virovitičko-podravska županija

Grafikon 2.: Ukupan prihod poduzetnika, po gradovima i općinama na području LAG-a „VIROVITIČKI PRSTEN“ za razdoblje 01.10.-31.12.2011. godine

Izvor: HGK, Virovitičko-podravska županija

Prilog br. 6. Tablični prikaz Poduzetničkih zona prema Jedinicama lokalne samouprave na području LAG –a „Virovitički prsten“

Tablica 11. Poduzetničke zone na području LAG-a

<i>Jedinica lokalne samouprave</i>	<i>Poduzetnička zona</i>	<i>Ukupna površina ha</i>	<i>Slobodna površina ha</i>	<i>Broj parcela</i>	<i>Broj poduzetnika</i>	<i>Status</i>
Virovitica	II.	6.67	2.90	21	11	dovršeno
	III.	40.74	18.50	50	18	dovršeno
	Antunovac	5.30	1.00	1	5	dovršeno
	Sjever	21.17	10.00	1	0	dovršeno
	Sjever I.	30.46	3.00	0	0	u pripremi
	Sjever II.	54.39	2.00	0	0	u pripremi
	Zapad I.	28.53	11.82	15	0	u pripremi
	Zapad II.	77.70	45.92	4	0	u pripremi
Lukač	Brezik-Jug	14.06	14.06	0	0	u pripremi
Pitomača	Rakitka I.	13.08	3.19	6	3	dovršeno
Suhopolje	Odboj-Jug	22.72	10.00	15	0	u pripremi
	Bjeljevina	11.99	11.99	0	0	u pripremi
Ukupno		326.81	134.38	113	37	

Izvor: Vidra, Agencija za regionalni razvoj Virovitičko-podravске županije

Prilog br. 7. Tablični prikazi vezani uz poljoprivrednu proizvodnju na području LAG – a „Virovitički prsten“

Tablica 12. Organizacijski oblik poljoprivrednih proizvođača na području VPŽ

Broj poljoprivrednih gospodarstava prema tipu PG-a na području navedenih Gradova/Općina						
Grad/Općina	OPG	OBRT	OSTALI	TRGOVAČKO DRUŠTVO	ZADRUGA	Ukupno
Gradina	642	9	3	6	5	665
Lukač	385	11	1	5	-	402
Pitomača	1.439	25	4	16	7	1.491
Suhopolje	768	11	3	10	4	796
Špišić Bukovica	770	10	-	9	2	791
Virovitica	960	21	3	25	7	1.016
Ukupno	4.964	87	14	71	25	5.161

Izvor: APPRRR 2013. godine

Tablica 13. Broj gospodarstava prema veličini na području Virovitičko-podravske županije

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
0-1 ha	1.885	2.045	2.180	2.262	2.442	2.251	1.740
1-3 ha	1.236	1.303	1.374	1.428	1.582	1.723	1.928
3-5 ha	907	876	845	849	901	1.012	1.215
5-10 ha	1.237	1.131	1.078	1.025	985	998	1.139
10-20 ha	645	612	618	613	599	573	578
20-50 ha	257	270	294	390	473	478	495
Iznad 50ha	86	94	133	220	219	234	224
Bez zemljišta	2.082	2.135	2.101	2.056	1.852	1.809	1.641
UKUPNO	8.335	8.466	8.623	8.843	9.053	9.078	8.960

Izvor: Agencija za plaćanja u poljoprivredi, ribarstvu i ruralnom razvoju

Tablica 14. Površina korištenoga poljoprivrednog i ostalog zemljišta po kategorijama

Područje	Uk. polj. zemljište, ha	Oranice i vrtovi	Povrtnjaci	Livade	Pašnjaci	Voćnjaci	Vinogradi	Rasadnici i dr.	Ostalo
VPŽ	58.861,84	51.686,05	254,66	4.102,08	1.274,89	920,31	362,64	6.579,28	1.255,85
Gradina	5.970,97	5.742,03	12,52	142,03	17,67	41,37	3,39	462,2	12,04
Lukač	4.520,00	4.315,63	15,42	127,69	15,65	30,81	6,47	263	15,4
Pitomača	8.236,09	6.946,75	25,59	936,24	24,68	103,32	173,83	1.128,92	62,66
Suhopolje	5.550,60	4.702,19	28,11	554,75	129,69	94,48	14,93	928,41	207,57
Šp.Bukovica	6.028,78	5.263,55	13,02	511,73	102,59	41,14	53,52	566,48	64,08
Virovitica	4.802,33	4.040,17	34,16	398,49	49,14	187,85	40,01	736,88	122,21
Ukupno LAG	35.108,77	31.010,32	128,82	2.670,93	339,42	498,97	292,15	4.085,89	483,96

Izvor: www.dzs.hr, Popis poljoprivrede 2003.

Tablica 16. Broj stoke na području LAG-a „Virovitički prsten“

Broj stoke na području navedenih gradova/općina								
Grad/Općina	GOVEDO	KONJI	KOZE	MAGARCI	OVCE	PERAD	SVINJE	Ukupno
Gradina	896	74	47	20	614	13.294	545	15.490
Lukač	1.540	13	27	-	537	5.064	442	7.623
Pitomača	2.355	61	131	10	2.269	10.875	1.680	17.381
Suhopolje	1.139	230	117	2	2.090	9.558	858	13.994
Špišić Bukovica	1.180	19	9	-	508	7.242	366	9.324
Virovitica	630	45	56	-	2.137	11.525	1.408	15.801
Ukupno	7.740	442	387	32	8.155	57.558	5.299	79.613

Izvor: APPRRR 2013. godine

Tablica 15. Voćarska proizvodnja na području LAG-a „Virovitički prsten“

Naselje	Voćne vrste	Orašaste drvenaste kulture	Mješoviti trajni nasadi	Vinograd
GRADINA	37,16	23,48	0,09	4,14862
LUKAČ	19,57	13,75	0,1	3,019045
PITOMAČA	108,18	21,95	0	83,54151
SUHOPOLJE	87,51	54,24	0,76	9,127617
ŠP.BUKOVICA	63,61	9,31	0,38	35,41376
VIROVITICA	209,92	59,66	4,11	17,59204
LAG ukupno	525,96	182,39	5,45	152,843
VPŽ ukupno	1.087,29	620,27	8,91	498,207

Izvor: HPK, 2011. godina

Tablica 17. Broj pčelara i pčelinjih zajednica

Naselje	Broj pčelara	Br. pčelinjih zajednica
GRADINA	3	90
PITOMAČA	12	1.654
SUHOPOLJE	4	748
ŠP. BUKOVICA	5	715
VIROVITICA	38	5.676
LAG „VIROVITIČKI PRSTEN“ ukupno	62	8.883

Izvor: Pčelarski katastar

Prilog br. 8. Tablični prikaz vezani uz turizam na području LAG –a „Virovitički prsten“

Tablica 18. Broj ležajeva, dolazaka i noćenja turista na području LAG – a „Virovitički prsten“

JLS	Broj ležajeva	Dolasci u 2010.	Noćenja u 2010.	Dolasci u 2011.	Noćenja u 2011.	Dolasci u 2012.	Noćenja u 2012.
Virovitica	110	2313	5682	1812	4452	2030	4330
Pitomača	22	34	34	97	82	31	201
Špišič Bukovica	27	614	1084	697	1212	746	1320
Lukač	0	0	0	0	0	0	0
Gradina	0	0	0	0	0	0	0
Suhoplje	0	0	0	0	0	0	0
UKUPNO	159	2961	6800	2606	5746	2807	5851

Izvor: Turistička zajednica Virovitičko-podravske županije

Prilog br. 9. Tablični prikazi demografskih podataka za područje LAG –a „Virovitički prsten“

Tablica 19. Broj i gustoća stanovništva LAG-a „Virovitički prsten“

Prostorna jedinica	Površina (km ²)	Broj stanovnika 2001.	Broj stanovnika 2011.	Razlika 2001./2011.	Gustoća naseljenosti 2011.(st./(km ²))
RH	56.602,90	4.437.460	4.284.889	-3,44%	75,7
VPŽ	2.024	93.389	84.836	-9,16%	41,92
Područje LAG-a	814,46	54.101	49.738	-8,06%	61,07
Virovitica	178,49	22.618	21.291	-5,87%	119,28
Gradina	120,9	4.485	3.850	-14,16%	31,84
Lukač	83,23	4.276	3.634	-15,01%	43,66
Pitomača	158,14	10.465	10.059	-3,88%	63,61
Suhopolje	166,7	7.524	6.683	-11,18%	40,09
Špišić Bukovica	107	4.733	4.221	-10,82%	39,45

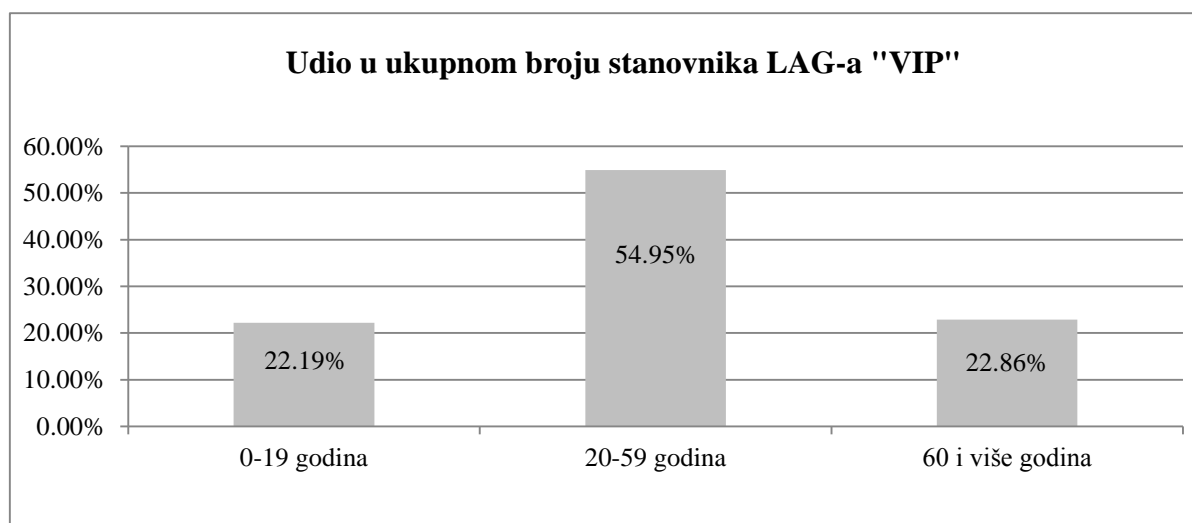
Izvor: www.dzs.hr

Tablica 20. Dobna i spolna struktura stanovništva LAG-a „Virovitički prsten“

Jedinica lokalne samouprave	0-19 godina	20-59 godina	60 i više godina	Udio JLS u uk. stan. LAG-a	Broj žena u uk. stan. LAG.-a	Broj muškaraca u uk. stan. LAG.-a
Virovitica	4.599	12.136	4.556	42,81%	11.068	10.223
Gradina	909	2.012	929	7,74%	1.967	1.883
Lukač	777	1.954	903	7,31%	1.856	1.778
Pitomača	2.366	5.554	2.139	20,22%	5.240	4.819
Suhopolje	1.377	3.460	1.846	13,44%	3.470	3.213
Šp. Bukovica	1.007	2.215	999	8,49%	2.185	2.036
Ukupno stan. LAG-a	11.035	27.331	11.372	49.738	25.786	23.952
Udio u uk. stan. LAG-a	22,19%	54,95%	22,86%	100,00%	51,84%	48,16%

Izvor: www.dzs.hr

Grafikon 3. Dobna struktura stanovništva

Izvor: www.dzs.hr

Tablica 21. Stanovništvo starije od 15 godina prema završenoj razini obrazovanja

Završena škola	Muškarci	Žene	Ukupno	Udio u LAG-u (%)
Bez škole	379	1.155	1534	4,31%
Osnovna škola	6.316	8.609	14.925	41,95%
Srednja škola	9.409	6.716	16.125	45,33%
Viša škola i stručni studij	530	452	982	2,76%
Visoka stručna sprema	799	666	1.465	4,12%
Magisterij	26	16	42	0,12%
Doktorat	6	6	12	0,03%
Nepoznato	255	235	490	1,38%
Stan. staro 15 god. i više	17.720	17.855	35.575	100,00%

Izvor: www.dzs.hr, Popis stanovništva 2001.

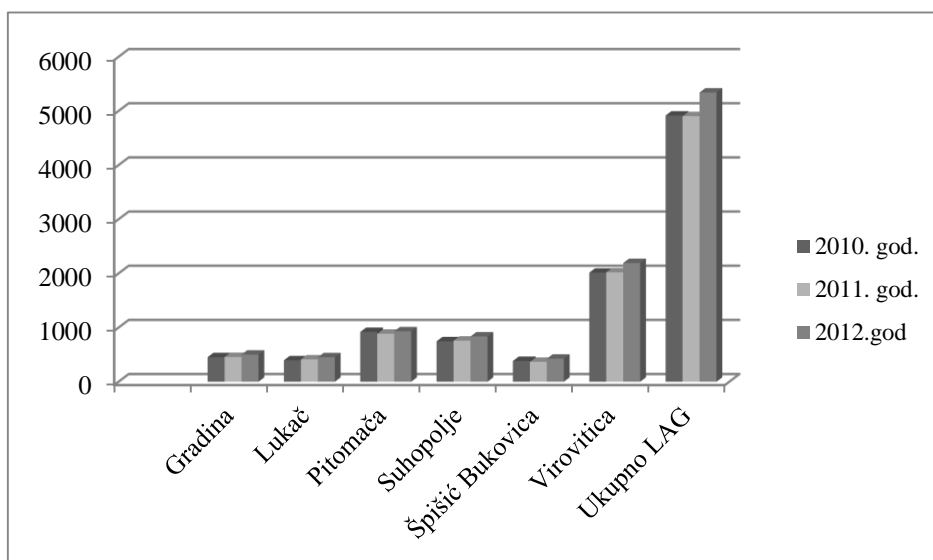
Prilog br. 10. Tablični i grafički prikaz nezaposlenosti na području LAG –a „Virovitički prsten“

Tablica 22. Broj nezaposlenih na području LAG-a „Virovitički prsten“ u 2010., 2011. i 2012. godini

Jedinica lokalne samouprave	2010. god.	% za 2010.god.	2011. god.	% za 2011. god.	2012.god	% za 2012. god.
Gradina	454	9,24%	457	9,32%	502	9,40
Lukač	397	8,08%	412	8,40%	452	8,46
Pitomača	919	18,70%	887	18,09%	932	17,45
Suhopolje	747	15,20%	759	15,48%	836	15,66
Špišić Bukovica	384	7,81%	368	7,50%	426	7,98
Virovitica	2.014	40,98%	2.021	41,21%	2.192	41,05
Ukupno LAG	4.915	100,00%	4.904	100,00%	5.340	100,00

Izvor: HZZ – Područna služba Virovitica

Grafikon 4. Broj nezaposlenih na području LAG-a „Virovitički prsten“ u 2010., 2011. i 2012. godini

Izvor: HZZ – Područna služba Virovitica

Prilog br. 11. Tablični prikaz Udruga prema djelatnostima na području LAG –a „Virovitički prsten“

Tablica 23.:Prikaz Udruga na području LAG-a „Virovitički prsten“ po djelatnostima

VRSTE UDRUGA	VIROVITICA	Š. BUKOVICA	PITOMAČA	GRADINA	LUKAČ		SUHOPOLJE	UK. BROJ UDRUGA
TEHNIČKE	9	3	4	2	1	2		21
SPORTSKE	91	8	22	5	2	7		135
GOSPODARSKE	30	4	11	2	3	6		56
KULTURNE	24	3	6	1	/	4		38
SOCIJALNE	20	1	2	2	/	1		26
HUMANITARNE	15	1	3	/	/	/		19
EKOLOŠKE	5	/	/	/	/	/		5
ZDRAVSTVENE	11	/	2	1	/	5		19
ZNANSTVENE	3	/	1	/	/	/		4
UDRUŽ. ZA OKUP. DJECE I MLADEŽI I OBITELJI	3	1	/	/	/	2		6
UDRUGE IZ DOMOVINSKOG RATA	10	/	3	/	/	/		13
OKUPLJANJE ŽENA	/	/	/	/	/	/		0
OSTALE	25	2	3	/	/	4		34
UKUPNO	246	23	57	13	6	31		376

Izvor: Registar udruga RH

Prilog br. 12. Tablični prikaz financijskih kapaciteta Jedinica lokalnih samouprava na području LAG –a „Virovitički prsten“

Tablica 41. Proračun i plan proračuna jedinica lokalne samouprave područja LAG-a „Virovitički prsten“ za 2012. i 2013. godinu

Općina	Proračun 2012.		Plan proračun za 2013.	
	Prihodi (kn)	Rashodi (kn)	Prihodi (kn)	Rashodi (kn)
Pitomača	20.014.000,00	20.014.000,00	23.250.000,00	23.250.000,00
Šp. Bukovica	3.697.000,00	3.728.191,00	4.211.000,00	4.211.000,00
Lukač	3.888.100,00	3.888.100,00	5.826.333,02	5.826.333,02

Gradina	7.165.307,60	5.705.632,13	6.620.000,00	6.620.000,00
Suhopolje	10.644.607,35	10.883.183,19	16.213.293,35	16.213.293,35
Grad Virovitica	84.122.000,00	84.122.000,00	81.684.000,00	81.684.000,00

Izvor: Proračuni jedinica lokalne samouprave

Prilog br. 13. Tablični prikaz najznačajnijih projekata koji su se provodili na području LAG –a „Virovitički prsten“

Tablica 45. Projekti na području LAG –a „VIROVITIČKI PRSTEN“

Red. broj	Naziv projekta	Korisnik	Sektor (infrastruktura, poljoprivreda, poduzetništvo, zaštita okoliša itd.)	Izvor financiranja	Vrijednost projekta HRK	Godina izvedbe
1.	Nova zgrada Opće bolnice Virovitica	Grad Virovitica i Virovitičko-podravaska županija	Društvene djelatnosti	Vlada RH, VPŽ i Grad Virovitica	80.000.000,00	2008./2009./2010.
2.	Dječji vrtić Cvrčak	Grad Virovitica	Društvene djelatnosti	Grad Virovitica	6.500.000,00	2009./2010.
3.	Poduzetnička zona III	Grad Virovitica	Gospodarstvo	Fondovi RH	2.000.000,00	2012./2013.
4.	E-inkubator	Virovitičko-podravaska županija i Grad Virovitica	Gospodarstvo	Fondovi EU	7.201.619,00	2012./2013.
5.	Sanacija prometnica	Općina Gradina	Infrastruktura	Fond za regionalni razvoj i ŽUC	2.255.565,82	
6.	Dvorac kurija Janković – Kaplea dvor	Virovitičko-podravaska županija	Turizam	IPA CBC HU-CR	15.000.000,00	2013./2014.
7.	Područna škola Lukač	Virovitičko-podravaska županija i Općina Lukač	Društvene djelatnosti	Virovitičko-podravaska županija i Općina Lukač	785.000,00	2012./2013.
8.	Izgradnja plinovoda	Plin VTC	Infrastruktura	Plin VTC i Općina Lukač	4.027.000,00	
9.	Obnova kino dvorane	Općina Pitomača	Društvene djelatnosti	MRRFEU	131.000,00	2013./2014.
10.	Modernizacija školskog kurikulumu	Općina Pitomača	Društvene djelatnosti	IPA IV	347.327,35	2013.
11.	Područna škola Rogovac	Osnovna škola Špišić Bukovica	Društvene djelatnosti	Virovitičko-podravaska županija i Općina Špišić Bukovica	810.000,00	2012./2013
12.	Rekonstrukcija škole u Cabuni	Osnovna škola Suhopolje	Društvene djelatnosti	IPA CBC HU- CR	1.300.000,00	2011./2012.
13.	Obnova dvorca Janković - 1 faza	Virovitičko-podravaska županija	Turizam	MRRFEU	459.000,00	2013.

Prilog br.14. Članovi upravnih tijela i skupštine LAG –a „VIROVITIČKI PRSTEN“**Predsjednik Skupštine LAG-a:** Ivica Kirin,dipl.ing**Članovi Skupštine LAG-a**

R. br.	Članovi	Predstavnik	Adresa	Sektor
1.	Grad Virovitica	Ivica Kirin	Trg kralja Tomislava 6/2, 33000 Virovitica	javni
2.	Općina Lukač	Đuro Bukvić	Lukač 50, 33406 Lukač	javni
3.	Općina Špišić Bukovica	Hrvoje Miler	Vinogradska 4, 33404 Špišić Bukovica	javni
4.	Općina Gradina	Dražen Peić	Trg hrvatskih Branitelja 1, 33411 Gradina	javni
5.	Općina Suhopolje	Marijan Brlek	Trg sv. Terezije 10, 33410 Suhopolje	javni
6.	Općina Pitomača	Željko Grgačić	Ljudevita Gaja 26/1, 33405 Pitomača	javni
7.	Sanja Kirin	-	Požari 63, 33000 Virovitica	civilni
8.	Dijana Stiblik	-	Požari 38, 33000 Virovitica	civilni
9.	Agencija Pintarić	Alan Pintarić	Ljudevita Gaja 108, 33405 Pitomača	gospodarski
10.	AGROLAND d.o.o.	Mario Ramljak	Vinkovačka cesta 11, 33000 Virovitica	gospodarski
11.	Artos d.o.o.	Zdravko Rengel	Lukač 94 A, 33406 Lukač	gospodarski
12.	Danijela Erceg	-	Kardinala Franje Kuharića 17, Čemernica	civilni
13.	DIBA d.o.o.	Ljerka Blažević	Kralja Tomislava 5, 33410 Suhopolje	gospodarski
14.	Dubravka Dvojak	-	Andrije Hebranga 11, 33000 Virovitica	civilni
15.	FARMALAND d.o.o.	Zlatko Dumančić	Bjeljevina bb, 33410 Suhopolje	gospodarski
16.	Flora VTC	Željko Iharoš	Vukovarska 5, 33000 Virovitica	gospodarski
17.	HERBEA d.o.o.	Darko Poslek	Petra Preradovića 73, 33404 Špišić Bukovica	gospodarski
18.	Informativni centar Virovitica d.o.o.	Kristijan Toplak	Ferde Rusana 1/9, 33000 Virovitica	gospodarski
19.	Ljubica Kravaršćan	-	Stanka Ilića 20, 33000 Virovitica	civilni
20.	Marijan Veličan	-	Vladimira Nazora 75, Stari Gradac	civilni
21.	Matija Kojadin	-	Trg bana Josipa Jelačića 34, Lipovac	civilni
22.	Nikolina Sabolić	-	Matije Gupca 20, 33404 Bušetina	civilni
23.	OPG Anita Mikac	Anita Mikac	Gornje Bazje 127, 33407 Gornje Bazje	gospodarski
24.	OPG Branko Marčeta	Branko Marčeta	N.Antunovac 7, 33404 Špišić Bukovica	gospodarski
25.	OPG Dalibor Kirin	Dalibor Kirin	Zagrebačka 118, Čemernica, 33000 Virovitica	gospodarski

26.	OPG Ivan Kojadin	Ivan Kojadin	Jelačićeva 34, Lipovac, Gradina	gospodarski
27.	OPG Josip Boda	Josip Boda	Lukač 42, 33406 Lukač	gospodarski
28.	OPG Mladen Pinc	Mladen Pinc	Terezino Polje 134, 33406 Lukač	gospodarski
29.	OPG Tomislav Lelek	Tomislav Lelek	Petra Preradovića 21, 33404 Špišić Bukovica	gospodarski
30.	OPG Zoran Kovač	Zoran Kovač	Sedlarica 42, 33405 Pitomača	gospodarski
31.	OPG Zvonimir Litrić	Zvonimir Litrić	Trg bana Josipa Jelačića 14, Lipovac	gospodarski
32.	OPG Zvonko Hideg	Zvonko Hideg	Matije Gupca 13, 33404 Bušetina	gospodarski
33.	Organizacija slijepih Virovitičko-podravске županije	Željko Zec	Trg bana Josipa Jelačića 9, 33000 Virovitica	civilni
34.	PČELARSTVO BALINT	Dubravko Balint	Mile Budaka 10, 33000 Virovitica	gospodarski
35.	Plin VTC	Zvonko Kožnjak	Ferde Rusana 2, 33000 Virovitica	gospodarski
36.	Podrum Vineda d.o.o.	Damir Kaša	Kolodvorska 77, 33404 Vukosavljevica	gospodarski
37.	POLJOPRIVREDNA ZADRUGA GRADINA	Mladen Mavriček	Trg kralja Zvonimira 1, 33411 Gradina	gospodarski
38.	Poljoprivredni obrt Apis	Željko Vrbos	Stjepana Radića 45, 33412 Cabuna	gospodarski
39.	Poljoprivredni obrt Novosel	Blaženka Novosel	Brezik 51, 33406 Brezik	gospodarski
40.	Poljoprivredno dobro d.o.o.	Branko Pavković	Trg kralja Zvonimira 1, 33411 Gradina	gospodarski
41.	Poljoprivredno gospodarstvo Branko Rengel	Branko Rengel	Sedlarica 11 a, 33405 Pitomača	gospodarski
42.	Poljoprivredno gospodarstvo Marin Posavec	Marin Posavec	Rogovac 99, 33404 Špišić Bukovica	gospodarski
43.	Poslovni Park Virovitica d.o.o.	Branimir Bukvić	Ivana Gorana Kovačića 8, 33 000 Virovitica	gospodarski
44.	PZB ZLATNI VRTOVI-VIROVITICA	Siniša Novosel	Poduzetnička Zona Antunovac, 33000 Virovitica	gospodarski
45.	RADIO PITOMAČA d.o.o.	Zvonko Horvat	Trg kralja Tomislava 12/1, 33405, Pitomača	gospodarski
46.	Sanja Đeri Kovač	-	Trg bana J.Jelačića 13, 33000 Virovitica	civilni
47.	Sanja Nadaković	-	Vladimira Nazora 69, 33404 Bušetina	civilni
48.	Spider grupa d.o.o.	Denis Nemčević	Petra Preradovića 71, 33405 Pitomača	gospodarski
49.	Športski klub slijepih „Život“	Perica Mihaljević	Trg bana Josipa Jelačića 9, 33000 Virovitica	civilni
50.	Tihana Harmund	-	Petra Berislavića 18, 33000Virovitica	civilni
51.	Tomislav Rudec	-	Svetog Trojstva 14, 33000 Virovitica	civilni
52.	Udruga čuvarice kulturne baštine	Ivka Mađar	Kladare 33, 33405 Kladare	civilni
53.	Udruga vinogradara i	Zlatko Pleša	Ivana Mažuranića 2, 33000	civilni

	voćara "Sveti Vinko", Virovitica		Virovitica	
54.	Udruga voćara Virovitičko-podravske županije	Zdravko Pokupić	Vladimira Nazora 2, 33000 Virovitica	civilni
55.	Veterinarska ambulanta Kravaršćan	Nenad Kravaršćan	Brezik 47a, 33406 Lukač	gospodarski
56.	VIRKOM d.o.o.	Damir Marenić	Kralja Petra Krešimira IV 30, 33000 Virovitica	gospodarski

Članovi Upravnog odbora LAG-a

UPRAVNI ODBOR LAG-a VIP 3.10.2013.						
R.br.	Ime i prezime	Sektor	%	Spol	%	Dob
1.	Ivica Kirin	javni	26,67	M	53,33	
2.	Đuro Bukvić	javni		M		
3.	Hrvoje Miler	javni		M		
4.	Marijan Brlek	javni		M		
5.	Sanja Đeri Kovač	civilni	46,66	Ž	46,67	< 29 god.
6.	Sanja Nađaković	civilni		Ž		< 29 god.
7.	Ivka Mađar	civilni		Ž		
8.	Matija Kojadin	civilni		M		< 29 god.
9.	Zdravko Pokupić	civilni		M		
10.	Ljubica Kravaršćan	civilni		Ž		
11.	Danijela Erceg	civilni		Ž		
12.	Blaženka Novosel	gospodarski	26,67	Ž		
13.	Denis Nemčević	gospodarski		M		< 29 god.
14.	Marin Posavec	gospodarski		M		< 29 god.
15.	Ljerka Blažević	gospodarski		Ž		
			100		100	

Članovi Nadzornog odbora- LAG-a

1. Željko Grgačić,
2. Dražen Peić,
3. Tihana Harmund.

Prilog br.15. Naselja i JLS na području LAG –a „Virovitički prsten“

Područje LAG-a VIP					
Grad Virovitica	Gradina	Lukač	Pitomača	Suhopolje	Špišić Bukovica
1. Čemernica	1. Bačevac	1. Brezik	1. Dinjevac	1. Borova	1. Bušetina
2. Golo Brdo	2. Brezovica	2. Budrovac	2. Grabrovnica	2. Budanica	2. Lozan
3. Jasenaš	3. Budakovac	Lukački	3. Kladare	3. Cabuna	3. Novi Antunovac
4. Korija	4. Detkovac	3. Dugo Selo	4. Križnica	4. Dvorska	4. Okrugljača
5. Milanovac	5. Gradina	Lukačko	5. Mala	5. Gačićšte	5. Rogovac
6. Podgorje	6. Lipovac	4. Gornje	Črešnjevica	6. Gvozdanska	6. Špišić Bukovica
7. Rezovac	7. Lug Gradinski	Bazje	6. Otrovanec	7. Jugovo Polje	7. Vukosavljevica
8. Rezovačke Krčevine	8. Novi Gradac	5. Kapela	7. Pitomača	8. Levinovac	
9. Sveti Đurađ	9. Rušani	Dvor	8. Sedlarica	9. Mala	
10. Virovitica	10. Vladimirovac	6. Katinka	9. Stari Gradac	Trapinska	
	11. Žlebina	7. Lukač	10. Starogradački Marof	10. Naudovac	
		8. Rit	11. Turnašica	11. Orešac	
		9. Terezino Polje	12. Velika Črešnjevica	12. Pčelić	
		10. Turanovac		13. Pepelana	
		11. Veliko Polje		14. Pivnica Slavonska	
		12. Zrinj Lukački		15. Rodin Potok	
				16. Sovjak	
				17. Suhopolje	
				18. Trnava Cabunska	
				19. Velika Trapinska	
				20. Zvonimirovo	
				21. Žiroslavlje	
				22. Žubrica	

Prilog br.16. Financijski plan

Financijski plan provedbe LRS za LAG-a „VIROVITIČKI PRSTEN“ u 2013. godini

PODMJERA 1: Stjecanje vještina, animiranje stanovnika LAG područja		
STAVKA	IZNOS	PDV
1.1. Izrada studija za područje LAG-a (izrada studija - socio-ekonomske, regionalne, marketinške i druge)		
1.1.1. Usluge stručnjaka (ukupno)	60.000,00	15.000,00
1.1.2. Prijevod izrađenog dokumenta i simultano prevođenje	0	0
1.2. Usavršavanje i obrazovanje zaposlenika, volontera i članova LAG-a		
1.2.1. Usluge stručnjaka	23.000,00	5.750,00
1.2.2. Najam prostora i opreme za trening i obrazovanje	4.000,00	1.000,00
1.2.3. Usluga korištenja opreme za simultano prevođenje i tehničko osoblje	0	0
1.2.4. Usluga korištenja opskrbe pripremljenom hranom i pićem sudionika	5.000,00	500,00
1.2.5. Naknade, kotizacije i pretplate za časopise i magazine	3.000,00	300,00
1.2.6. Prijevod dokumenta (brošure i sl.)	1.000,00	250,00
1.3. Animacija, izrada promidžbenih materijala i organizacija promidžbenih događaja za članove i stanovnike LAG-a (seminari, radionice, sastanci, i drugo)		
1.3.1. Usluge stručnjaka (ukupno)	20.000,00	5.000,00
1.3.2. Najam prostora i opreme za animaciju i promidžbene događaje	5.000,00	1.250,00
1.3.3. Usluga korištenja opreme za simultano prevođenje i tehničko osoblje	0	0,00
1.3.4. Usluga korištenja opskrbe pripremljenom hranom i pićem sudionika	7.000,00	700,00
1.3.5. Izrada, umnažanje i podjela promotivnih materijala	15.000,00	3.750,00
1.3.6. Usluge oglašavanja putem TV/radio/novine/web	5.000,00	1.250,00

1.4. Sudjelovanje zaposlenika, volontera te članova LAG-a na seminarima, radionicama, sastancima i studijskim putovanjima (uključujući događaje u organizaciji nacionalne mreže za ruralni razvoj i Europske mreže za ruralni razvoj)		
1.4.1. Korištenje službenog ili privatnog vozila u službene svrhe	15.000,00	0
1.4.2. Korištenje javnog prijevoza – autobus, vlak, brod	5.000,00	0
1.4.3. Korištenje zrakoplova – ekonomska klasa	0	0
1.4.4. Korištenje lokalnog javnog prijevoza na mjestu događaja	1.000,00	0
1.4.5. Dnevnice	5.000,00	0
1.4.6. Smještaj	15.000,00	1.500,00
1.4.7. Naknade i kotizacije	10.000,00	2.500,00
UKUPNO PODMJERA 1	199.000,00	38.750,00

PODMJERA 2: Provedba lokalnih razvojnih strategija		
2.1. Plaće za voditelja/upravitelja LAG-a i/ili drugo osoblje		
2.1.1. Plaće zaposlenika LAG-a	IPARD mjera 202	Vlastita sredstva -članarine i drugi izvori
2.1.1.1. Voditelj ureda/manager (12 mjeseci)	75.000,00	21.029,59
2.1.1.2. Tajnik LAG-a (12 mjeseci)	75.000,00	21.029,59
Ukupno 2.1	150.000,00	42.059,18
STAVKA	IZNOS	PDV
2.2. Najam ureda i režijski izdaci		
2.2.1. Najam ureda (sjedište LAG-a) - 12 mjeseci	0	0
2.2.2. Telefon i internet	8.000,00	2.000,00
2.2.3. Režijski izdaci ureda: struja, voda, odvoz otpada, grijanje, plin, TV i radio preplata, pričuva, ostali režijski izdaci	0	0
2.3. Uredski materijal		
2.3.1. Potrošni uredski materijal	10.000,00	2.500,00
2.4. Nabava opreme		
2.4.1. Uredska oprema (uključujući montažu): namještaj i oprema/uređaji	24.000,00	6.000,00
2.4.2. Računalna oprema	24.000,00	6.000,00

2.5. Usluge		
2.5.1.Usluge računalnog stručnjaka	5.000,00	1.250,00
2.5.2.Usluge knjigovodstvenog stručnjaka	5.000,00	0
2.5.3. Usluge pravnog stručnjaka	5.000,00	1.250
Ukupno 2.2	81.000,00	19.000,00
Ukupno Podmjera 2:	231.000,00	

<i>PODMJERA 1</i>	<i>199.000,00</i>
<i>PODMJERA 2</i>	<i>231.000,00</i>
<i>UKUPNO IPARD 202</i>	<i>430.000,00</i>

Financijski plan provedbe LRS za LAG-a „VIROVITIČKI PRSTEN“ u 2014. godini

PODMJERA 1: Stjecanje vještina, animiranje stanovnika LAG područja		
STAVKA	IZNOS	PDV
1.1. Izrada studija za područje LAG-a (izrada studija - socio-ekonomske, regionalne, marketinške i druge)		
1.1.1. Usluge stručnjaka (ukupno)	60.000,00	15.000,00
1.1.2.Prijevod izrađenog dokumenta i simultano prevođenje	0	0
1.2. Usavršavanje i obrazovanje zaposlenika, volontera i članova LAG-a		
1.2.1. Usluge stručnjaka	23.000,00	5.750,00
1.2.2. Najam prostora i opreme za trening i obrazovanje	4.000,00	1.000,00
1.2.3. Usluga korištenja opreme za simultano prevođenje i tehničko osoblje	0	0
1.2.4. Usluga korištenja opskrbe pripremljenom hranom i pićem sudionika	5.000,00	500,00
1.2.5. Naknade, kotizacije i pretplate za časopise i magazine	3.000,00	300,00
1.2.6.Prijevod dokumenta (brošure i sl.)	1.000,00	250,00

1.3. Animacija, izrada promidžbenih materijala i organizacija promidžbenih događaja za članove i stanovnike LAG-a (seminari, radionice, sastanci, i drugo)		
1.3.1. Usluge stručnjaka (ukupno)	20.000,00	5.000,00
1.3.2. Najam prostora i opreme za animaciju i promidžbene događaje	5.000,00	1.250,00
1.3.3. Usluga korištenja opreme za simultano prevođenje i tehničko osoblje	0	0,00
1.3.4. Usluga korištenja opskrbe pripremljenom hranom i pićem sudionika	7.000,00	700,00
1.3.5. Izrada, umnažanje i podjela promotivnih materijala	15.000,00	3.750,00
1.3.6. Usluge oglašavanja putem TV/radio/novine/web	5.000,00	1.250,00
1.4. Sudjelovanje zaposlenika, volontera te članova LAG-a na seminarima, radionicama, sastancima i studijskim putovanjima (uključujući događaje u organizaciji nacionalne mreže za ruralni razvoj i Europske mreže za ruralni razvoj)		
1.4.1. Korištenje službenog ili privatnog vozila u službene svrhe	15.000,00	0
1.4.2. Korištenje javnog prijevoza – autobus, vlak, brod	5.000,00	0
1.4.3. Korištenje zrakoplova – ekonomska klasa	0	0
1.4.4. Korištenje lokalnog javnog prijevoza na mjestu događaja	1.000,00	0
1.4.5. Dnevnice	5.000,00	0
1.4.6. Smještaj	15.000,00	1.500,00
1.4.7. Naknade i kotizacije	10.000,00	2.500,00
UKUPNO PODMJERA 1	199.000,00	38.750,00

PODMJERA 2: Provedba lokalnih razvojnih strategija		
2.1. Plaće za voditelja/upravitelja LAG-a i/ili drugo osoblje		
2.1.1. Plaće zaposlenika LAG-a	IPARD mjera 202	Vlastita sredstva -članarine i drugi izvori
2.1.1.1. Voditelj ureda/manager (12 mjeseci)	75.000,00	21.029,59
2.1.1.2. Tajnik LAG-a (12 mjeseci)	75.000,00	21.029,59
Ukupno 2.1	150.000,00	42.059,18

STAVKA	IZNOS	PDV
2.2. Najam ureda i režijski izdaci		
2.2.1. Najam ureda (sjedište LAG-a) - 12 mjeseci	0	0
2.2.2. Telefon i internet	8.000,00	2.000,00
2.2.3. Režijski izdaci ureda: struja, voda, odvoz otpada, grijanje, plin, TV i radio preplata, pričuva, ostali režijski izdaci	0	0
2.3. Uredski materijal		
2.3.1. Potrošni uredski materijal	10.000,00	2.500,00
2.4. Nabava opreme		
2.4.1. Uredska oprema (uključujući montažu): namještaj i oprema/uređaji	24.000,00	6.000,00
2.4.2. Računalna oprema	24.000,00	6.000,00
2.5. Usluge		
2.5.1. Usluge računalnog stručnjaka	5.000,00	1.250,00
2.5.2. Usluge knjigovodstvenog stručnjaka	5.000,00	0
2.5.3. Usluge pravnog stručnjaka	5.000,00	1.250
Ukupno 2.2	81.000,00	19.000,00
Ukupno Podmjera 2:	231.000,00	

<i>PODMJERA 1</i>	<i>199.000,00</i>
<i>PODMJERA 2</i>	<i>231.000,00</i>
<i>UKUPNO IPARD 202</i>	<i>430.000,00</i>

Prilog br. 17. Javni poziv za prikupljanje projektnih ideja

LOKALNA AKCIJSKA GRUPA VIROVITIČKI PRSTEN

objavljuje

JAVNI POZIV

Za prikupljanje projektnih ideja za provedbu

Lokalne razvojne strategije na području LAG-a Virovitički prsten

Lokalna akcijska grupa Virovitički prsten (LAG VIP) uključuje područje *grada Virovitice te općine Suhopolje, Gradina, Lukač, Špišić Bukovica i Pitomača* te trenutno izrađuje zajedničku Lokalnu razvojnu strategiju (LRS) za područje LAG-a Virovitički prsten.

Pozivaju se svi *građani, predstavnici poduzeća, obrta, OPG-a, zadruga, udruga, javnih ustanova, općina, grada, mjesnih odbora i cijela šira zainteresirana javnost* s područja LAG-a Virovitički prsten da dostave svoje projektne ideje popunjene u dolje navedenom obrascu. To će uvelike pomoći za objedinjavanje i prepoznavanje svih problema i potreba područja LAG-a VIP te definiranje ciljeva koji se planiraju ostvariti u budućem razdoblju.

Ovo je jedinstvena prilika svima da svoje ideje unesu u zajedničku razvojnu strategiju putem koje će se Vaše poslovne i razvojne vizije financirati iz programa IPARD, LEADER i drugih fondova. Na temelju projektnih ideja prikupljenih i procijenjenih putem ovoga poziva, LAG VIP će kreirati bazu projekata za gore spomenute fondove te za implementaciju Lokalne razvojne strategije.

Sve projektne ideje se predaju u priloženom Obrascu za projektne ideje.

Napomena

Javni poziv je za podnositelje sa područja Lokalne akcijske grupe Virovitički prsten (grad Virovitica te općine Suhopolje, Gradina, Lukač, Špišić Bukovica i Pitomača).

Ovaj Poziv za predlaganje projektnih ideja *nije namijenjen financiranju projekata*, već se provodi isključivo radi procjene apsorpcijskog kapaciteta i uključivanja u Akcijski plan Lokalne razvojne strategije. Vlasništvo na projektnim idejama u potpunosti će se poštovati.

Predsjednik LAG-a Virovitički prsten

Prilog br. 18. Obrazac za prijavu projektnih ideja

1. Organizacija/institucija/tvrtka/udruga koja prijavljuje projekt				
	Naziv prijavitelja projektne ideje			
	Adresa			
	Broj telefona/fax			
	e-mail adresa			
	Kontakt osoba			
2. Opći podaci o projektu				
	Naziv projekta/projektne ideje			
	Glavni ciljevi projekta (opišite što svojim projektom želite postići/ostvariti)			
	Opis projektne ideje			
	Glavne aktivnosti projekta			
	Očekivani rezultati projekta			
	Potencijalni partneri u projektu			
3. Status/pripremljenost projekta				
	Tehnička/projektna dokumentacija (zaokružite ili podebljajte)	NIJE IZRAĐENA	U PRIPREMI	IZRAĐENA
	Lokacijska dozvola (zaokružite ili podebljajte)	NIJE IZRAĐENA	U PRIPREMI	IZRAĐENA
	Građevinska dozvola (zaokružite ili podebljajte)	NIJE IZRAĐENA	U PRIPREMI	IZRAĐENA
4. Financijski pokazatelji projekta				

	Procijenjena ukupna vrijednost projekta (bez PDV-a u Kn)	
	Vlastita uložena ili planirana sredstva potrebna za realizaciju projekta (Kn)	
	Ostali izvori financiranja projekta (ministarstva, fondovi, institucije, donatori, fondovi EU) – ako postoje	
5.	Procijenjeno vrijeme trajanja projekta (u mjesecima)	

Napomene:

- Ne prijavljujte projektne ideje koje su u provedbi ili je izvjesno da projekt ima neki drugi izvor financiranja.

- Prilikom ispunjavanja ovog obrasca koristite elektronski format!

- Obrazac možete popuniti za svaku Vašu projektnu ideju (jedan prijavitelj može prijaviti više projektnih ideja)

- Svi projektni prijedlozi moraju imati veći krug korisnika, odnosno, širu ciljanu skupinu i utjecati na razvoj zajednice.

Popunjen obrazac možete poslati na:

- mail: lag.virovitickiprsten@gmail.com ili
- osobno ili putem pošte na adresu: **LAG Virovitički prsten**
Trg kralja Tomislava 33000 Virovitica

Prilog br. 19: Baza projektnih ideja

Redni broj	Nositelj projekta	Naziv projekta	Pripremljenost-dokumentacija	Ukupna vrijednost projekta u kn
1.	Općina Gradina	Izgradnja društvenog doma u Bačevcu	U pripremi	2.000.000,00
2.	Općina Gradina	Izgradnja nogostupa Gradina-Bačevac	Nije izrađena	1.000.000,00
3.	Općina Gradina	Izgradnja tribina na igralištu ONK Gradina i dječjeg igrališta pored tribina	Nije izrađena	400.000,00
4.	Općina Gradina	Rekonstrukcija krovista Vatrogasnog doma u Gradini	Nije izrađena	250.000,00
5.	Udruga Čuvarice kulturne baštine iz Kladara	Adaptacija postojećeg objekta za zbirku starina	Nije izrađena	100.000,00
6.	Udruga Čuvarice kulturne baštine iz Kladara	Proizvodnja konoplje od sjemena do platna	Nije izrađena	30.000,00
7.	Udruga Čuvarice kulturne baštine iz Kladara	Park mladih „Brežek“ Kladare	Nije izrađena	30.000,00
8.	Udruga Čuvarice kulturne baštine iz Kladara	Igralište za djecu u Kladarama	Nije izrađena	40.000,00
9.	Udruga Čuvarice kulturne baštine iz Kladara	Uređenje unutrašnjosti društvenog doma Kladare	Nije izrađena	150.000,00
10.	OPG Brlić Zlatko	Mini sirana	Nije izrađena	1.000.000,00
11.	OPG Marčeta	Zelena krmna linija	Nije izrađena	500.000,00
12.	Poljoprivredni obrt Novosel	Mini mljekara/sirana	Nije izrađena	1.000.000,00
13.	OPG Čajkulić	Hladnjača za svježe povrće	Nije izrađena	2-5.000.000,00
14.	OPG Čajkulić	Podizanje novih i opremanje postojećih plastenika	Nije izrađena	700.000,00
15.	OPG Ivan Kojadin	Instaliranje izmuzišta za muzne krave	Nije izrađena	300.000,00
16.	OPG Mladen Pinc	Izgradnja i opremanje staje za muzne krave i tov junadi	Nije izrađena	3.000.000,00
17.	OPG Mario Rengel	Izgradnja mini klaonice i prodaje mesa i mlijeka na kućnom pragu	Nije izrađena	500.000,00
18.	Općina	Modernizacija nerazvrstanih cesta	U pripremi	2.000.000,00

	Suhopolje	na području Općine Suhopolju		
19.	Općina Suhopolje	Adaptacija hrvatskog doma u Cabuni	Nije izrađena	2.000.000,00
20.	Općina Suhopolje	Adaptacija hrvatskog doma u Suhopolju	Izrađena	2.360.000,00
21.	Općina Suhopolje	Izgradnja nogostupa na području Općine Suhopolje	Nije izrađena	700.000,00
22.	Općina Suhopolje	Dovršetak izgradnje poduzetničke zone Odboj jug Suhopolje	Izrađena	8.000.000,00
23.	Općina Suhopolje	Dovršetak izgradnje vatrogasnog doma u Suhopolju	Izrađena	285.000,00
24.	Općina Pitomača	Kupnja i stavljanje u funkciju nekretnina Borika	Nije izrađen	18.000.000,00
25.	Općina Pitomača	Eko centar „Karaula“	Nije izrađena	8.000.000,00
26.	Općina Pitomača	Preradovićeve kuća- dom pjesnika i umjetnika	Nije izrađena	3.000.000,00
27.	Općina Pitomača	Pitomački vinski put	Nije izrađena	4.000.000,00
28.	Općina Pitomača	Tematski park na Dravi	Nije izrađena	12.000.000,00
29.	Općina Pitomača	Proizvodnja organskog duhana	Nije izrađena	11.250.000,00
30.	Općina Pitomača	Kuća Pitomačke baštine	Nije izrađena	3.300.000,00
31.	Općina Pitomača	Doživljaj prirodnih staništa u rezervatu biosfere Mura-Drava-Dunav	Nije izrađena	1.500.000,00
32.	Općina Pitomača	Sportsko-turistički park „Sajmište“	Nije izrađena	1.500.000,00
33.	Općina Pitomača	Izgradnja biciklističkih staza na području Općine Pitomača	Nije izrađena	825.000,00
34.	Općina Pitomača	Hostel na Gredi	Nije izrađena	825.000,00
35.	Općina Pitomača	Zvezdarnica a Brennerovoj vili	Nije izrađena	825.000,00

36.	Općina Pitomača	Rimski put „Via magna“	Nije izrađena	1.650.000,00
37.	Pilana Ivča	Viši stupanj prerade drva	Nije izrađena	30.000.000,00
38.	OPG Ruža Fabčić	Uređenje vanjskog bazena	Nije izrađena	500.000,00
39.	OPG Ruža Fabčić	Uređenje vinoteke		300.000,00
40.	OPG Ruža Fabčić	Uređenje sportskog parka za djecu i mlade		200.000,00
41.	Udruženje obrtnika općine Pitomača	„Obrtnički park“	Nije izrađena	100.000,00
42.	Poljoprivredno gospodarstvo Osvaldić Galic Josipa	Obiteljski dom	Nije izrađena	1.800.000,00
43.	Poljoprivredno gospodarstvo Osvaldić Galic Josipa	Seoski turizam „Galic“	Izrađena	1.000.000,00
44.	Športska zajednica općine Pitomača	Uređenje staze za nordijsko hodanje	Nije izrađena	50.000,00
45.	Natalija Vidak	Virovitičko blago	Nije izrađena	-
46.	Natalija Vidak	Virovitičko biljno blago	Nije izrađena	-
47.	Osnova škola Suhopolje	Stvaralačkim znanjem od prve do zadnje	Nije izrađena	4.500.000,00
48.	Udruga voćara Virovitičko-podravске Županije	Rekonstrukcija voćnjaka	Nije izrađena	12.000.000,00
49.	OPG Krunoslav Profuntar	Adaptacija stare stambene kuće	Izrađena	470.000,00
50.	Grad Virovitica	IZGRADNJA SPOJNE CESTE GAJEVA-VINKOVAČKA ULICA	U pripremi	2.000.000,00
51.	Grad Virovitica	IZGRADNJA SPOJNE CESTE I. G. KOVAČIĆA -P. RADIĆA	U pripremi	1.000.000,00
52.	Grad Virovitica	IZGRADNJA SPOJNE CESTE	U pripremi	1.500.000,00

		JOSIPA RUNJANINA D2 -P. KREŠIMIRA STROSSMAYEROVA		
53.	Grad Virovitica	IZGRADNJA SPOJNE CESTE SLAVONSKA ULICA-MILE BUDAKA	Nije izrađena	2.500.000,00
54.	Grad Virovitica	IZGRADNJA SPOJNE CESTE GOLO BRDO - ŠP. BUKOVICA	U pripremi	3.000.000,00
55.	Grad Virovitica	SPOJNA CESTA ZONA III- BILOGORA	U pripremi	5.000.000,00
56.	Grad Virovitica	IZGRADNJA SPOJNE CESTE BERISLAVIĆEVA- GUNDULIĆEVA KOD OŠ IBM	U pripremi	1.500.000,00
57.	Grad Virovitica	IZGRADNJA PRISTUPNE CESTE SA PARKIRALIŠTEM KOD BOLNICE SPOJ MALA STANICA	U pripremi	2.000.000,00
58.	Grad Virovitica	IZGRADNJA PRISTUPNE CESTE SA PARKIRALIŠTEM KOD PALAČE PEJAČEVIĆ	Izrađena	1.000.000,00
59.	Grad Virovitica	IZGRADNJA SPOJNE CESTE GOLO BRDO-KORIJA	U pripremi	3.000.000,00
60.	Grad Virovitica	IZGRADNJA SPOJNE CESTE MILANOVAC-REŽOVAČKE KRČEVINE	U pripremi	2.000.000,00
61.	Grad Virovitica	IZGRADNJA CESTE U ZONI II - SPOJ ULICA ZLATNOG POLJA	U pripremi	200.000,00
62.	Grad Virovitica	IZGRADNJA SPOJNE CESTE SA BICIKLISTIČKOM STAZOM POŽARI- ČEMERNICA-BAČEVAC- LIPOVAC	U pripremi	2.000.000,00
63.	Grad Virovitica	IZGRADNJA NOGOSTUPA I BICIKLISTIČKE STAZE U ZNG	Izrađena	600.000,00
64.	Grad Virovitica	IZGRADNJA CESTE SV. ĐURAĐ -ŠARENI MOSTOVI	U pripremi	700.000,00

65.	Grad Virovitica	IZGRADNJA CESTE SV. KRIŽ -SJEVERNJAK	U pripremi	600.000,00
66.	Grad Virovitica	IZGRADNJA SPOJNE CESTE JASENAŠ-BUKOVA-BOROVA	U pripremi	2.000.000,00
67.	Grad Virovitica	IZGRADNJA PARKIRALIŠTA NA TRGU LJUDEVITA PATAČIĆA	U pripremi	2.000.000,00
68.	Grad Virovitica	IZGRADNJA ŠETNICE ISPRED GIMNAZIJE	U pripremi	1.000.000,00
69.	Grad Virovitica	IZGRADNJA PJEŠAČKOG MOSTA U P. PRERADOVIĆA	U pripremi	200.000,00
70.	Grad Virovitica	UREĐENJE ŠETNICE ISPRED SREDNJEG VRTIĆA	U pripremi	1.000.000,00
71.	Grad Virovitica	IZGRADNJA BICIKLISTIČKIH STAZA NA ŠIREM PODRUČJU GRADA	U pripremi	2.000.000,00
72.	Grad Virovitica	IZGRADNJA I UREĐENJE PLANINARSKIH I BRDSKIH BICIKLISTIČKIH STAZA	U pripremi	700.000,00
73.	Grad Virovitica	UREĐENJE FASADE NA CRKVI SV. ROKA	U pripremi	3.000.000,00
74.	Grad Virovitica	UREĐENJE FASADE ZGRADE NA FRANJEVAČKOM TRGU	U pripremi	100.000,00
75.	Grad Virovitica	UREĐENJE I REKONSTRUKCIJA POSTOJEĆIH MJESNIH DOMOVA	Izrađena	3.000.000,00
76.	Grad Virovitica	IZGRADNJA CENTRA ZA ODGOJ, OBRAZOVANJE I REHABILITACIJU	Izrađena	70.000.000,00
77.	Grad Virovitica	IZGRADNJA III OSNOVNE ŠKOLE	Izrađena	70.000.000,00